

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Õiguse instituut

Evelin Tuur

KOHUSTUSLIKU ŠOKIVANGISTUSE PÕHJENDATUS

KARS § 424 KOOSSEISUDES

Magistritöö

Õigusteadus/Eesti avalik ja eraõigus

Juhendaja: Dmitri Teplõhh, MA

Tallinn 2018

Deklareerin, et olen koostanud töö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 18720 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Evelin Tuur .....

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 152723HAJM

Üliõpilase e-posti aadress: evelintuur@hotmail.com

Juhendaja: Dmitri Teplõhh, MA:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

Lühikokkuvõte.....	4
Sissejuhatus	5
1 KARISTUSE LIIGI MÄÄRAMINE KARISTUSÕIGUSE TEOORIAS.....	9
1.1 Karistuse ajalooline käsitlus Eesti õiguses	9
1.2 Kohaldatavad karistused	12
1.3 Õigusteoreetilisest kirjandusest tulenevad karistuse liigi määramise reeglid.....	18
1.4 Karistusseadustikust tulenevad karistuse liigid ning nende määramise reeglid	21
1.5 Riigikohtu lahenditest tulenevad karistuse liigi määramise reeglid	36
2 KARISTUSE LIIGI VALIK KARISTUSÕIGUSE PRAKTIKAS.....	43
2.1 Senised katsed süsteemi reformimiseks.....	43
2.2 Karistuse liigi valik kriminaalasjades	52
2.3 Lahendusi karistuse liigi määramisel tekkivatele kitsaskohtadele	60
Kokkuvõte	66
SUMMARY	70
Kasutatud allikate loetelu	74
Teadusraamatud.....	74
Teadusartiklid	74
Eesti õigusaktid	76
Eesti kohtulahendid	76
Muud allikad.....	77

Lühikokkuvõte

Käesoleva lõputöö eesmärgiks on selgitada välja kas 01.11.2017 kehtima hakanud kohustusliku šokivangistuse määramine on põhjendatud või võimaldas seni kehtinud seadus kujundada karistuspraktikat mõjusamalt. Töö käigus on püstitatud hüpotees: karistusseadustiku 01.11.2017 kehtima hakanud muudatuse alusel kohustusliku šokivangistuse kohaldamine korduvrikkujate puhul ei ole põhjendatud, seni kehtinud regulatsioon võimaldas karistuse määramisel võtta kasutusele mõjusamaid karistusmeetmeid.

Käesolevas magistritöös on nii teoreetiline kui ka empiiriline osa ning töös on kasutatud kvalitatiivset uurimismeetodit. Esmalt püstitati töö sissejuhatuses hüpotees ning seejärel analüüsiti üldtunnustatud teoreetilisi aluseid ning karistuse liigi määramist praktikas, et leida kinnitust töös püstitatud hüpoteesile.

Töö eesmärgi saavutamiseks töötas autor läbi suures hulgas teaduslikke allikaid, mis puudutasid karistuse määramise teoreetilisi aluseid, ning teostas maakohtu lahendite analüüsi perioodi 01.09.2016–31.12.2016 kohta tuvastamaks milline oli karistuspraktika maakohtutes enne korduvate rikkumiste korral määratava šokivangistuse kohustuslikuks muutumist.

Autor leidis teoreetilise ja praktilise analüüsi tulemusel, et kohtul oli seni kehtinud regulatsiooni kohaselt võimalus kohaldada erinevaid karistusliike ja alternatiive, kuid praktilise analüüsi tulemusel moodustas 79,14% kõikidest lahenditest vangistus, mis jäeti tingimisi täitmisele pööramata. Teise aspektina antud töös tõi autor välja prokuratuuri rolli karistuspraktika kujundamisel ning seda saab teha läbi justiitsministeeriumi poolsete ühtsete suuniste andmisega. Kohtulahendite analüüsis selgus, et 77% kõikidest kaasustest lahendati kokkuleppe menetluses, kus on määrava tähtsusega prokuröri seisukoht.

Lähtudes eeltoodust leidis autor, et käesolevas töös püstitatud hüpotees on leidnud kinnitust ning mõjusamate karistuste määramine oli võimalik ka seni kehtinud seadusega. 01.11.2017 kehtima hakanud seaduse muudatus, mille kohaselt on korduvate rikkujate karistamisel kohustus määrata šokivangistus, ei ole põhjendatud.

Võtmesõnad: šokivangistus, joobes mootorsõiduki juhtimine, kriminaalpoliitika, karistuspraktika.

Sissejuhatus

Autor on valinud oma magistritöö teema seoses karistusseadustiku¹ (KarS) muudatusega, millega karmistati joobes juhtimisega seotud süütegude karistusi. Magistritöö pealkirjaks on „Kohustusliku šokivangistuse põhjendatus KarS § 424 koosseisudes“. Teema valiku põhjendas asjaolu, et joobes mootorsõiduki juhtide (edaspidi joobes juhtide) kõrge osakaal Eesti teedel on olnud aastaid meie liiklusohutuse suurimaks probleemiks, millele ühtset ja head lahendust siiani ei ole leitud. Kuigi tabatud joobes juhtide arv liikluses on hakanud viimastel aastatel langema, on teema jätkuvalt väga aktuaalne.

Politseil oli 2016. aastal eesmärgiks teostada minimaalselt 700 000 alkoholi joobe kontrolli. Reaalseks teostatud kontrollide arvuks kujunes 862 915, mida oli 19% plaanitud enam. Kontrollide käigus avastati 7 320 alkoholi piirmäära ületanud ja joobes sõidukijuhti. „Kõik puhuvad“ politseioperatsioonide käigus 294 044 kontrollitust oli alkoholi tarvitanud 1 293 mootorsõidukijuhti (0,44%).² Seega võib öelda, et ööpäevas tabatakse roolist keskmiselt ligi 20 joobes mootorsõiduki juhti.

Ligikaudsete arvestuste järgi võib Eesti teedel igapäevaselt roolis olla 1000–4000 alkoholi tarvitanud või narkojoobes juhti, kellest tabatakse päevas keskmiselt 10–30 juhti ehk hinnanguliselt üks kuni kaks protsenti rikkujatest.³ Mootorsõiduki juhtimine joobeseisundis ei kujuta endast ohtu mitte ainult joobes juhile endale, vaid ka sadadele teistele liikluses osalevatele liiklejatele ja nende varale. Muret tekitab on joobes juhtide retsidiivsus, mis annab alust arvata, et tänane karistuspoliitika ei ole tõhus ning vajab muutmist. Antud teemal ajendas autorit kirjutama huvi, miks on joobes juhtimine nii levinud olukorras, kus alatas räägitakse karistuste karmistamisest ning aktiivsest võitlusest joobes juhtimise, kui kogu ühiskonda kaudselt mõjutava probleemiga. See tõstatab ka küsimuse, kas senised püüdlused tõhustada karistuspoliitikat ei ole soovitud mõju avaldanud ning milliseid meetmeid saaks veel kasutusele võtta liiklusohutuse suurendamiseks. Riigikohus on oma lahendis nr 3-1-1-26-03 sedastanud, et sellises olukorras, kus joobes juhtide süül hukub ja saab vigastada kümneid ja sadu inimesi, on riigi kohustus lähtuvalt

---

¹ Karistusseadustik. RT I, 07.07.2017, 5.

² Maanteeamet, Politsei- ja Piirivalveamet. (2017). *Liiklusaasta 2016*. Tallinn. Kättesaadav: https://www.mnt.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/statistika/2016_vol_6.pdf, 18. detsember 2017.

³ Ahven, A. (2016). *Kui palju on liikluses joobes juhte?* Justiitsministeerium. Kättesaadav: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/teemaleht_kui_palju_on_liikluses_joobes_juhte.pdf, 11. november 2017.

üldpreventsiooni põhimõtetest anda ühiskonnale selge signaal selle kohta, et joobes juhtimine on rangelt karistatav õigusrikkumine.⁴

Riigi karistamisõigus tuleneb eelkõige asjaolust, et see on vajalik nii õiguskorra kui inimeste sotsiaalse kooselu püsimiseks ja ka õiguskorra tagamiseks. Seda saab nimetada karistuse riigipoliitiliseks õigustatuseks kuna riigivõim lakkaks olemast, kui ta ei suudaks rasketele õigusrikkumistele reageerida. Lisaks peab riik olema suuteline rahuldama ühiskonna arusaamu õiglusest, vastasel juhul võib tulemuseks olla omakohus.⁵

Karistusi antud rikkumise eest on küll järjepidevalt karmistatud, kuid selle mõju ei ole oluliselt vähendanud joobes juhtide osakaalu, mistõttu algatas Vabariigi Valitsus 14.11.2016. a KarS muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse) eelnõu. Riigikogus kandis seaduseelnõu numbrit 328 SE.⁶ 1. novembril 2017 jõustus KarS⁷ muudatus, mis puudutas peamiselt joobes sõiduki juhtimise poolt määratavate karistuste karmistamist. Eelnõu seletuskirjast⁸ nähtuvalt on karistuste karmistamise peamine põhjus asjaolu, et senised karistused pole uute süütegude ärahoidmisel olnud efektiivsed ning hoolimata korduvatest kriminaalkaristustest jätkavad juhid uute rikkumiste toimepanemist. Seetõttu valmistati karistuste täpsemaks diferentseerimiseks ette muudatused, millede eesmärk oli tagada eeskätt suure riskiga korduvrikkujate suhtes mõjusam karistuspraktika. Seadusega karmistatati karistust joobeseisundis olles raskete tagajärgedega liiklusõnnetuse põhjustamise eest ning korduvalt sõiduki joobeseisundis juhtimise eest nähakse ette kohustuslik šokivangistus.

Magistritöö eesmärk on selgitada välja, kas 01.11.2017 kehtima hakanud KarS muudatus, millega muudeti korduvate rikkujate puhul šokivangistuse määramine kohustuslikuks on põhjendatud või võimaldas seni kehtinud seadus kujundada karistuspraktikat mõjusamalt.

---

⁴ RKKKo 3-1-1-26-03, p 5.

⁵ Annepaio, T. jt. (2003). *Sissejuhatus õigusteadusesse*. Tallinn: kirjastus Juura, lk 177.

⁶ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse) nr 328 SE. Kättesaadav:

[https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20\(suhtumise%20karmistamine%20sõiduki%20joobes%20juhtimisse\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20(suhtumise%20karmistamine%20sõiduki%20joobes%20juhtimisse)), 11. detsember 2017.

⁷ Karistusseadustik. RT I, 07.07.2017, 5.

⁸ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse) nr 328 SE. Kättesaadav:

[https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20\(suhtumise%20karmistamine%20sõiduki%20joobes%20juhtimisse\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20(suhtumise%20karmistamine%20sõiduki%20joobes%20juhtimisse)), 11. detsember 2017.

Hüpotees: Karistusseadustiku 01.11.2017 kehtima hakkanud muudatuse alusel kohustusliku šokivangistuse kohaldamine korduvrikkujate puhul ei ole põhjendatud, seni kehtinud regulatsioon võimaldas karistuse määramisel võtta kasutusele mõjusamaid karistusmeetmeid.

Joobes juhtimise ja selle eest määratavate karistuste temaatika on ühiskonnas aktuaalne ja oluline, seda kinnitab asjaolu, et viimastel aastatel on joobes juhtimist kui probleemi ning selle võimalikku lahendamist analüüsitud mitmes erinevas uuringus, samuti on antud teema kohta viimastel aastatel kirjutatud mitu magistritööd, mis leiavad kajastamist töö teises peatükis.

Käesoleval magistritööl on nii teoreetiline kui ka empiiriline osa. Töös kasutatakse kvalitatiivset uurimismeetodit. Esmalt püstitatakse töö sissejuhatuses hüpotees ning seejärel analüüsitakse üldtunnustatud teoreetilisi aluseid ning karistuse liigi määramist praktikas, et leida kinnitust töös püstitatud hüpoteesile.

Magistritöö kirjutamisel kasutatakse karistuse liigi määramise reeglite kohta karistusõigust puudutavat teoreetilist kirjandust Eesti autoritelt. Töös kasutatakse Juridica artikleid, kohtulahendeid, seaduste kommenteeritud väljaandeid ja seaduseelnõude seletuskirju.

Töö esimeses peatükis analüüsib autor karistuse liigi määramise teoreetilisi aluseid, uurides karistuse liigi määramise reegleid, mis tulenevad seni kehtinud KarS-st⁹ ja õigusteoreetilisest kirjandusest. Lisaks uurib autor esimeses peatükis milliseid suunised annavad kohtutele antud küsimuses riigikohtu lahendid. Autor annab ajaloolise ülevaate karistuse olemusest Eesti karistusõiguses.

Töö teises peatükis analüüsib autor KarS § 424 alusel määratavaid karistuste liike ning võimaluse korral karistuse liigi valiku õiguslikku põhjendust. Kohtulahendite analüüs teostatakse 2016 aasta teisel poolaastal tehtud lahendite osas, mis on määratud esimeses kohtuastmes. Valimisse on võetud lahendid perioodist 01.09.2016–31.12.2016. Autori hinnangul annab ¼ 2016 aastal tehtud kohtulahenditest piisava ülevaate karistuspraktika olemuse kohta. Põhjus, miks autor valis analüüsiks 2016 aasta lahendid, seisneb selles, et käesoleva töö kirjutamist alustati 2017 aasta alguses ning valimisse võeti võimalikult värsked andmed. Teises peatükis jõutakse ka hüpoteesi

---

⁹ Karistusseadustik. RT I, 21.06.2016, 24.

kinnitamise või ümberlukkamiseni. Lisaks eeltoodule käsitletakse teises peatükis seniseid katseid süsteemi reformida, kajastatakse olulisimaid läbiviidud uuringuid ning otsitakse lahendusi olemasolevatele võimalikele probleemidele.

1 KARISTUSE LIIGI MÄÄRAMINE KARISTUSÕIGUSE TEOORIAS

1.1 Karistuse ajalooline käsitlus Eesti õiguses

Eesti karistusõiguse põhimõttelised alused on sätestatud Põhiseaduses¹⁰ (PS) eelkõige selle teises peatükis, mis määrab muuhulgas kindlaks ka need põhiõigused- ja vabadused, mida riik tagab, kaitstes neid karistusõiguslike sanktsioonidega ning kohustused, mille täitmist riik nõuab vajadusel sanktsioonide ähvardusel.¹¹ Eesti Vabariigi karistusõiguse peamiseks allikaks on KarS, mille väljatöötamise aluseks võeti 1975. a Saksa karistusseadustik ja 1994. a Prantsuse Code Penal ning selles võib leida Eestis varem kehtinud kriminaalseaduste, eelkõige kriminaalkoodeksi algeid. KarS võeti vastu 6. juunil 2001 ning see kehtestati karistusseadustiku rakendamise seadusega¹² (KarSRS) 1. septembrist 2002.¹³

Karistusõiguse ajaloo seisukohalt peab tähtsaks pidama, mil määral on karistusõigus erinevatel aegadel olnud ühiskonnas erinevate konfliktide lahendamise ning kannatanu afekti ja kättemaksuinstinkti riigistatud vorm. Tänapäeval lahendab karistusõigus konflikte menetluse kaudu, mis on riigi poolt määratletud ja formaliseeritud, kuid see pole alati nii olnud. Varasemalt võis karistusõigust käsitleda kui eraviisilist abinõude kogumit, mida ei rakendanud mitte riik nagu tänapäeval, vaid osapooled ise. Karistusõiguse ajalugu seisnebki arengus, mis viis eraviisilistelt reageerimisvormidelt riikliku avalik-õigusliku karistuseni.¹⁴

Vabadusekaotus kui uus ja moodne karistus, hakkas tekkima juba Uusaja kriminaalõigusesse. Sandistavatest kehalistest karistustest ning suures osas ka surmanuhtlusest loobumine põhjustas vajaduse uue karistuse järele, mis täidaks tekkinud tühiku ning vastaks demokraatliku õiguse nõuetele. Vabadusekaotuse hilisem ajalugu näitab, et see karistus on küll ühelt poolt universaalne, toimides nii repressioonina kui ka kasvatusvahendina, teiselt poolt aga täis vastuolusid ja sisemisi alternatiive. Praegusel ajal hakkab ligi 300 aasta vanune vabadusekaotus, kui karistuse liik, end

---

¹⁰ Eesti Vabariigi Põhiseadus, RT I, 15.05.2015, 2.

¹¹ Kiris, A jt. (2003). *Õiguse alused*. Tallinn: TTÜ kirjastus, lk 361.

¹² Karistusseadustiku rakendamise seadus. RT I 2002, 56, 350.

¹³ Kiris (2003), *supra nota* 11, lk 361-362.

¹⁴ Annepaio, T. jt (2003), *supra nota* 5, lk 142.

demokraatlikes riikides juba ammendama ning alternatiive otsitakse mitte enam selle karistusliigi raames, vaid väljaspool.¹⁵ Uusajal hakkas välja kujunema vangide tööerakendamine ning veel teinegi töökaristuse vorm, milleks oli üldkasulik töö, kui vabadusekaotuse alternatiiv. Juba Saksi 1698. aasta Codex Augusteus kehtestas rahatrahvi ja vanglakaristuse kõrvale käsitöökaristuse. Väärrib märkimist, et juba tol ajal põhjendati vajadust sellise alternatiivi järele vabadusekaotuse omadustega, millele osundatakse ka tänapäeval: süüdimõistetu vähene paranemine, kaasvangide kahjulik mõju, logelemine jne.¹⁶ Karistusõiguse legitiimsuse ning ühtlasi ka karistusõiguse ülesannete probleem kerkis teravalt üles koolkondade tüli ajal, kui tuli vaidluse alla küsimus, kas ja millised eesmärgid peavad olema karistusel. Vene 19. sajandi karistusõigus ei jõua samuti karistusteooriate, ega karistuse eesmärkide üldmõistete, kui abstraktsioonide juurde. Sellega on seletatav asjaolu, et nii Vene 1903. a Uues nuhtlusseadustikus kui ka selle alusel koostatud Eesti Vabariigi 1929. a kriminaalseadustikus puudusid sätted, millest nähtuksid karistuse mõistmise alused ning karistuse eesmärgid. Karistusteooria ja karistuse eesmärgid, ega karistusõiguse legitimeerimise küsimus ei olnud kuigi olulisel kohal ka 1918. a iseseisvunud Eesti karistusõiguslaste kirjutistes.¹⁷ 1929. a vastu võetud kriminaalseadustiku kohaselt jagunesid süüteo kolme kategooriasse: rasked kuriteod, kuriteod ja üleastumised. Teatud kuritegude eest oli ette nähtud surmanuhtlus poomise või mürgitamise teel. Kriminaalseadustik kehtis kuni Eesti annekteerimiseni Nõukogude Liidu poolt 1940.a. Balti riikides kehtestati Vene NFSV 1926.a kriminaalkoodeksi tagasiulatuvalt. Nimetatud koodeks ei käsitlenud kriminaalkaristuse mõistet vaid rääkis sotsiaalse kaitse vahendist, mida kohaldatakse eri- ja üldpreventiivsel eesmärgil ning selleks, et kohandada kuritegusid toime pannud isikud töötava rahva riigi ühiselu tingimustega.¹⁸ 1958-1961 viidi läbi Nõukogude Liidu põhjalik kriminaalõiguse reform. Sellesse aega langeb ka Eesti NSV kriminaalkoodeksi vastuvõtmine 1961.a.¹⁹ Midagi olulist see karistusõigusreform ei lisanud, küll aga demokratiseeris mõneti karistusõigust tervikuna. Nii NSV Liidu ja liiduvabariikide karistusseadusandluse alustes 1958. a kui ka liiduvabariikide kriminaalkoodeksites kujunes välja järgmine süsteem:

- a) kriminaalõiguse ülesanded: nõukogude korra, sotsialistliku omandi, kodaniku isiku ja õiguste ning kogu sotsialistliku õiguskorra kaitse;

---

¹⁵ Sootak, J. (1998). *Veritasust kriminaalteraapiani*. Tallinn: Kirjastus Juura, lk 184.

¹⁶ *Ibid.*, lk 90.

¹⁷ Sootak, J. (2003). *Karistusõiguse alused*. Tallinn: kirjastus Juura, lk 18-19.

¹⁸ Annepaio, T. jt (2003), *supra nota* 5, lk 166-167.

¹⁹ *Ibid.*, lk 167.

- b) karistuse mõiste ja eesmärgid: karistus ei ole mitte ainult repressioon, vaid selle eesmärk on ka süüdimõistetute parandamine ja ümberkasvatamine. Samuti süüdimõistetute ning muude isikute poolt uute kuritegude ärahoidmine;
- c) karistuse mõistmise üldsätted: kohus juhindub sotsialistlikust õigusteadvusest ning arvestab kuriteo ühiskonnaohtlikkuse iseloomu ja astet, süüdlase isikut ning vastutust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid.²⁰

Sanktsioonisüsteemi iseloomustasid sundtöökaristused nt vabadusekaotusega paranduslik töö oma töökohal või mujal, tingimisi vabadusekaotus koos kohustusliku tööle rakendamisega jne. Karistuspraktikas oli suur reaalse vabadusekaotuse osakaal, mis moodustas 50-60% karistustest ning rahalise karistuse väga väike osakaal.²¹

ENSV 1961. aastal vastu võetud kriminaalkodeks kehtis kuni aastani 1992. Kriminaalseaduse sisuline ülevaatamine ja Eesti Vabariigi seadusena kehtestamine oli Eesti taasiseseisvumisel üks esimesi peamisi küsimusi. Peamiseks põhjuseks oli säte, mis käsitles karistatavuse alusena ühiskonnaohtlikkust. Esialgse sammuna võeti vastu seadus ENSV kriminaalkodeksi (KrK) uue redaktsiooni²² kehtestamise kohta. Oluliseimaks muudatuseks sai seal mõiste „ühiskonnaohtlikkus“ kõrvaldamine. Kuivõrd tegemist oli siiski vananenud seadusega, mis ei vastanud Eesti Vabariigi kui sotsiaalse õigusriigi vajadustele, tekkis vajadus luua uus seadus. KrK kehtis kuni 01.09.2002, mil hakkas kehtima KarS. KarS-i vastuvõtmine tähistab Eesti ajaloo lõplikku hüvastijätmist nõukogude kriminaalõiguse pärandiga.²³ KarS-st tulenevad karistuse liigid ja karistuse eesmärgi olemus leiavad käsitlemist käesoleva töö punktis 1.4.

Kuivõrd antud töö eesmärk on analüüsida kohustusliku šokivangistuse mõistmise põhjendatust, pidas autor vajalikuks tuua töös välja Eesti karistusõiguse olulisemad arenguetapid erinevatel ajajärgudel. Kokkuvõtvalt saab öelda, et Eesti karistusõigus on ajalooliselt läbinud väga erinevaid etappe ning kogunud erinevaid riigikordasid. Tänapäevane Eesti karistusõigus liigub suures plaanis demokraatlike riikidega samas suunas, püüdes võimalusel reaalselt vangistust vältida ja otsida alternatiivseid lahendusi. Karistamise eesmärgina nähakse pigem preventiivset ennetustegevust

---

²⁰ Sootak (2003), *supra nota* 17, lk 21.

²¹ *Ibid*, lk 79.

²² Kriminaalkodeks. RT 1992, 20, 288.

²³ Annepaio, T. jt (2003), *supra nota* 5, lk 167.

ning kohtupraktikas nähakse karistamise esmase eesmärgina isiku mõjutamist ja suunamist õiguskuulekale teele.

1.2 Kohaldatavad karistused

Inimühiskonna keerukus loob vajaduse erinevate käitumisnormide järele. Kõikidel neil normidel on sotsiaalne ehk ühiskondlik iseloom. Sotsiaalset normi saab käsitleda kui käitumiseeskirja, millega saab mõjutada inimeste käitumist soovitud tulemuse saavutamiseks. See saab olla keeld, käsk või luba millegi tegemiseks, mis on esitatud pöördumisena indiviidi, sotsiaalse grupi või ühiskonna poole. Igasuguseid sotsiaalseid norme kindlustatakse tänapäeval riigipoolse jõu ja autoriteediga.²⁴ Karistusõigus aga kujutab endast formaalset õigusnormide kogumit, mis kehtestavad teo karistatavuse tingimused ja selle järelmid, eelkõige karistused. Sellest tulenevalt on karistusõiguses kaks põhimõistet- süütegu ja karistus. Sisuliselt on ka karistusõiguse näol tegemist sotsiaalsete normidega, mis on suunatud ühiskonna põhiväärtuste kaitsele ning süütegude ärahoidmisele ja tõkestamisele.²⁵ Just karistusõiguse olemasolust ja toimimisest võib mõnel juhul suuresti sõltuda see, kas riigi alamad teevad, mida on kästnud, hoiduvad keelatud tegevusest või mitte. Siinkohal on ülioluline, et riik oma karistusvõimu kasutaks just niipalju, kui vaja, ning täpselt nende isikute suhtes, kes oma süütegudega on karistuse ära teeninud, kasutades selleks õigusnorme.²⁶ *Ius scriptumi* (kirjutatud õiguse) põhimõttest lähtuvalt sisalduvad õigusnormid õigusallikates. Ühe või teise normi reguleerimise edukus sõltub sellest, kui täpselt ja arusaadavalt on õiguses endas määratletud, millal ja kuidas õigusnormist tulenevaid nõudeid realiseerida. Õiguse täpsus puudutab situatsioone, elulisi asjaolusid, mida õigusega korrastatakse. Selline õiguse täpsus, teisisõnu õiguse arusaadavus ei piirdu ainult võimaliku või vajaliku käitumisviisi kirjeldamisega vaid õigusest peab tulenema ka selge ja arusaadav õiguslik tagajärg, mida õigusnormi abstraktne faktiline koosseis endaga kaasa toob.²⁷ Eelnimetatud tagajärg väljendub sanktsioonis, mida võiks defineerida kui õigusnormi osa või normi, mis sätestab selle rikkumise õiguslikke tagajärgi. Sanktsiooni rakendamise eelduseks on tuvastatud rikkumise fakt, tuvastatud subjekt, tõendatud süü ning kontrollitud on vastutust välistavad asjaolud.²⁸

---

²⁴ Sootak, J. (2017). *Õigus igatihele. Teejuht Eesti õigusesse ja õigusteadusesse*. Tallinn: kirjastus Juura, lk 22.

²⁵ Sootak (2003), *supra nota* 17, lk 14.

²⁶ Kangur, A. (2001). Väikeste süütegude menetlus: aus menetlus vs kokkuhoid. *Juridica*. Nr 7, lk 495.

²⁷ Narits, R. (2004). *Õiguse entsüklopeedia*. Tallinn: Kirjastus Juura, lk 133.

²⁸ Sootak (2017), *supra nota* 24, lk 33.

Eristatakse kahte sanktsioonide põhiliiki, mis omakorda jagunevad alaliikideks. Esineb kaks põhiliiki: absoluutsed sanktsioonid ja relatiivsed sanktsioonid. Absoluutse sanktsiooni puhul on karistus antud nii, et kohtul kas pole üldse valikut selle mõistmisel või on valik sama hästi kui piiritu.

Absoluutsed sanktsioonid jagunevad:

- a) määratuteks, kus kohtul pole karistuse mõistmisel mingit valikuvõimalust, sest karistuse liik ja määr on täpselt paika pandud;
- b) määramata, kus karistamine on küll ette nähtud kuid karistuse liik ja määr on jäetud lahtiseks.

Relatiivne sanktsioon näeb ette karistuse liigi ja selle teatavad piirid, mille raames võib kohus karistuse mõistmisel varieerida. Eeltoodud sanktsiooni liigi eelis seisnebki selles, et ta võimaldab karistuse individualiseerimist olenevalt üksiku juhtumi eripärast.

Relatiivsed sanktsioonid võivad olla sellised, kus:

- a) karistuse alam- ja ülemmäär on selgelt määratud;
- b) määratud on ainult ülemmäär;
- c) määratud on ainult alammäär.²⁹

Eestis kehtiv KarS ei sätesta absoluutseid sanktsioone ega relatiivseid sanktsioone, kus määratud on vaid karistusliigi alammäär. Kui sanktsioonis endas on karistuse alam- või ülemmäär näitamata, siis on sees vastava karistusliigi alam- või ülemmäär, nagu need on KarS üldosas ette nähtud. Aresti piire KarS eriosa sanktsioon ette ei näe, need tulenevad üldosast, §-st 44.³⁰ Eristatakse veel alternatiivseid, viitelisi ja proportsionaalseid sanktsioone. Need ei ole aga sanktsioonide iseseisvad liigid vaid kujutavad endast eelmainitud sanktsioonide liike või nende ühendeid. Alternatiivne sanktsioon võimaldab valida karistuse kahe või enama liigi, nt rahalise karistuse või vangistuse vahel. Alternatiivne sanktsioon on levinuim, sest see annab kohtule vajaliku otsustamisruumi. Viitelised sanktsioonid osundavad seaduse mõne teise paragrahvi või selle lõike sanktsioonile. Proportsionaalne on selline sanktsioon, kus karistuse raskus on viidud sõltuvusse süüteoga tekitatud varalise kahju suuruselt.³¹ KarS ei sisalda viitelisi ega proportsionaalseid sanktsioone. KarS § 424 näol on tegemist relatiivse sanktsiooniga, kus karistuse alam- ja ülemmäär on selgelt määratud.

---

²⁹ Sootak, J. (2002). *Õpetus karistusseadusest*. Tallinn: kirjastus Juura, lk 32-33.

³⁰ *Ibid.*, lk 33.

³¹ *Ibid.*

Sanktsioonid on küll omased ka teistele õigusharudele, kuid karistusõiguse eripära avaldub selles, et ta kasutab sanktsiooni kõige raskemate rikkumiste korral, seega ainult siis, kui see on sotsiaalsete väärtuste ja õiguskorra kaistmiseks hädavajalik. Sanktsiooni kasutamine sekkumise vahendina tähendab seda, et karistusõigus ei reguleeri otseselt inimeste käitumist vaid mõjutab neid karistusega. Karistusõigusliku sanktsiooni toime on spetsiifiline. Rakendades karistust, kaitseb karistusõigus ühiskonna põhiväärtusi ja õiguskorda kahel viisil:

- repressiivselt ehk tehtud ülekohtu eest tasudes ehk kätte makstes;
- preventiivselt ehk uut ülekohtu ära hoides.³²

Karistust mõistes peab selge olema ka karistuse eesmärk. See aga on olnud ajalooliselt üks vanimaid õigusfilosoofilisi probleeme- küsimus sellest, kas karistus on kättemaksu vahend süüdlasele tema poolt toimepandud teo eest või on karistuse eesmärk pigem hoida ära sarnaseid juhtumeid tulevikus.³³

Käesolevas töös keskendutakse eelkõige šokivangistuse kui kohustusliku meetme kohaldamisele korduvrikkujate karistamisel. Vangistuse eesmärgiks on vangistusseaduse³⁴ (VangS) § 6 lg 1 kohaselt kinnipeetava suunamine õiguskorrale käitumisele ja õiguskorra kaitsmine. Antud küsimuses on autor arvamisel, vangistus ei ole ainus meede, millega saab suunata kõiki isikuid õiguskorrale käitumisele. Autori hinnangul peaks karistus toimima nii karistusena toimepandud teo eest kui ka ennetava meetmena uute rikkumiste ära hoidmiseks. Tasakaalu leidmine nende kahe vahel on väga keeruline ning arvestada tuleb erinevate asjaoludega.

Karistamise klassikaliste funktsioonidena on õiguskirjanduses esile toodud neli funktsiooni:

- a) Rehabilitatsioon. Kurjategija parandamine, taaskohandamine ühiskonnaga, ettevalmistamine eluks vabaduses.
- b) Kättemaks. Kurjategijale tema tehtu eest proportsionaalse piinaga, valuga vastamine.
- c) Hirmutamine, ennetamine, ärahoidmine. Meetmed, mis peavad ära hoidma kuritegude toimepanemist tulevikus.
- d) Isoleerimine. Kurjategija paigutamine tingimustesse, kus kuritegude toimepanek pole võimalik või on vähetõenäoline.³⁵

---

³² Sootak (2003), *supra nota* 17, lk 19.

³³ Sootak, J. (2000). Theories of Punishment and Reform of Criminal Law (Reform as a Change of Mentality). *Juridica International*. No. 1, lk 69.

³⁴ Vangistusseadus RT I, 07.07.2017, 10.

³⁵ Saar, J.(2007). *Kriminaalpsühholoogia*. Tallinn: kirjastus Juura, lk 250-251.

Karistuse üldpreventiivne aspekt tähendab sellise karistuse mõistmist, mis vastab toimepandud toole, teistele isikutele avaldab karistamine aga hoiatavat ja kuritegevust ärahoidvat toimet. Eripreventsioon on suunatud kurjategija parandamisele, milles nähakse karistuse põhieesmärki.³⁶ Otseseid negatiivseid stiimuleid rikkujale loetakse tulevase käitumise seisukohalt paljudel juhtudel kõige efektiivsemaks. Niisugust teooriat peetakse aga vähe kehtivaks raskete isikuvastaste kuritegude puhul, kus ratsionaalne valik jääb sageli tagaplaanile.³⁷ Autor leiab, et analooge võib siin tuua ka joores juhtimise süütegudes kuna siin jääb tulenevalt isiku ebaadekvaatsest seisundist ratsionaalne valik tahaplaanile ning otsus teo toimepanemise kohta võetakse vastu enamasti ebakaines olekus.

Võib oletada, et üldpreventsiooni mõjul jäävad paljud kuriteod toime panemata. Samas ei peaks aga ka hirmul tuginevat üldpreventiivset efekti üle tähtsustama, sest karistuse mõju, mis on seotud sotsialiseerumise ja indiviidi moraalse arenguga, võib olla märksa tugevam.³⁸ Üldpreventiivseid kaalutlusi on eriti oluline arvestada olukorras, kus näiteks teatud liiki süütegude suur levik piirkonnas on viimasel ajal muutunud probleemiks.³⁹

Autori hinnangul võib joores juhtimist oma olemuse ja leviku poolest käsitleda probleemse valdkonnana, millele tuleb riigil ja õiguskaitseorganitel rohkem tähelepanu pöörata ning otsida sobivaid võimalusi avaldada preventiivset mõju karistuspoliitika ja ka ennetustegevusega.

Karistust saab käsitleda kui spetsiifilist vahendit, mida riik kasutab oma karistusvõimu teostades. Ühest küljest väljendab karistus ühiskonna eetilist hukkamõistu, süüdimõistva otsusega taunitakse teo toimepanija käitumist. Karistus on aga oma olemuselt sotsiaaleetiline väärtusotsustus, see on toimepandud õigusrikkumise ja selles süüdi oleva isiku riiklik hukkamõist.⁴⁰ Karistuse mõistega seondub otseselt karistuse liigi ja määra mõiste, sest nii saab karistust kvalitatiivselt ja kvantitatiivselt määratleda. Karistusliik iseloomustab antud sanktsiooni kvalitatiivselt, mis tähendab tema sisulist piiritlemist teisest analoogilisest. Karistuse määr iseloomustab teda kvantitatiivselt.⁴¹

---

³⁶ Sootak (1998), *supra nota* 15, lk 185.

³⁷ Saar (2007), *supra nota* 35, lk 251.

³⁸ *Ibid.*, lk 250.

³⁹ Sootak (2017), *supra nota* 24, lk 246.

⁴⁰ Annepaio, T. jt (2003), *supra nota* 5, lk 180.

⁴¹ Sootak, J. (2007). *Sanktsiooniõigus*. Tallinn: kirjastus Juura, lk 82.

Karistatavat tegu, mis on sätestatud KarS-s või muus seaduses nimetatakse süüteoaks. Süüteod omakorda jagunevad kuritegudeks ja väärtegudeks. Kuriteod on karistavatena kirjeldatud vaid KarS-s, väärtegu aga võib olla nii KarS-s kui ka mõnes muus seaduses. Karistuse liigid ja määrad on sätestatud KarS kolmandas peatükis.

“Seadusandja eristab väärtegu ja kuritegu eeldatavalt õigushüve riive intensiivsuse alusel (KarS § 3). Üldiselt lähtutakse sellest, et juhul, kui kahjustatava õigushüve riive ei ole oluline, on tegemist väärteoga. Õigushüve intensiivselt riivavad teod määratletakse kuritegudena.”⁴² Karistuse kohaldamise ehk mõistmise või määramise materiaalõiguslik lähtekoht on sama – see on seaduses kirjeldatud süütegu. Vastavalt PS §-le 146 mõistab õigust ainult kohus. Siit tulenevalt ei ole erinevus kahe karistuse kohaldamise liigi vahel mitte üksnes sõnastuslik. Kohus mõistab karistuse raskemate süütegude eest ning kohaldab vastavalt süüteo raskusele ka raskemat karistust, tehes seda vajalike menetluslikke garantiisid silmas pidades. Karistust saab määrata ka kohtuväliselt ehk väärteo korras. Sellisel karistuse määramisel kehtib lihtsam menetluskord, kuid ka siin on süüdistatavale tagatud vajalikud menetluslikud garantiid, eelkõige õigus ametniku poolt määratud karistus kohtus vaidlustada.⁴³ Karistuse mõistab kohus nii kuriteo kui ka väärteo eest, karistuse määrab ametnikust kohtuväline menetleja väärteo eest.

Mootorsõiduki joores juhtimise süüteo koosseis ning selle eest rakendatav sanktsioon tuleneb KarS §-st 424, mille kohaselt on kuriteona karistatav mootorsõiduki juhtimine joores seisundis. Kuni 31.10.2017 karistati nimetatud teo eest rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega. Alates 01.11.2017 karistatakse mootorsõiduki juhtimise eest joores seisundis, rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega. Kui tegu on toimepandud korduvalt, siis võimaldab seadus karistada isikut kuni nelja aastase vangistusega. KarS § 424 lg 4 kohaselt ei jäeta korduva teo puhul mõistetud karistust täielikult tingimisi kohaldamata ning kohaldatakse lisakaristusena juhtimisõiguse äravõtmist alates kolmest kuust. Lisakaristusena võib nimetatud süüteo eest kohaldada juhtimisõiguse peatamist KarS § 50 lg 1 p 1 alusel kuni kolmeks aastaks.

---

⁴² Reinthal, T. (2010). Karistusõiguse suund – ülekriminaliseerimine? *Juridica*. Nr. 10, lk 742.

⁴³ Kivi, L. Sootak, J. (2001). Karistuse kohaldamise alused karistusseadustikus. *Juridica*. Nr. 7, lk 475.

Alkoholijoobe seisundi mõiste tuleneb liiklusseaduse⁴⁴ (LS) §-st 69 lg 4, mille kohaselt on mootorsõiduki juht alkoholijoobes, kui tema ühes grammis veres on vähemalt 1,50 milligrammi alkoholi või tema väljahingatavas õhus on alkoholi 0,75 milligrammi ühe liitri kohta või rohkem.

Väärteo korras karistatav alkoholi lubatud piirmäära ületamine tuleneb LS §-st 224, mille lg 1 ja lg 2 kohaselt kohaselt on karistatav:

- a) mootorsõiduki juhtimine isiku poolt, kelle ühes grammis veres on alkoholisisaldus 0,20–0,49 milligrammi või kelle ühes liitris väljahingatavas õhus on alkoholisisaldus 0,10–0,24 milligrammi. Nimetatud teo eest karistatakse rahatrahviga kuni 100 trahviühikut või sõiduki juhtimisõiguse äravõtmisega kuni kuue kuuni.
- b) mootorsõiduki juhtimine isiku poolt, kelle ühes grammis veres on alkoholisisaldus 0,50–1,49 milligrammi või kelle ühes liitris väljahingatavas õhus on alkoholisisaldus 0,25–0,74 milligrammi. Nimetatud teo eest karistatakse rahatrahviga kuni 300 trahviühikut, arestiga või sõiduki juhtimisõiguse äravõtmisega kuni kaheteistkümne kuuni.

LS § 224 lg 3 alusel võib kohus või kohtuväline menetleja lisakaristusena kohaldada sõiduki juhtimisõiguse äravõtmist kolmest kuni üheksa kuuni, kui isikut ei ole varem samas paragrahvis sätestatud süüteo eest karistatud. Kui isik on varasemalt samas paragrahvis sätestatud süüteo eest karistatud võib lisakaristusena kohaldada sõiduki juhtimisõiguse äravõtmist kolmest kuni kaheteistkümne kuuni. Väärteomenetluse raames kohaldub menetlusseadustikuna väärteomenetlusseadustik (VTMS).⁴⁵

Autor juhib siinkohal tähelepanu asjaolule, et väärteomenetluses, kui vähetähtsate süütegude menetluses oli lisakaristusena juhtimisõiguse peatamise alammäär 3 kuud, siis kriminaalasjades alammäär kuni 31.10.2017 puudus, mis võimaldas lisakaristust kohaldada alates ühest kuust või jätta üldse kohaldamata. See ei olnud autori hinnangul proportsionaalne ega kooskõlas süüteo raskusega. Lisaks eeltoodule väärrib märkimist, et KarS § 424 ei näinud kuni 31.10.2017 ette korduvust teo koosseisu tunnuseks, samuti ei käsitleta korduvust KarS § 58 kohaselt raskendava asjaoluna. Samal ajal võimaldas seadus korduvust arvestada väärteoasjades lisakaristusena juhtimisõiguse peatamisel (LS § 224 lg 3). Kokkuvõtvalt on autor seisukohal, et karistuste (muuhulgas lisakaristuste) kohaldamine eelnimetatud süütegudes ei olnud kuni 31.10.2017 kehtinud seaduse alusel proportsionaalne ega arvestanud süütegude tegelikku raskust ja olemust.

⁴⁴ Liiklusseadus. RT I, 07.07.2017, 9.

⁴⁵ Väärteomenetluse seadustik. RT I, 05.12.2017, 10.

01.11.2017 kehtima hakanud seadusega on olukord autori hinnangul liikunud küll proportsionaalsuse mõttes paremas suunas kuid küsimusi tekitab kohustusliku šokivangistuse vajalikkus ja põhjendatus, mida käsitleb töö autor käeoleva töö teises peatükis.

1.3 Õigusteoreetilisest kirjandusest tulenevad karistuse liigi määramise reeglid

Igas ühiskonnas on omad kultuuriliselt välja kujunenud väärtushinnangud ning arusaam õiglusest, heast ja kurjast. Karistusõiguse kujundamisel ei loo seadusandja õigust juhuslikult, vaid tavapäraselt kajastab karistusnormide kaudu oma kultuuriruumis juba olemasolevaid väärtushinnanguid. Pidades mingeid käitumisviise ebaõigeteks tuleb otsustada, millised rikkumised vajavad karistusõiguslikku reageeringut ja millised võib jätta teiste õigusharude reguleerimisalasse või hoopis sotsiaalsete mehhanismide lahendada. Samuti peab seadusandja lahendama küsimuse, millised üleastumised määratletakse väärtegade ja millised kuritegedena. Selline valik saab toimuda üksnes õiguspoliitilise otsustusena. Sageli on selle määratlemise eelduseks konkreetset ajaperioodil mingites tegudes sisalduv ja ühiskonnale tajutav ebaõiglus ning oht. Need eeldused peavad põhinema kogemustel ja teadmistel kuritegevuse põhjustest ja nende seostest muude ühiskonnaähtustega.⁴⁶ Karistusõiguse üks eesmärke on ühiskonna kui inimeste sotsiaalse kooselu aluste kaitse.⁴⁷ Karistusõigusliku sekkumise hädavajalikkus tuleneb küll vajadusest kaitsta ühiskonna põhiväärtusi ja õiguskorda, kuid karistusõigus saab seda teha siiski piiratud, sest karistusõigusliku sekkumise intensiivsus on suur. Selle sekkumise piirid tulenevad: õigushüve tähtsusest või kaalukusest ning teoviisist, vajadusest kaitsta sotsiaal-eesilisi käitumisväärtusi.⁴⁸ Õigushüve on inimeste sotsiaalseks kooseluks vajalik eluline hüve, seega sotsiaalne väärtus, mille kaitsmiseks tuleb riigil rakendada karistusvõimu. Õigushüve võib olla individuaalne või kollektiivne.⁴⁹

„Õigushüved moodustavad ühiskonnas teatud süsteemi, mis üldjoontes tuleneb põhiseadusest ja muudest inimeste põhiõigusi sätestavatest rahvusvahelistest aktidest. Karistusõiguslik õigushüvede süsteem peab põhikorra süsteemile vastama, ehkki karistusõiguslik süsteem on

---

⁴⁶ Vaher, K.M. (2008). Masskuriteod: väike teosüü ja suur ohtlikkus. *Juridica*. Nr. 8, lk 527.

⁴⁷ Sootak (2003), *supra nota* 17, lk 18.

⁴⁸ *Ibid.*, lk 18-19.

⁴⁹ Sootak, J. (2010). *Karistusõigus. Üldosa*. Tallinn: kirjastus Juura, lk 34.

mingil määral ka autonoomne ning lähtub oma sisemistest seaduspärasustest, mis tulenevad kas või riigis tunnustatavast karistusteooriast. Karistusõiguslik õigushüvesüsteem ei tohi ulatuda üle põhikorra õigushüvesüsteemi, sest sel juhul hakkaks õigus karistusahvarduste abil ahistama põhiõigusi. Samas ei tohi karistusõiguslik kaitse olla oluliselt väiksem põhikorrast tulenevast hüvede süsteemist, sest siis jääksid viimased õigusliku katteta.⁵⁰

Autori hinnangul ei tulene Eesti õigusteoreetilisest kirjandusest küll otseseid karistuse liigi määramise reegleid ning karistuse liigi määramine on jäetud kohtuniku kaalutlusõiguse küsimuseks, on leitavad erinevad teooriad karistuse määramiseks.

Karistusteooriad jagunevad absoluutseteks, relatiivseteks ja ühendteooriateks. Absoluutsed ja relatiivsed karistusteooriad erinevad teineteisest selle poolest, kas ja kuidas nähakse karistuse eesmärki seotuna isikuga. Süüdlase isiku arvestamisel on enim levinud sanktsioonisüsteem, kus süüdlase isikuomadus mõjub karistust kergendavalt või raskendavalt. Nõukogude karistusõiguses aga oli et süüteo varasem toimepanemine olukorras, kus karistus selle eest oli juba kantud, karistust raskendav asjaolu. Teatud juhtudel võis isiku tunnistada eriti ohtlikuks retsidivistiks, mis järgmisel süüdimõistmisel tõi kaasa oluliselt karmima karistuse. KarS ei näe enam ette korduvust raskendava asjaoluna karistuse mõistmisel, kuid säilitab korduvuse paljudes eriosa koosseisudes kvalifitseeriva tunnuse.⁵¹ Relatiivsetele teooriatele toetudes püüab KarS § 56 lähtudes karistuseesmärkidest ühendada süüühimõtet ning kahte karistuseesmärki- eripreventsiooni ja üldpreventsiooni.⁵² Ühendteooriate puhul tuleb karistuse mõistmisel lähtuda küll tasumisideest ja õiguskorra kaistmise vajadusest, kuid samas tuleb jälgida, et karistus ei laosta süüdlaset vaid võimaldab süüdlasel uuesti ühiskonnaga kohaneda.⁵³

Tartu Ülikooli magistritöös on Viktor Brügel leidnud, et „kuigi karistuse mõistmisel võib lähtuda ainult absoluutsest või relatiivsest karistuseesmärgist ja karistusteooriast, on tegelik elu näidanud, et sellest ei piisa ja praktikas on vajalik erinevate eesmärkide kombineerimine ja ühendamise. Viimasel juhul tuleb arvestada, et mingil määral jääb nendesse alati alles immanentne vastuolu, ehk karistuseesmärkide antinoomia mis puudutab nii üld- ja eripreventsiooni vastuolu kui ka

---

⁵⁰ *Ibid.*, lk 35.

⁵¹ Sootak (2003), *supra nota* 17, lk 86-87.

⁵² Ernits, M. Pikamäe, P. Samson, E. Sootak, J. (1999). *Karistusseadustiku üldosa eelnõu. Lähtealused ja põhjendused*. Tartu: kirjastus Juura, lk 130.

⁵³ Kruusamäe, M. (2010). *Karistuse kohaldamise alused Riigikohtu praktika järgi*. (Magistr töö). Tartu Ülikooli kriminaalõiguse, kriminoloogia, kognitiivse psühholoogia õppetool. Tartu.

kuriteo raskuse ja preventatsioonide kooskõlastamatust. Probleem on selles, kuidas konkreetselt arvestada karistust määravaid faktoreid- süüd, isikut ning preventsiioone karistusliigi ja -määra valikul.⁵⁴

Õigushüve teooria kohaselt karistusõiguse ülesanne tasakaalustada isikuvabaduste piiramist ja isiku kaitset, samal ajal aga tuleb vältida liigset isiku eraellu sekkumist. Samas on karistusõiguse eesmärgiks ka süüteoga tekitatud kahju taastamine ning välja saatma signaali, et et õigusnormid kehtivad ning rikkumisele järgneb karistusõiguslik sekkumine. Kuna karistusõiguse mõte on kaitsta nii riigi kui isiku õigustatud huve, on riigi ülesandeks leida mõistlik kompromiss riigi ja isiku huvide kaitsel.⁵⁵ Joobes juhtimise valguses on samuti vajalik leida kompromiss riigi ja isiku huvide kaitsel. Riigi huvi näeb autor siinkohal eelkõige selles, et tagada õiguskord, vältida riigile kulukaid karistusi ning pakkuda reaalse vangistuse määramisel alternatiive samal ajal tagades siiski õiguskorra kaistmise huvid. Üksikisiku huvid seisnevad aga eelkõige tema õiguste kaitses.

„Karistusele lisanduva mõjutusvahendi vajalikkust saab ajalooliselt seletada ka karistusõiguse ülesandega tagada ühiskonna ja selle liikmete turvalisus. Turvalisuse all tuleb mõelda ohu puudumist, õieti küll võimalikult vähest ohtu, sest absoluutne turvalisus ehk igasuguse ohu täielik puudumine on võimatu. Karistusõiguse seisukohast on seega oluline tuvastada, millised on selle võimalused inimesest lähtuva ohu, seega kuritegude tõkestamisel ja ärahoidmisel.“⁵⁶

KarS §-ga 424 kaitstavaks õigushüveks on inimeste elu ja tervis, mida vaadeldakse sarnaselt üldohtlike süütegudega. KarS § 424 järgi toimepandud süütegu iseloomustab selle võimalik sihitus abstraktse, määratlemata hulga inimeste vastu.⁵⁷ Oht, mille isik oma käitumisega löi, peab olema õiguslikult hukkamõistetav. Selliseks saab pidada üksnes ohtu, mis tekib ja realiseerub normi kaitsealas.⁵⁸

Süüõhvimõte seisneb kategoorilises nõudes, et karistust saab kohaldada üksnes sellise teo eest, milles õigusrikkuja on süüdi. Olles karistusõiguse üldine põhimõte ning seega riigi karistusvõimu

---

⁵⁴ Brügel, V. (2006). Vangistuse alternatiivid. (Magistritöö). Tartu Ülikooli õigusinstituut. Tallinn.

⁵⁵ Kiris (2003), *supra nota* 11, lk 361.

⁵⁶ Sootak, J. (2006). Mida teha, kui isiku ohtlikkus on süüst suurem? Saksamaa kogemus mittekaristuslike mõjutusvahendite osas. *Juridica*. Nr. 8, lk 520.

⁵⁷ *Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne 4. Täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne*. (2015)/ koost. J. Sootak, P. Pikamäe. Tallinn: Kirjastus Juura, lk 1058.

⁵⁸ Sootak, J. (2004). Karistusõigusel on oma füüsika. Teo ja tagajärje omistamine– vanad ja uued dogmaatikafiguurid karistusõiguses. *Juridica*. Nr. 3, lk 172.

oluliselt piirav kategooria, mängib süü mõiste keskset rolli ka kuriteo mõiste konstruksioonis ning karistuse mõistmise vormelite kujundamisel. Karistuspoliitiliselt on oluline, millisest süü õigusdogmaatilisest mudelist seadusandja lähtub- kas peetakse silmas süü psühholoogilist või normatiivset mõistet ning kas tunnistatakse üksnes teosüüd või lubatakse tegijale inkrimineerida näiteks tema eluviisist tulenevat süüd. Siit omakorda tulenevad süüteo mõiste, samuti karistusliigi- ja määra kriteeriumid.⁵⁹

Eesti õigusteoreetilises kirjanduses mida antud töös käsitleti, ei tulene otseseid karistuse liigi määramise reegleid ning see on jäetud kohtuniku kaalutusõiguse küsimuseks. Kokkuvõtlikult võib öelda, et kaalutusõigus on otsuse tegija võimalus valida õigusnormis sätestatud võimalike tagajärgede vahel või õiguses otsustada, kas tagajärgede kohaldamine on üldse vajalik või asjakohane. Selleks on otsuse tegijale, olenemata sellest, kas tegemist on kohtuvälise menetleja või kohtunikuga, ette antud kindlad karistusraamid, mille piire ta ületada ei tohi.

1.4 Karistusseadustikust tulenevad karistuse liigid ning nende määramise reeglid

KarS-is reguleerib karistuse mõistmise aluseid 4. peatüki 1. jagu, mis kannab küll nimetust karistuse kohaldamise alused, kuid mõisted „karistuse kohaldamine“ ja „karistuse mõistmine“ ei ole siiski sünonüümid. Karistuse kohaldamise all mõeldakse karistuse mõistmist või määramist KarS § 56 lg 1alusel, samuti 2. ja 3. jaos ettenähtud karistuse asendusi nt üldkasulik töö, asenduskaristus ja rahalise karistuse, rahatrahvi ja varalise karistuse asendamine. Karistuse mõistab kohus nii kuriteo kui ka väärteo eest, karistuse määrab isikule kohtuvälise menetleja läbi volitatud ametniku väärteo eest.⁶⁰

Järgnevalt analüüsib töö autor kuni 31.10.2017 kehtinud seaduse alusel mõistetavaid karistusliike ja nende alternatiive kuivõrd töö teises peatükis olev kohtulahendite analüüs teostatakse 01.09.2016– 31.12.2016 lahendite osas. Antud punktis toob autor välja võimalikud karistusliigid ja võimalikud alternatiivkaristused KarS § 424 sätteüldes, analüüsides käesoleva töö kontekstis määratavate levinumate karistusliikide ja asenduskaristuste olemust.

---

⁵⁹ Sootak (2003), *supra nota* 17, lk 54.

⁶⁰ Kivi. Sootak (2001), *supra nota* 43, lk 475.

Karistuse valikul ja kohaldamisel lähtutakse KarS eriosa vastava paragrahvi sanktsioonis ettenähtud karistusest või väärteo eest ka muus seaduses ettenähtud karistusest. Kui kuriteo eest on sanktsioonis ettenähtud ka vangistusele lisaks alternatiivseid karistusi, on kohus kohustatud vangistuse mõistmisel seda valikut kohtuotsuses põhistama.⁶¹ KarS § 424 sanktsioon sisaldab muuhulgas alternatiivseid karistusi, seetõttu peab kohus oma otsuses ka põhjendama reaalse vangistuse kasutamist. Korduvate rikkujate karistamisel KarS § 424 alusel kohus alates 01.11.2017 vangistuse mõistmist põhistama ei pea kuivõrd KarS § 424 lg 2 ja lg 4 kohaselt tuleb korduva rikkumise puhul mõista karistuseks vangistus, mida ei saa täies ulatuses jätta tingimisi kohaldamata.

KarS nägi kuni 31.10.2017 käesoleva töö kontekstis käsitletava kuriteo eest kohaldatavate põhikaristustena ette rahalise karistuse ning vangistuse. Lisakaristusena oli võimalik juhtimisõiguse peatamine, rahaline karistus ning võimalik oli rakendada ka muid mõjutusvahendeid ning asenduskaristusi.

KarS § 44 alusel võis kohus mõista kuriteo eest rahalise karistuse kolmkümmend kuni viissada päevamäär, mis arvutatati süüdimõistetu keskmise päevasissetuleku alusel ning mis ei tohi olla väiksem kui miinimumpäevamäär (so 10 eurot). Rahalist karistust võis KarS § 44 lg 6 alusel mõista ka lisakaristusena koos vangistusega, välja arvatud juhul, kui vangistus on asendatud üldkasuliku tööga. KarS § 44 lg 7 kohaselt ei mõistetud rahalist karistust lisakaristusena koos varalise karistusega.

Rahalise karistuse mõistmise järel polnud kohtul võimalik seda erinevalt vangistusega karistamisest koheselt asendada üldkasuliku töö, elektroonilise valve ega raviga. Rahalist karistust oli KarS § 70 järgi võimalik vangistuse, üldkasuliku töö või narkomaanide raviga asendada siis, kui isik polnud kohtu määratud tähtajaks rahalise karistuse summat tasunud. Rahalise karistuse kandmisest vabastamine oli võimalik vaid KarS § 73 alusel tingimisi katseajaga, samas kui tingimisi vabastamine koos käitumiskontrollile allutamisega KarS § 74 alusel ei ole rahalise karistuse puhul võimalik. KarS § 73 alusel oli ka rahalisest karistusest tingimisi vabastamine võimalik olenemata rahalise karistuse summast ning võimalik oli ka karistuse osaliselt täitmisele pööramine.⁶²

---

⁶¹ Kiris (2003), *supra nota* 11, lk 373.

⁶² Salla, J. (2014). Karistuse asendamist ja karistusest vabastamist puudutavad muudatused. *Juridica*. Nr. 8, lk 593.

KarS § 45 alusel võis kohus kuriteo eest mõista kolmekümnepäevase kuni kahekümneaastase või eluaegse vangistuse. Kui kuriteo eest oli sanktsioonis ettenähtud lisaks vangistusele alternatiivseid karistusi, oli kohus kohustatud vangistuse mõistmisel seda valikut kohtuotsuses põhistama. Vangistuse puhul olid kohaldatavad mitmed alternatiivid asenduskaristuste ja karistusest vabastamisena.

KarS § 73 lg 1 ja lg 2 kohaselt võis kohus arvestades kuriteo toimepanemise asjaolusid ja süüdlase isikut ning leides, et mõistetud tähtajalise vangistuse ärakandmine või rahalise karistuse tasumine süüdlase poolt ei ole otstarbekas, määrata, et tingimisi jäetakse karistus kohaldamata. Vangistusest tingimisi vabastamise näol on tegemist vangistuse alternatiividega, mille eesmärgiks on vältida reaalse vangistuse kohaldamist.⁶³ Reaalse vangistuse vältimise vajadus tuleneb muuhulgas asjaolust, et see on riigile kulukas. 2017 a kulub riigil ühe vangi ülalpidamiskulu kuus on 1417 eurot, sh toidukulu 1,2 eurot päevas. Iga kriminaalhooldusaluse kohta kulub keskmiselt 75,3 eurot kuus.⁶⁴

Kui süüdlane ei pane kohtu määratud katseajal toime uut tahtlikku kuritegu, ei pöörata mõistetud karistust täielikult või osaliselt täitmisele. Katseajal toimepandud uue kuriteo eest, mille eest isikut karistatakse vangistusega, mõistetakse liitkaristus vastavalt KarS § 65 lõikes 2 sätestatule. Kui uus kuritegu pandi toime ettevaatamatusest, võib kohus uuesti kohaldada liitkaristusest tingimisi vabastamist. Tahtlikult toimepandud uue kuriteo eest võib kohus uuesti kohaldada liitkaristusest tingimisi vabastamist koos käitumiskontrolliga, allutades süüdlase elektroonilisele valvele KarS § 75 lõike 2 punktis 9 sätestatud korras. Vangistuse täitmisele pööramise korral võib kohus asendada selle üldkasuliku tööga KarS §-s 69 sätestatud korras.

Tuginedes käesoleva lõputöö teoreetilisele osale oli seni kehtinud KarS § 424 sisalduva sanktsiooni näol tegemist relatiivse sanktsiooniga, mis andis võimaluse otsida lahendusi mitte niivõrd karistuse kui hukkamõistu määramisel, kui tugineb eripreventsiooni võimalustele, mis on suunatud konkreetsele indiviidile.

---

⁶³ Sootak (2017), *supra nota* 24, lk 246.

⁶⁴ *Vangistuse kulud*. Vanglateenistuse koduleht. Kättesaadav: <http://www.vangla.ee/et/uudised-ja-arvud/vangistuse-kulud>, 31 detsember 2017.

Lisaks eelnevale on võimalus mõistetud vangistus asendada tulenevalt KarS §-st 74, mille kohaselt võib kohus, arvestades kuriteo toimepanemise asjaolusid ja süüdlase isikut, ning leides, et mõistetud tähtajalise vangistuse ärakandmine süüdlase poolt ei ole otstarbekas määrata, et tingimisi jäetakse vangistus süüdlase suhtes kohaldamata. Sellisel juhul ei pööratud mõistetud karistust täielikult või osaliselt täitmisele, kui süüdlane ei pane kohtu määratud katseajal toime uut kuritegu, täidab talle katseajaks kooskõlas KarS §-ga 75 pandud kontrollnõudeid ja kohustusi. Sarnaselt KarS § 73 alusel karistuse asendamisega on ka siinkohal võimalik kohtul lähtuda eelkõige isikust, valides sobivaima karistusliigi ja selle alternatiivi vahel.

Kontrollnõuded ja kohustused moodustavad kompleksmõiste- käitumiskontroll. KarS järgi on käitumiskontroll universaalne instituut, mida kohaldatakse erinevate karistusest vabastamise viisidega. KarS §-d 74 ja 76 näevad ette käitumiskontrolli kohaldamise kahel karistusest vabastamise juhul, milleks on karistusest tingimis vabastamine koos süüdimõistetu allutamiseega käitumiskontrollile ning tingimisi enne tähtaega vabadusekaotusest vabastamisega. Läbi nende kahe karistusest vabastamise viisi on kriminaalhooldusseaduses⁶⁵ (KrhS) sisustatud kriminaalhooldusaluse mõiste.⁶⁶ Kriminaalhooldussüsteem on olulisemate vabadusekaotuse alternatiivide rakendamise hädavajalikuks tingimuseks.⁶⁷ Kriminaalhooldust võib defineerida kui mõistetud vabadusekaotuse täideviimise tingimuslikku edasilükkamist katseajaga, millega kaasneb süüdimõistetu allutamine kontrollinõuetele ja talle teatavate kohustuste panemine.⁶⁸ Kriminaalhoolduses on oluline osa käitumiskontrollil ehk süüdlasele kohaldavatel kohustustel ja kontrollinõuetele. KarS § 424 sätteades kasutatakse ka alkoholi ja narkootikumide tarvitamise keeldu, ilmselt seetõttu, et paljud kuriteod ongi toimepandud seoses nende ainete tarvitamisega. Keelu määramiseks peaks kohus püüdma leida infot selle kohta, kas süüdlase kriminogeensed riskid ning toimepandud kuriteod on seotud nimetatud ainete tarvitamisega. Kui ei ole, siis tuleks sellise keelu määramisest hoiduda. Kui aga on, siis oleks vaja selgeks teha, kas tegu on sõltlasega või mitte. Sõltlaste puhul on keelu rakendamine iseseisvalt problemaatiline, sest tegu on haigusega ning ilma selge kõrvalise abita (nt ilma programmide või ravi toeta) on keelust kinnipidamine sellise inimese nõrga eneseregulatsiooni tõttu vähetõenäoline. Parim lahendus on see, kui keeld toetab samuti lisakohustusena määratava sotsiaalprogrammi või ravi kohustuse täitmist.⁶⁹ Siinkohal leiab käesoleva töö autor, et kaalutusõigus karistuse liigi, -määra ning võimalike

---

⁶⁵ Kriminaalhooldusseadus. RT I, 07.07.2017, 6.

⁶⁶ Sootak, J., Pikamäe, P. (2001) *Kriminaaltäitevõigus*. Tallinn: Kirjastus Ilo, lk 130.

⁶⁷ Kruusement, A. (2003). Üldkasulik töö. Karistusseadustik ja rakenduspraktika. *Juridica*. Nr. 6, lk 436.

⁶⁸ Sootak, Pikamäe (2001), *supra nota* 66, lk 129.

⁶⁹ Salla (2014), *supra nota* 62, lk 599.

karistusalternatiivide vahel on kohtu üks olulisemaid õigusi, mida rakendades saab kohus langetada õiglase ja kaalutletud otsuse lähtudes isikust.

„Kontrollnõudeid võib määratleda kui seadusest tulenevaid kohustusi, mille eesmärk on järelevalve kindlustamine süüdlase üle. Kuna kontrollnõuete kohaldamise aluseks on seadus, ei ole kohtul võimalust kontrollnõudeid vastavalt süüdimõistetud isikule ja kuriteo raskusele diferentseerida- kontrollnõuded laienevad automaatselt kõikidele süüdimõistetutele, kellele kriminaalhooldust kohaldatakse. Kuna kontrollnõuete eesmärk on järelevalve kindlustamine süüdlase käitumise üle, siis on kontrollnõuetena sätestatud sellised kohustused, mis võimaldavad kriminaalhooldusametnikul vastavat kontrolli praktikas teostada.“⁷⁰

KarS § 75 lg 1 alusel on võimalus kasutada lisaks liikumiskiirangute järgimiseks mõeldud elektroonilise valve seadmetele ka seadmeid, mille abil on võimalik jälgida süüdlasele pandud alkoholi või narkootikumide tarvitamise keelust kinnipidamist. Kui kohus allutab süüdlase elektroonilisele valvele ja paneb lisaks talle kohustuse mitte tarvitada alkoholi või narkootikume, siis on kriminaalhooldusametnikul võimalus valida kolme liiki elektroonilise valve seadmete vahel:

- a) tavalised koduvalveseadmed, mille abil on võimalik kindlaks teha, kas isik on oma elukohas või mitte;
- b) aktiivjälgimisseadmed, mille abil on võimalik igal hetkel kindlaks teha, kus isik viibib;
- c) alkoholi/narkootikumide tarbimise mõõtmist võimaldavad seadmed, mille abil saab kindlaks teha nii seda, kas isik on oma elukohas või mitte, kui ka seda, kas isik on alkoholi/narkootikume tarvitanud või mitte.⁷¹

Autorile teadaolevalt ei ole eesti praktikas levinud elektroonilise valve seadmete kasutamine, mis võimaldavad mõõta alkoholi või narkootikumide tarbimist. Antud töö käigus uuritud kohtulahendites tuvastas autor vaid ühe kohtuotsuse, millega määrati isikule elektroonilise valveseadme kasutamine, mis tuvastab alkoholi tarvitamise.

Lisaks eeltoodud reaalse vangistuse alternatiividele sätestab KarS § 69, et kohus võib aresti või kuni kaheaastast vangistust mõistes või KarS §-s 73 või 74 sätestatud korras tingimisi kohaldata

---

⁷⁰ Sootak. Pikamäe (2001), *supra nota* 66, lk 130-131.

⁷¹ Salla (2014), *supra nota* 62, lk 596.

vangistust täitmisele pöörates asendada selle üldkasuliku tööga. Ühele päevale arestile või vangistusele vastab üks tund üldkasulikku tööd, mida ei mõisteta vähem kui viis tundi. Arest või vangistus asendatakse üldkasuliku tööga vaid süüdlase nõusolekul. Üldkasuliku töö kestus ei tohi ületada kaheksat tundi päevas. Kui süüdlane teeb üldkasulikku tööd muust tööst ja õpingutest vabal ajal, ei tohi üldkasuliku töö kestus ületada nelja tundi päevas. Üldkasuliku töö eest süüdlasele tasu ei maksta ning selle mõistmisel määrab kohus töö tegemise tähtaja, mis ei või ületada kuritegude puhul kahtekümmend nelja kuud ning väärtegude puhul kahteist kuud. Üldkasuliku töö tegemisel peab süüdlane järgima kontrollnõudeid ning täitma talle pandud kohustusi vastavalt KarS §-s 75 sätestatule. Kui süüdlasele on pandud kohustus osaleda käesoleva seadustiku § 75 lõike 2 punktis 8 sätestatud sotsiaalprogrammis, loetakse üldkasuliku töö tunnid kuni 30 tunni ulatuses kaetuks sotsiaalprogrammis osalemisega.

Üldkasuliku tööga on võimalik asendada kuni kaheaastast vangistust nii esmase karistuse mõistmisel kui ka olukorras, kus isik on tingimisi karistatuna toime pannud uue kuriteo ning kohus on karistused liitnud. Viimase variandi puhul oli kuni 2015. aastani üldkasuliku töö liitkaristuste puhul ainus alternatiiv reaalsele vangistusele, mis on ka kasvatanud selle karistusalternatiivi kasutamist kohtutes. Alates 2015. aastast on katseajal toimepandud kuritegude puhul võimalik rakendada käitumiskontrolli koos elektroonilise valvega.⁷²

Analoogselt teiste Euroopa riikidega nähakse ka Eestis üldkasuliku töö ette vabadusekaotuse alternatiivina ja asenduskaristusena. Erinevus teistest riikidest seisneb selles, et mujal riikides võib üldkasuliku tööga asendada üksnes lühiajalise, tavaliselt kuni kuuekuulise vabadusekaotuse, siis Eestis annab KarS kohtule võimaluse asendada üldkasuliku tööga kuni kaheaastane vabadusekaotus (KarS § 69 lg 1).⁷³ Üldkasulikku tööd loetakse tänapäeval üheks kaasaegseimaks ja tõhusaimaks karistuseks. Selle eesmärgiks on panna süüdimõistetud tegema teatud aja jooksul tasuta tööd, mis on ühiskonnale vajalik. Sellega välditakse vabadusekaotust, mis on riigile väga kulukas.⁷⁴ Oma olemuselt on üldkasuliku töö suhteliselt uus karistusliik ning tavaliselt rakendatakse töö tegijaid palgaliste töökohtadega mittekonkureerivatel töödel. Üldkasuliku töö tegemise ajal on süüdimõistetud allutatud samadele kontrollnõuetele kui tingimisi süüdimõistetud, mistõttu üldkasuliku töö elluviimiseja järelevalve kohustus lasub kriminaalhooldusametnikel. Tulenevalt sellest, et seadus näeb üldkasuliku töö ette asenduskaristusena, peab kohus esmalt mõistma

⁷² Salla (2014), *supra nota* 62, lk 594.

⁷³ Kruusement (2003), *supra nota* 67, lk 437.

⁷⁴ Sootak. Pikamäe (2001), *supra nota* 66, lk 143.

vangistuse ja seejärel süüdimõistetud nõusolekul asendada selle üldkasuliku tööga. Töötundide määramisel võetakse aluseks mõistetud vangistuse kestus ning tulenevalt KarS § 69 lg 3 ei või üldkasuliku töö tähtaeg reeglina ületada 24 kuud. KarS § 69 lg 5 kohaselt laienevad üldkasulikule tööle rakendatud süüdimõistetule töö- ja tervisekaitset reguleerivad õigusaktid.⁷⁵

Lisaks põhikaristustele on KarS-is joores mootorsõiduki juhtimise eest ette nähtud ka lisakaristus. KarS § 50 lg 1 alusel võib kohus kohaldada lisakaristusena juhtimisõiguse äravõtmist kuriteo korral kuni kolmeks aastaks ning väärteo korral kuni üheks aastaks kohtu või kohtuvälise menetleja poolt seaduses sätestatud juhtudel. Lisakaristus sarnaselt põhikaristusele mõistetakse KarS §-s 56 ettenähtud alusest lähtudes. Süüdimõistmise korral kuulub süüdlane reeglina karistamisele (kui ei ole alust tema karistusest vabastamiseks), seega tuleb talle mõista põhikaristus. Lisakaristus mõistetakse juhul, kui see on vajalik karistuse mõne konkreetse eesmärgi saavutamiseks (seega kas eri- või üldpreventiivsetel kaalutlustel).⁷⁶

Eeltoodu alusel leiab käesoleva töö autor, et seni kehtinud KarS võimaldas kombineerida erinevaid karistusliike ning ka karistuste alternatiive kuivõrd KarS § 424 näol on tegemist alternatiivse sanktsiooniga. See annab kohtule vajaliku otsustamisruumi, mis võimaldas mõista isikust lähtuva karistuse sh ka reaalse vangistuse, kui kohus peab seda põhjendatuks.

Lisaks kohaldatavatele põhi- ja ka lisakaristusele võivad süüteo toimepanemisega kaasneda ka mittekaristuslikud mõjutusvahendid. Üheks selliseks mõjutusvahendiks joores mootorsõidukijuhtimise süütegudes on mootorsõiduki konfiskeerimine, mida saab rakendada vaid kriminaalasjades. KarS § 83 lg 1 kohaselt saab konfiskeerimist rakendada süüteovahendi suhtes.

Konfiskeerimine on süüteo toimepanemise vahendi ja süüteo omandatud vara äravõtmine toimepanijalt.⁷⁷ „Süüteo toimepanija isikuga seotud ja tema süü tuvastamist eeldavat konfiskeerimist (süüteovahendi, süüteo vahetu objekti ja süüteo ettevalmistamiseks kasutatud objekti konfiskeerimine) saab küll formaalses mõttes lugeda *sui generis* mõjutusvahendiks, kuid samas peetakse selle puhul silmas ka karistuslikke eesmärgi.“⁷⁸

---

⁷⁵ Kruusement (2003), *supra nota* 67, lk 437.

⁷⁶ Kivi. Sootak (2001), *supra nota* 43, lk 484.

⁷⁷ Kiris (2003), *supra nota* 11, lk 375.

⁷⁸ Parmas, A. (2008). Süüteovahendi konfiskeerimise eesmärk ja õiguslik olemus ning selle põhiseaduslik õigustus. Riigikohtu üldkogu otsus asjas 3-1-1-37-07. *Juridica*. Nr. 8, lk 555.

Riigikohus on lahendis nr 3-1-1-37-07 leidnud, et süüteo toimepanemise vahendi võib toimepanijalt konfiskeerida ainult sellisel juhul, kui toimepandud teos on tuvastatud süüteo koosseis, õigusvastasus ja süü.⁷⁹ Seega asus kohus seisukohale, et teo toimepanijalt süüteo vahendi konfiskeerimisel kehtivad samad eeldused, mis karistamise puhul. Kohus täpsustas, et kuriteo toimepanemise vahend ei ole tihti ese, mis ohustaks ümbrust ainuüksi oma liigi poolest ja pelgalt olemasoluga. Kui aga vaadelda süüteo toimepanemise eset koos isikuga, kellel on kalduvus eset õigusvastaseks käitumiseks kasutada, siis see pilt muutub. Sellest saab järeldada, et kuriteo toimepanemise ese on ohtlik, kui see jääb konkreetse isiku omandisse edasi. Seda just seetõttu, et on suur oht, et eelnimetatud eset võidakse ka edaspidi kasutada õigusvastase teo toimepanemiseks ning seetõttu tuleb see konfiskeerida.⁸⁰ Konfiskeerimisele mõjutusvahendina pole omased ei häbimärgistamise taotlus ega riiklik hukkamõist. Selle asemel lähtub konfiskeerimine julgeoleku kaalutlusest. Seadusandjale ei olnud konfiskeerimist KarS muude mõjutusvahendite peatükki lisades selle karistuslik mõju teadmata ja seega saab ka seadustiku süsteemile tuginedes teha formaalselt vahe karistuse ja muu mõjutusvahendi vahel.⁸¹

„Sõiduki konfiskeerimise formaalsed eeldused sätestab KarS § 83 lg 1. Materiaalsete eelduste tuvastamiseks tuleb aga lisaks eseme abstraktse ohtlikkuse analüüsimisele tuvastada, mil viisil ja kelle poolt selle esemega oht tekitati. Nii tuleb kindlasti hinnata konkreetset süütegu, kuna teo toimepanemise vahendi ohtlikkus kui konfiskeerimise eeldus ilmneb alles konkreetse süüteo toimepanemise korral. Lisaks eeltoodule tuleb hinnata ka konkreetse eseme ohtlikkust teo toimepanijast lähtuvalt, st eeldades, et see jääb edasi tema valdusesse. Selline arusaam rajaneb eelkõige seaduseandja tahtel konfiskeerida üldjuhul ainult teo toimepanijale kuuluvad esemed. Kui isik on oma süstemaatilise õigusvastase käitumisega näidanud, et tema valduses olev mootorsõiduk on tema enda käitumise iseärasuste tõttu kaasliiklejatele jätkuvalt väga ohtlik, siis on see selge argument tema omandiõiguse riive lubatavuse kasuks.“⁸²

Autori hinnangul on sõiduki konfiskeerimine tõhus preventiivne meede, mida saab enamasti rakendada vaid siis, kui rikkumine on toimepandud sõidukiga, mis kuulub rikkujale. See omakorda seab piirangud eelnimetatud meetme laialdasele rakendamisele.

---

⁷⁹ RKÜKo 3-1-1-37-07, p 21.1.

⁸⁰ Parmas (2008), *supra nota* 78, lk 556.

⁸¹ Sootak, J., Parmas, A. (2007). Mootorsõiduki konfiskeerimine karistusseadustiku §-s 424 sätestatud teo korral. *Juridica*. Nr. 10, lk 691.

⁸² *Ibid.*, lk 693.

Autori hinnangul ei tulene KarS-st küll konkreetset mudelit ega juhust, mille järgi valida konkreetset karistuse liiki, küll aga tulenevad KarS-st erinevad põhimõtted ja eesmärgid, millest tuleb otsuse tegemisel lähtuda.

KarS kommenteeritud väljaanne⁸³ kirjeldab karistuse kohaldamist läbi teatud etappide, milleks on karistusraamade kindlaks määramine; süü piiride määratlemine; preventsiioonide ehk karistuse eesmärkide püstitamine; põhi- ja lisakaristuse valik; liitkaristuse mõistmine kui tegemist on mitme kuriteoga; karistuse asendamine ning karistusest vabastamine.

KarS § 56 kohaselt on karistamise aluseks isiku süü. Karistuse mõistmisel kohtu poolt arvestatakse kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvisid. Sama paragrahv sätestab, et vangistust võib mõista ainult siis, kui karistuse eesmärke ei ole võimalik saavutada kergema karistusega. Kui käesoleva seadustiku eriosa paragrahv võimaldab vangistuse kõrval mõista kergemaid karistusi, peab kohus otsuses vangistuse mõistmist põhistama. KarS § 56 paigutab karistuse mõistmise alused kindlasse hierarhilisse süsteemi, mille tipus on süü kui isiku karistamise õigusriikliku põhistamise lähtepunkt. Ka ülejäänud alustele on antud kindel koht, karistuse mõistmisel tuleb selgelt eristada süü suurust ja preventiivseid kaalutlusi. See tähendab, et nimetatud aluseid tuleb kõiki arvestada ning tuvastada seaduses toodud järjekorras.⁸⁴

Nagu varasemalt juba öeldud, kehtestab KarS § 56 lõige 1 esimene lause süüühimõtte, kui karistuse kohaldamise aluse. See tähendab, et isikut saab karistada üksnes siis, kui tema teos ilmneb lisaks koosseisupärasusele ja õigusvastasusele ka süü. Erinevalt deliktistruktuuri tasandil tuvastatavast süüst on siin tegemist süü kui kvantifitseeritava nähtusega, mille suurus oleneb süüteo toimepanemisel ilmnenu kergendavatest ja raskendavatest asjaoludest ning tahtluse ja ettevaatamatuse liigist. Kergendavate ja raskendavate asjaolude ning tahtluse ja ettevaatamatuse liigi alusel tehakse kindlaks, kas karistuse suurus jääb sanktsiooni keskmisele tasemele, sellest üles- või allapoole. Edasine sõltub juba sellest, kuidas arvestatakse preventsiioone ning millisest mudelist lähtutakse. Karistuse ülemmäär ei tohi ületada seda piiri, mis tuleneb süü suurusest.⁸⁵ Süü suuruse järgi määratakse karistuse võimalik ülemmäär või vahemik, millesse karistus peab jääma.

---

⁸³ *Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne 4. Täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne (2015), supra nota 57, lk 168.*

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ Kivi. Sootak (2001), *supra nota* 43, lk 476.

Kohtunik ei tarvitse selles staadiumis veel jõuda konkreetset määratlevate punktideni, küll aga peab tal olema kujunenud süü suurust näitavate asjaolude aluselt veendumus, et karistus ei tohi ulatuda ülemisse kolmandikku, peab jääma keskmise piiridesse, alammäära lähedale, ülemmäärani jne.⁸⁶ Tahtluse liigid on määratletud KarS §-s 16, ettevaatamatuse liigid §-s 18. Ehkki tahtlus, ettevaatamatus ja süü asetsevad deliktstruktuuri eri tasanditel, tuleb süüd vaadelda ka seotult süüteo koosseisu subjektiivsete tunnustega. Näiteks tahtluse puhul tuleb arvestada ka seda, et see ei ole mitte lihtsalt koosseisu asjaolude teadmine ja tahtmine, vaid ka otsus ja otsustavus süütegu toimepanna ehk käituda õigusnormi vastaselt ja kahjustada karistusõiguslikult kaitstud hüve. Seega iseloomustab tagajärje saavutamisele suunatud tegevuse intensiivsus kui tahtluse või ettevaatamatuse liik ka süü suurust.⁸⁷

Karistus mõistetakse kuriteo eest konkreetsele kohtualusele ning karistuse mõistmisel tuleb arvestada ka isikut. Tänapäeval asub üks kriminaalpoliitilisi veelahkmeid seal, kus tulevad mängu karistuse eesmärgid ning järelikult ka vajadus kuriteo toime pannud isikut karistusega suuremal või vähemal määral mõjutada.⁸⁸ Loobudes süüdlase isiku arvestamisest iseseisva alusena, asub KarS §-ga 56 klassikalise, süüühimõttel rajaneva kriminaalõiguse poolele. Isiku arvestamine iseseisva tegurina, eraldiseisvalt toimepandud süüteost, tähendaks seda, et konkreetse kuriteo eest karistuse mõistmise asemel hakataks andma hinnangut isikule ja tema elukäigule. Õigusriiklik karistusõigus ei ole selleks volitatud, sest inimene peab vastutama oma teo eest, aga mitte selle eest, milline ta on. KarS § 56 lõige 1 annab kohtule õiguse arvestada karistuse kohaldamisel võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest. See kujutab endast eripreventiivset prognoosi, mida kohus võib arvestada karistuse liigi või määra valikul. Seevastu karistusest tingimisi vabastamise korral KarS § 73 alusel arvestatakse süüdlase isikut iseseisva alusena.⁸⁹

Lähtudes eeltoodust saab autori arvates süü suurust hinnates tugineda vaid sellele, mis on konkreetse teoga seotud ning süü suurus sõltub vaid konkreetsest jutumist ja selle asjaoludest. Süü suuruse järgi määratakse ka karistuse ülempiir. Autor on seisukohal, et KarS muudatus, millega muudeti kohustuslikuks šokivangistuse kohaldamine korduvrikkujatele ei arvesta piisavalt

---

⁸⁶ *Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne 4. Täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne (2015), supra nota 57, lk 169.*

⁸⁷ Kivi. Sootak (2001), *supra nota* 43, lk 476.

⁸⁸ Sootak, J. (1997). Looming või aritmeetika? Süüdlase isiku arvestamine karistuse mõistmisel. *Juridica*. Nr 1, lk 31.

⁸⁹ Kivi. Sootak (2001), *supra nota* 43, lk 477.

konkreetses teo süü suurusega ega isikuga, kes teo toimepani vaid kohustab kohaldama ühetaolist karistust kõikidele korduvrikkujatele.

Varasemaid karistusi saab karistuse mõistmisel õiguslikult arvesse võtta ainult siis, kui need ei ole karistusregistrist kustutatud. Sisuliselt võib kohus varasemat kuritegu arvestada ainult siis, kui see on uue kuriteoga seotud ning näitab süüdlase hoolimatut suhtumist eelmisesse karistamisesse kui hoiatusse, mis väljendub eelkõige tema negatiivses sotsiaalõiguslikus meelestatustes. Kui varasem kuritegu ei ole uuega seotud, on rangem karistamine uue kuriteo eest vastuolus PS § 23 lõikega 3 ja KarS § 2 lõikega 3 ning kujutab endast inimese teistkordset karistamist sama teo eest. Varasem karistus, nagu ka korduvkuritegu, võib olla aga eriosa kvalifitseeritud koosseisu tunnus. Käitumine pärast kuritegu ei mõjuta otseselt teo ebaõigust ega süüd – need on juba realiseerunud. Seevastu ei ole süüteo varasem toimepanemine erinevalt KrK-st enam raskendav asjaolu. Eripreventsiooni käsitlusega KarS-s on kooskõlas ka karistuse täideviimise eesmärk. Eesti kehtiv vangistusõigus on loobunud süüdlase parandamise ja ümberkasvatamise tahtest ning seab vangistuse eesmärgiks süüdimõistetu suunamise õiguskaualekale käitumisele.⁹⁰

Nagu öeldud peab kohus karistuse mõistmisel lähtuma muu hulgas ka eripreventiivsetest eesmärkidest st võimalust suunata süüdimõistetu edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest. Siin on oluline süüdlase isik. Seda eesmärki on võimalik saavutada isikut resotsialiseerides või vähemalt tema edasist desotsialiseerumist vältides. Karistuse mõistmisel ei ole võimalik pidada silmas isiku mõjutamise eesmärki ja mitte arvestada tema isikut.⁹¹

„Õiguskorra kaitsmise huvide arvestamine kujutab endast üldpreventiivseid kaalutlusi. KarS on loobunud negatiivsest ehk hirmutamispreeventsioonist, mis seisneb isiku karistamisega teistele isikutele hirmutava toime avaldamises. Seevastu positiivne üldpreventsioon peab oma eesmärgiks avaldada õiglase karistusega mõju, mis kinnitab inimeste usku normide kehtivusse ja usaldust õiguskorra vastu.“⁹²

KarS § 59 kohaselt ei arvestata karistuse mõistmisel neid kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, mis on süüteo koosseisu tunnused. Korduvarvestamise keeld ei käi aga muude karistuse

---

⁹⁰ *Ibid.* Kivi, L. Sootak, J. (2001). Karistuse kohaldamise alused karistusseadustikus. *Juridica*. Nr. 7, lk

⁹¹ *Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne 4. Täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne* (2015), *supra nota* 57, lk 171.

⁹² *Ibid.*

kohaldamise aluste kohta. Nii on võimalik arvestada kohtualuse kõrget iga iseseisva kergendava asjaoluna, samuti põhjendada madala karistusmäära valikut ka hea eripreventiivse prognoosiga ja ühtlasi ka üldpreventiivsete kaalutlustega.⁹³

Autor on veendunud, et karistuse mõistmiseks tuleb kohtunikul jääda kindlatesse õiguslikesse piiridesse, mis on sätestatud KarS-i üld- kui ka eriosas. Eriosast tulenevad karistuse määrad vastavalt konkreetse normi sanktsioonile, teatud juhtudel ka lisakaristus. Karistusliigi ülem- ja alammäär tulenevad üldosast, samuti ka lisakaristused.

Seadus ei anna kohtunikule ette kindlat mudelit, mille järgi karistuse liiki ja määra leida. Ka ei paista, et kohtupraktika iseseisvalt mõnda mudelit välja töötaks.⁹⁴ KarS kommenteeritud väljaandest tuleneb, et karistuse liigi ja määra valimisel tuleb arvestada teatud üldnõudeid, mis sõltuvad muu hulgas ka sellest, kas tegemist on ühte karistusliiki sisaldava või alternatiivse sanktsiooniga.⁹⁵

Karistuse kohaldamine peab läbima kindlad etapid. See tähendab karistusraamide kindlakstegemist, süü piiride tuvastamist, preventsiionide ehk karistuse eesmärkide kaalumist ja viimaks põhikaristuse mõistmist vastavalt karistuse kohaldamise mudelile. Karistuse mõistmise laiemas tähenduses moodustab lisakaristuse mõistmine, liitkaristuse moodustamine, karistuse asendamine ja karistusest vabastamine.⁹⁶

Ühe karistusliigi korral tuleb kõigepealt tuvastada süü suurusest tulenev ülemmäär. Lähtepunktiks võetakse tavaliselt mediaanina arvestatav keskmine. Seejärel tuvastatakse karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud ja muud süü suurust määravad asjaolud. Nii saadud skaalanäit kui süü suurusest tuletatud lähtekoht tuleb nüüd võimalikule korrigeerimisele eri- ja üldpreventiivsetel kaalutlustel, seeläbi kujunebki konkreetne karistusmäär. Eripreventsiion ning süüdlase isik tuleb lõpuks veel kord kaalumisele, kui otsustatakse karistuse võimalik tingimisi kohaldamine.⁹⁷ Ka alternatiivse sanktsiooni korral tuvastatakse kõigepealt süü suurust määravad asjaolud ning

---

⁹³ Kivi. Sootak (2001), *supra nota* 43, lk 476.

⁹⁴ Sootak, J. (2005). Kaks aastat karistusseadustikku – uus õigus ja uued probleemid? *Juridica*. Nr. 1, lk 42.

⁹⁵ *Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne 4. Täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne* (2015), *supra nota* 57, lk 172.

⁹⁶ Kruusamäe, M. (2013). *Karistuse kohaldamise etapid Eesti kohtupraktikas. Riigikohtu analüüs*. Kättesaadav: https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyygid/2012/karistuse_kohaldamise_etapid.pdf, 12. oktoober 2017.

⁹⁷ *Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne 4. Täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne* (2015), *supra nota* 57, lk 172.

otsustatakse nende alusel vastavalt KarS § 56 lg-le 2 karistusliigi küsimus. Edasi tuvastatakse vangistuse või rahalise karistuse algpunkt ning jätkatakse reegelskeemi järgi.⁹⁸ Reegelkaristuse teooria määrab, et karistusraame tuleb vaadelda kvantitatiivse suurusena ning teatud astmestikuna, millel liikudes kohtunik võrdleb konkreetse teo raskust sanktsiooniraami mõtteliste raskusastmetena.⁹⁹

KarS § 56 kohustab karistuse mõistmisel või määramisel arvestama muuhulgas ka karistust kergendavate ja raskendavate asjaoludega. Karistust kergendavad asjaolud tulenevad KarS §-st 57 ning raskendavad asjaolud §-st 58.

Karistust kergendavad asjaolud on KarS § 57 kohaselt:

- a) süüteo kahjulike tagajärgede ärahoidmine, samuti abi andmine kannatanule vahetult pärast süüteo toimepanemist;
- b) kahju vabatahtlik hüvitamine;
- c) süü ülestunnistamisele ilmumine, puhtsüdamlik kahetsus või süüteo avastamisele aktiivne kaasaaitamine;
- d) süüteo toimepanemine raske isikliku olukorra mõjul;
- e) süüteo toimepanemine ähvarduse või sunni, samuti teenistusliku, majandusliku või perekondliku sõltuvuse mõjul;
- f) süüteo toimepanemine õigusvastase käitumisega esile kutsutud tugeva hingelise erutuse mõjul;
- g) süüteo toimepanemine raseda või kõrges eas inimese poolt;
- h) süüteo toimepanemine hädakaitse piiride ületamisel;
- i) leppimine kannatanuga.

Karistuse kohaldamisel võib arvestada ka muid KarS §-s 57 loetlemata asjaolusid. Enim on kirjanduses käsitlemist leidnud puhtsüdamliku kahetsuse olemus. KarS kommenteeritud väljaandes on puhtsüdamlikku kahetsust selgitatud, et see võib tähendada teo siirast ülestunnistamist ja kahetsemist, mis võib avalduda uurijale või kohtule antud ütlustes, kannatanu ees vabandamises jms. Puhtsüdamlik kahetsus peab olema kontrollitav ja tulenema asja materjalidest. Samaliigilise süüteo varasem toimepanemine ei välista puhtsüdamlikku kahetsust konkreetses

---

⁹⁸ *Ibid.*

⁹⁹ *Ibid.*, lk 173.

asjas.¹⁰⁰ Puhtsüdamlik kahetsus puudub, kui süüdistatav ei ole talle etteheidetavat tegu omaks võtnud ning on vaidlustanud süüteo toimepanemise ja taotleb enda õigeks mõistmist. Samuti ei saa rääkida kahetsusest, kui isik avaldab oma kahetsust alles viimases sõnas. Iseenesest ei ole kahetsus sel juhul küll välistatud kuid arvesse tuleb võtta ka teisi asjaolusid.¹⁰¹

Karistust raskendavad asjaolud on KarS § 58 kohaselt:

- a) omakasu või muu madal motiiv;
- b) süüteo toimepanemine erilise julmusega või kannatanut alandades;
- c) süüteo toimepanemine teadvalt noorema kui kaheteistaastase, raseda, kõrges eas või abitus seisundis inimese, samuti raske psüühikahäirega inimese suhtes;
- d) süüteo toimepanemine isiku suhtes, kes on süüdlasest teenistuslikus või majanduslikus sõltuvuses, samuti süüdlase endise või praeguse pereliikme, süüdlasega koos elava isiku või süüdlasest muul viisil perekondlikus sõltuvuses oleva isiku suhtes;
- e) süüteo toimepanemine erakorralise või sõjaseisukorra ajal;
- f) süüteo toimepanemine ühiskondlikku või loodusõnnetust ära kasutades;
- g) süüteo toimepanemine üldohtlikul viisil;
- h) raske tagajärje põhjustamine;
- i) süüteo toimepanemine teise süüteo hõlbustamiseks või varjamiseks;
- j) süüteo toimepanemine grupi poolt;
- k) süüteo toimepanemise hõlbustamiseks ametliku vormiriietuse või ametitunnuste kasutamine;
- l) süüteo toimepanemine alaealise suhtes mõjuvõimu või usaldust kuritarvitades;
- m) isikuvastase süüteo toimepanemine täisealise poolt alaealise juuresolekul.

Erinevalt KarS §-s 57 toodud kergendavatest asjaoludest on karistust raskendavate asjaolude loetelu ammendav. Tuvastanud vastava asjaolu olemasolu, puudub kohtul kohustus seda põhjendada, mil viisil see süüd suurendab. Kohus võib põhjendada seda, kui oluliseks ta nimetatud asjaolu peab ning kuidas see teiste asjaoludega võrreldes süü suurust mõjutab.¹⁰²

---

¹⁰⁰ Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne 4. Täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne (2015), supra nota 57, lk 175.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid., lk 177.

Tulenevalt eeltoodust läbib karistuse kohaldamine teatud etapid, nii tuleb kõigepealt kindlaks teha karistusraamid, siis määratleda süü piirid, seejärel preventioonid ehk karistuse eesmärgid. Lõpuks lahendatakse karistuste liitmise küsimused juhul kui on tegemist mitme süüteoga ning otsustatakse vajaduse korral karistuse asendamine või karistusest vabastamine.¹⁰³ Seega on karistuse mõistmine peaaegu alati teatud valik erinevate õiguslike variantide vahel või kõigi vajalike õiguslike tingimuste arvestamine kogumis. Samas etteantud õiguslikes piirides jääb kohtunikul alati teatud otsustamisvabadus, mis ei sõltu õiguslikust regulatsioonist. Sellest tulenevalt sõltub kohtualusele mõistetav karistus alati suuremal või vähemal määral kohtuniku äranägemisest. Karistuse mõistmine on selles mõttes ka õiguslikult reguleerimata ja teaduslikult tuvastamatu suhteakt kohtuniku ja kohtualuse vahel, sõltudes nii kohtualuse, kui ka kohtuniku isikust.¹⁰⁴ Mida intensiivsem on vabaduste riive, seda kaalukamad peavad olema seda õigustavad põhjused. Õiglase tasakaalu leidmine taotletava eesmärgi ja rakendatavate abinõude vahel tähendab põrkuvate huvide ja väärtuste hindamist, kaalumist ja tasakaalustamist. Selleks puuduvad üldkehtivad formaliseeritud reeglid nagu muu materiaalõiguse rakendamisel üldiselt tavaks ning otsused tuleb teha väärtusotsustustena, kus otsuse tegijal on suur suvamäär.¹⁰⁵

Käesoleva töö teoreetilisest osast selgub, et seni kehtinud KarS § 424 sisalduva sanktsiooni näol oli tegemist relatiivse sanktsiooniga, mis andis võimaluse mõista indiviidist lähtuva karistuse sh ka reaalse vangistuse, kui kohus leidis, et see on põhjendatud. Autor on seisukohal, et kaalutusõigus karistuse liigi, -määra ning võimalike karistusalternatiivide vahel on kohtu üks olulisemaid õigusi, mida rakendades saab kohus langetada õiglase ja kaalutletud otsuse lähtudes indiviidist. Käesoleva töö autor leiab, et seni kehtinud KarS võimaldas kombineerida erinevaid karistusliike ning ka karistuste alternatiive. See andis kohtule vajaliku otsustamisruumi, mis võimaldas mõista indiviidist lähtuva karistuse. Lisaks leiab autor, et KarS muudatus, millega muudeti kohustuslikuks šokivangistuse mõistmine korduvrikkujatele ei arvesta piisavalt konkreetse teo süü suurusega ega isikuga, kes teo toime pani vaid kohustab kohaldama ühetaolist karistust kõikidele korduvrikkujatele. Selleks, et leida tasakaal karistuse eesmärgi ja meetmete vahel, mis on vajalikud selle eesmärgi saavutamiseks, tuleb neid hinnata kaasusepõhiselt. Arvestades erinevaid karistuse liike, karistuse asendamise ja karistusest vabastamise võimalusi, mille sätestas seni kehtinud KarS, leiab autor, et kohtul oli piisavalt võimalusi määrata just konkreetsele isikule sobiv karistus.

---

¹⁰³ Kivi. Sootak (2001), *supra nota* 43, lk 475.

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ Maruste, R. (2004). *Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja – vabaduste kaitse*. Tallinn: Kirjastus Juura, lk 249.

1.5 Riigikohtu lahenditest tulenevad karistuse liigi määramise reeglid

Sarnaselt KarS-i ja õigusteoreetilise kirjandusega ei anna riigikohus kohtunikule konkreetseid suuniseid ega juhiseid sobiva karistusliigi valikuks. Konkreetse karistusliigi valik on jäetud kaalutusõiguse küsimuseks. Küll aga annab riigikohus väga konkreetseid juhiseid, mida tuleb otsuse tegemisel ja seeläbi ka karistuse liigi ning määra üle otsustamisel arvesse võtta.

KarS § 56 lg 1 kohaselt on karistamise aluseks üksnes isiku süü kuid sama normi teise lause kohaselt tuleb arvestada ka teisi asjaolusid, milleks on võimalus mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvisid.

Eeltoodust lähtuvalt leidis riigikohus oma lahenis, et „kohtutel tuleb karistuse mõistmisel silmas pidada ka karistuse kohaldamise eesmärgi. Igasugune mõjustamine toimub läbi isiksuse, tema hoiakute muutmise kaudu. Seetõttu peab karistuse eripreventiivse eesmärgi saavutamiseks-prognoosimaks, milline karistus on efektiivseim, mõjustamaks süüdlast edaspidi süütegude toimepanemisest hoiduma- arvestama ka süüdlase isikut.“¹⁰⁶

Ka oma hilisemas otsuses selgitab riigikohus, et KarS §-st 56 lähtudes peab kohus pärast kuriteo toimepanemise tuvastamist süü suurusest lähtuvalt andma toimepandud kuriteole põhjendatud karistusõigusliku hinnangu, mis sisaldab karistuse liigi ja määra. Kohus selgitas, et KarS mõtte kohaselt tuleb sellise hinnangu andmisel keskenduda põhiliselt teole ning üldjuhul ei tohi süüdistatava isik kuriteost lahutatult olla karistuse liigi ning määra valiku aluseks. See tähendab, et keelatud on karistuse liigi ja määra valikul teo asemel hinnata süüdistatava varasemat elukäiku ning tema isikuomadusi. Samas tuleb lähtuvalt eripreventiivsest prognoosist siiski vältimatult arvestada süüdistatava isikuga.¹⁰⁷ Kellegi tegelik karistuslik mõjutamine saab toimuda vaid inimese hoiakute muutmise kaudu ja seega konkreetse isiku omadusi arvestades. Seetõttu peabki karistuse eripreventiivse eesmärgi saavutamiseks arvestama süüdlase isikut.¹⁰⁸ Samuti on riigikohus märkinud, et karistuse mõistmisel tuleb ka prognoosida konkreetsele isikule mõistetava karistuse eripreventiivseid eesmärgi.¹⁰⁹ Valdavalt on kohtud seisukohal, et karistamise esmane eesmärk on isiku mõjutamine ja suunamine õiguskuulekale käitumisele.

---

¹⁰⁶ RKKKo 3-1-1-40-04, p 7.

¹⁰⁷ RKKKo 3-1-1-99-06, p 14.

¹⁰⁸ Reinthal, T. (2009). Praktikas ilmnevaid probleeme karistuse mõistmisel. *Juridica*. Nr. 9, lk 615-616.

¹⁰⁹ RKKKo 3-1-1-14-07 p 6.

Riigikohus on leidnud, et karistus peab vastama toimepandud teo ebaõigusele, mõjutama isikut edaspidi rikkumistest hoiduma ning kaitsma õiguskorda.¹¹⁰

Kohtupraktikas on karistuse määramisel kujundatud seisukoht, et karistuse suuruse otsustamiseks tuleb võtta lähtepunktiks sanktsiooni keskmine määr, mida kergendavate ja raskendavate asjaolude ilmnemisel kas suurendatakse või vähendatakse. Selliselt saadakse konkreetse süüdase süü suurusele vastav karistuse määr.¹¹¹ „Samuti võivad süü suurust iseloomustada isiku teoanus grupiviisilise teo puhul, koosseisupärase käitumise süstemaatilisus, tagajärje raskus, samuti kannatanu isik ja tema käitumine teo toimepanemise ajal.“¹¹² Lisaks isiku süüle tuleb lähtudes KarS §-st 56 isikule karistuse mõistmisel arvestada ka võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvisid.¹¹³ Riigikohus selgitas, et KarS § 424 koosseisu puhul võib keskmisest suuremale süüle viidata muuhulgas teo ebaõigust kirjeldavad asjaolud, nt isikul eriti kõrge alkoholisaldus veres, mis viib mootorsõiduki juhtimisvõime miinimumini.¹¹⁴ Karistust saab mõista ka sanktsiooni ülemääras. Seda olukorras, kus varasemad karistused pole isikule mõju avaldanud ja õigusrikkumisele on vaja reagreerida rangemalt. Sellistel asjaoludel saab isikule mõista ka sanktsiooni keskmisest määrast kõrgemat karistust vaatamata sellele, et tema süü suurus on keskmine.¹¹⁵ Preventiivsetest kaalutlustest lähtuvalt saab isikule range karistuse mõista, kui isik paneb regulaarselt süütegusid toime ning tema käitumist iseloomustab ükskõiksus ja lugupidamatus õiguskorra vastu.¹¹⁶ Samas ei saa viidata sellele, et purjuspäi autoga sõitmine näitab sõidukijuhil üleolevat suhtumist liikluseeskirjadesse. Sõiduki juhtimise eest lubatud alkoholi piirmäär ületades ongi seadusandja ette näinud karistuse, mistõttu ei saa seda koosseisupärasest tegu heita ette karistuse mõistmisel.¹¹⁷ Oma lahendis nr 3-1-1-26-03 on kohus märkinud, et sellises olukorras, kus joobes juhtide süül hukub ja saab vigastada nii palju inimesi, on riigi kohustus lähtuvalt üldpreventsiooni põhimõtetest anda ühiskonnale selge signaal selle kohta, et joobes juhtimine on rangelt karistatav õigusrikkumine.¹¹⁸

Karistuse liigi määramise kohta on riigikohus selgitanud: kui isiku käitumises puuduvad vahetult kuritegu raskendavalt iseloomustavad asjaolud ja isik on varem kriminaalkorras karistamata, tuleb

---

¹¹⁰ RKÜKo 3-4-1-2-05, p 57.

¹¹¹ RKKKo 3-1-1-77-11, p 11. RKKKo 3-1-1-52-13, p 19.

¹¹² RKKKo 3-1-1-58-13, p 7. RKKKo 3-1-1-76-12, p 7.

¹¹³ RKKKo 3-1-1-58-13, p 8.

¹¹⁴ RKKKo 3-1-1-58-13, p 9.

¹¹⁵ RKKKo 3-1-1-58-13, p 8.

¹¹⁶ RKKKo 3-1-1-76-12, p 10.

¹¹⁷ RKKKo 3-1-1-59-15, p 13.

¹¹⁸ RKKKo 3-1-1-26-03, p 5.

alternatiivse sanktsiooni korral üldjuhul vaagida esmalt rahalist karistust.¹¹⁹ Oma hilisemas lahendis on kohus aga selgitanud täiendavalt karistuse liigi määramist, leides, et kui isikul puudub sissetulek ja tal on varasem rahatrahv tasumata, ei pea kohus rahalise karistuse mõistmist õigeks.¹²⁰ Samuti on kohus selgitanud, et tingimisi vangistust ei ole põhjust kohaldada raskendavatel asjaoludel liikluskuriteo toime pannud isiku suhtes, kes on alkoholihoobes olles toime pannud avarii, mille tulemusel saabus kannatanu surm,¹²¹ ega ka näiteks isiku suhtes, kes on juhtinud korduvalt alkohoolses hoobes olles mootorsõidukit, seejuures olles viimase teo toimepanemise ajal tingimisi vabastatud vabaduskaotusliku karistuse kandmisest.¹²²

KarS § 424 puhul on karistuste määramisel levinuimaks karistusliigiks vangistus, millest on süüdimõistetud tingimisi vabastatud KarS §-de 73 ja 74 alusel. Antud teemat on ka kohtupraktikas kajastatud erinevates lahendites. Riigikohus on leidnud, et alles pärast seda, kui kohus on otsustanud, milline peaks olema toimepandud konkreetse teo eest sellele konkreetsele süüdistatavale mõistetav karistus, saab järgmise sammuna hakata kaaluma, kas kõne alla võiks tulla ka tema tingimuslik karistusest vabastamine. Karistuse kohaldamise ja karistusest vabastamise selgepiirilise eristamise vajalikkus kohtu tegevuses lähtub kohtupraktikas korduvalt toonitatud asjaolust, et karistusest tingimuslik vabastamine ei ole karistuse liik.¹²³ KarS §-del 56–58 põhinev karistuse mõistmine ja sellest tingimisi vabastamine §-de 73–74 alusel on iseseisvad etapid, mis tuleb hoida teineteisest lahus. Seega peab kohtuotsuses olema näha, millised on karistus ja millised sellest tingimisi vabastamist põhistavad asjaolud.¹²⁴

Kolleegium on selgitanud ka seda, et „KarS-i karistusseadustiku süstemaatilise tõlgendamise pinnalt tuleb karistusest tingimuslikult vabastamisel lähtuda põhimõttest, et tingimuslikult vabastatu katseaeg peab olema mõistetud vangistusest pikem. Sellisest põhimõttest lähtuvalt ei saa, kooskõlas KarS § 73 lg-s 3 sätestatuga, enam kui viieks aastaks vangistatute puhul karistuse kandmisest tingimuslik vabastamine üldse kõne alla tulla. Arvestades aga KarS § 74 lg-s 3 sätestatut, saab koos käitumiskontrollile allutamiseega karistusest tingimuslikult vabastada vaid neid isikuid, keda on karistatud vangistusega kuni kolmeks aastaks.“¹²⁵

---

¹¹⁹ RKKKo 3-1-1-158-05, p 12.

¹²⁰ RKKKo 3-1-1-100-07, p 9.

¹²¹ RKKKo 3-1-1-90-97.

¹²² RKKKo 3-1-1-77-01, p 8.1. RKKKo 3-1-1-26-03, p 5.

¹²³ RKKKo 3-1-1-99-06, p 16. 3-1-1-138-04, p 12.

¹²⁴ RKKKo 3-1-1-79-03, p 15.

¹²⁵ RKKKo 3-1-1-99-06, p 20.

Lisaks põhikaristusele näeb seadus ette ka lisakaristuse, milleks saab liiklussüütegudes olla juhtimisõiguse peatamine. Riigikohtu kriminaalkolleegium on olnud järjepideval seisukohal, et mootorsõiduki korduval juhtimisel joobeseisundis tuleb juhtimisõigus ära võtta ning sellisel juhul võib ainult erandlikel asjaoludel jätta selle lisakaristuse kohaldamata.¹²⁶ Eelöeldu alusel võib väita, et lisakaristuse vähendamine või sellest loobumine esmakordse joobes juhtimise korral on võimalik, süüteo korduval toimepanemisel. Karistustähtaja kohaldamine alla alammäära on aga praktiliselt välistatud.¹²⁷ Samuti leidis kohus, et liiklusalase väärteo ja liikluskuriteo toime pannud isikud ei ole juhtimisõiguse peatamise või äravõtmise seisukohalt omavahel võrreldavad grupid. Isiku süüdi tunnistamine kuriteos toob endaga kaasa märkimisväärse ühiskondliku hukkamõistu, mis ei ole võrreldav väärteokaristuse kohaldamisel kaasneva ühiskondliku hukkamõistuga. Just kriminaalkorras süüdi tunnistamisest tulenev stigmatisatsioon, samuti kuriteokaristatusega kaasnevad ulatuslikud õiguslikud piirangud (näiteks seoses elukutse ja töökoha valimise vabadusega) ei võimalda nõuda, et väärteo eest juhtimisõiguse peatamisel ei tohiks isiku olukord olla üheski osas ebasoodsam kui liikluskuriteo toimepanijalt lisakaristusena juhtimisõiguse äravõtmisel.¹²⁸

26. oktoobri 2009 lahendis märgib riigikohus, et KarS üldosast tulenevad lisakaristused põhinevad küll süülisel teol, kuid täidavad samal ajal ka ülesannet, mis on suunatud isiku õiguspärasele käitumisele ja ühiskonna turvalisuse tagamisele. Kohus leidis, et seetõttu on lisakaristuse kohaldamisel oluline tähendus preventiivsetel kaalutlustel. Süütegude ärahoidmise eesmärgi saavutamiseks on lisakaristusega võimalik teatud ajavahemikuks piirata isiku õigusi.¹²⁹

13. detsembri 2013 otsuses täpsustas riigikohus oma seisukohta juhtimisõiguse äravõtmise osas just korduvalt joobes juhtimise eest karistatud isikute suhtes. Antud kaasus puudutas isikut, kes oli varasemalt karistamata. Riigikohus selgitas, et lisakaristust tuleb sarnaselt põhikaristusele mõista KarS § 56 alusel ja see peab vastama karistuse eesmärkidele. Lisakaristuse mõistmisel tuleb arvestada sellega, et lisakaristus ei täida mitte ainult süüd heastavat, vaid ka ühiskonna turvalisust tagavat ülesannet. Seega on lisakaristuse kohaldamine põhjendatud juhtudel, mil põhikaristus ei ole eripreventiivse eesmärgi saavutamiseks piisav. Juhtimisõiguse äravõtmisel tuleb arvestada, kui

---

¹²⁶ RKKKo 3-1-1-10-03, p 7. RKÜKo 3-4-1-2-05, p 50. RKKKo 3-1-1-20-06, p 9.

¹²⁷ Laos, S., Sootak, J. (2016). Lisakaristus liiklussüüteo eest. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus asjas 3-1-1-75-16. *Juridica*. Nr. 9, lk 679.

¹²⁸ RKÜKo 3-4-1-2-05, p 50.

¹²⁹ RKKKo 3-1-1-86-09 p 7.2.

rängalt see isikule mõjub. Seejuures tuleb arvesse võtta, kas tegemist oli harjumus- või juhusesüütega.¹³⁰

Täiendavalt juhtis kohus tähelepanu asjaolule, et varasemates lahendites, kus kohus on viidanud sellele, et joobes juhtimise puhul on lisakaristuse määramata jätmise pigem erandlik asjaolu, on riigikohu seisukoht tulenenud korduvalt sõidukit alkoholihoobes juhtinud isikute karistamisest. Kohus leidis, et sellisel juhul võimaldab isiku poolt korduv nõuete rikkumine järeltada tema allumatust kehtestatud korrale, mis muudab tema poolt uue samalaadse rikkumise toimepanemise tõenäolisemaks ning tingib ohu vältimiseks lisakaristuse kohaldamise. Samas täpsustas kohus, et ka korduvalt rikkumise toime pannud isikutele ei saa lisakaristust kohaldada automaatselt, vaid ka seda tuleb eraldi kaaluda ja põhistada. Pelk viide senisele kohtupraktikale ei ole lisakaristuse kohaldamise põhjendusena piisav.¹³¹

Kohus täpsustas ka seda, et välistatud ei ole juhtimisõiguse äravõtmine ka esmakordse rikkumise toime pannud isiku puhul. Juhtimisõiguse äravõtmise eesmärgiks on tagada, et isik ei paneks tulevikus samalaadseid rikkumisi toime. Seega peab kohus põhjendama lisakaristuse mõistmisel, millistele asjaoludele tuginedes ta loeb tuvastatuks ohu, et isik võib tulevikus uusi rikkumisi toime panna. Üksnes potentsiaalne võimalus, et isik asub tulevikus uusi rikkumisi toime panema, ei ole lisakaristuse kohaldamiseks piisav. Kui korduva rikkumise puhul on ohu olemasolu tuletatav juba korduvuse faktist, siis esmakordse rikkumise puhul peaksid esinema kas isiku süüd või tema isikut iseloomustavad asjaolud, mis muudavad selle võimaluse tavapärasest suuremaks.¹³²

Üheks võimaluseks lisaks karistustele mõjutada isikut edaspidistest rikkumistest hoiduma, on süüteo vahendi konfiskeerimine. Antud töö valguses on selleks süüteo vahendiks mootorsõiduk. Sõiduki konfiskeerimist korduvalt joobes juhtimise eest karistatud isiku puhul on riigikohus põhistanud järgnevalt: „Õiglaseks ja mõistlikuks, edaspidi uut kuritegu ärahoidvaks karistuse kohaldamiseks, tuleb kohtul arvestada süüdlasele kõiki kohaldatavaid õigusjärelmeid kogumis. Mootorsõiduki kui süüteo toimepanemise vahendi konfiskeerimist võib pidada õigustatuks üksnes siis, kui on piisavalt ja põhjendatult alust arvata, et isik paneb samalaadseid õigusrikkumisi toime

---

¹³⁰ RKKKo 3-1-1-122-13 p 9.

¹³¹ RKKKo 3-1-1-122-13 p 10.

¹³² RKKKo 3-1-1-122-13, p 11.

ka edaspidi, kusjuures leebemad meetmed (nt juhtimisõiguse äravõtmine lisakaristusena) pole suutnud mõjutada süüdlast uutest samalaadsetest süütegudest hoiduma.¹³³

Samas lahendis kinnitab riigikohus mootorsõiduki konfiskeerimise märkimisväärset preventiivset toimet. Riigikohus märgib ka, et „KarS § 83 lõikes 1 ettenähtud tahtliku süüteo toimepanemise vahendi konfiskeerimise eesmärk ei saa olla täiendava, varalise iseloomuga karistusliku meetme kohaldamine süüdimõistetule. Selline tõdemus lähtub asjaolust, et KarS § 83 paikneb KarS muid mõjutusvahendeid sätestavas 7. peatükis.“¹³⁴

Eelnevast vähemoluline ei ole ka otsuse põhistus. Riigikohtu kriminaalkolleegium on mitmel korral rõhutanud, et karistust puudutavad põhjendused on kohtuotsuse oluline osa ning nende osalinegi puudumine kujutab endast kriminaalmenetlusõiguse olulist rikkumist kriminaalmenetlusseadustiku¹³⁵ (KrMS) § 337 lõike 1 punkti 7 tähenduses.¹³⁶ Süüteomenetluse puhul on tegemist riigi karistusotsusega, milles võimaldatakse ulatuslikult riivata isikute põhiõigusi ja seetõttu peab ka määratud karistuse liik ja määr olema valitud õigesti ning seda nõuetekohaselt isikule põhjendatud. Riigikohus on sedastanud, et „mida ulatuslikumad on mingis valdkonnas põhiõiguste piiramise legaalsed võimalused, seda vastutusrikkamalt peab riik toimima isikute kaitsmisel ja sellise olukorra kujundamisel, mis peab vältima põhiõiguste põhjendamatud riived.“¹³⁷

Sarnaselt kriminaalasjadele on ka väärteomenetluses oluline tähendus tõendite esitamisel, millele on lahendis tuginetud. Väärteoasjas tehtav otsus peab olema põhjendatud. See tähendab, et otsusest peab nähtuma, millised asjaolud kohtuväline menetleja luges tõendatuks ning millistele konkreetsetele tõenditele ta tugines. VTMS § 150 lg 1 p 7 kohaselt on oluliseks väärteomenetlusõiguse rikkumiseks menetleja otsuse mittepõhistamine.¹³⁸

Kokkuvõtvalt võib öelda, et riigikohtu lahenditest, mis käsitlevad karistuse mõistmist, võib järeldada, et konkreetset ja üheselt mõistetavat mudelit karistuse määramiseks ei ole ning kohus peab lähtuma eelkõige KarS § 56 sätestatust. Nagu öeldud, peab kohus KarS §-st 56 lähtudes pärast

¹³³ RKÜKo 3-1-1-37-07, p 23.

¹³⁴ RKKKm 3-1-1-27-07, p 14.

¹³⁵ Kriminaalmenetluse seadustik. RT I, 07.07.2017, 7.

¹³⁶ RKKKo 3-1-1-59-07, p 12. RKKKo 3-1-1-27-08, p 16. RKKKo 3-1-1-77-11, p 12.2.

¹³⁷ RKÜKo 3-1-1-86-07, p 23.

¹³⁸ Koolmeister, I. jt. (2007). *Väärteomenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Kirjastus Juura.

kuriteo toimepanemise tuvastamist süü suurusest lähtuvalt andma toimepandud kuriteole põhjendatud karistusõigusliku hinnangu, mis sisaldab karistuse liiki ja määra. Sellest tuleb järeldada, et süü mõju mõistetava karistuse liigile ja määrale avaldub eelkõige süüle antava hinnangu kaudu, ehk karistuse suuruse järgi.

See, milline peab olema erinevate asjaolude proportsioon, mida kohus peab otsuse tegemisel arvesse võtma, ei ole eraldi analüüsimist leidnud. Oluline roll karistumudeli loomisel ongi just riigikohtu praktikal, kus on väljendatud seisukohti, mida tuleb karistuse (sh karistusliigi) määramisel järgida. Muuhulgas juhitakse riigikohtu lahendites palju tähelepanu sellele, et karistuse määramisel tuleb arvestada kõikide süütegu puudutavate asjaoludega ning sellest tulenevalt määrata konkreetsele isikule sobiv ja mõjuv karistus.

Autor on arvamisel, et antud seisukohtadega ei haaku 01.11.2017 kehtima hakanud seadusemuudatus, mille kohaselt on korduvate rikkujate karistamisel kohustuslik määrata šokivangistus ning kohtul puudub selles osas kaalutusõigus ehk diskretsiooniõigus. Kaalutusõigust on käsitletud kui seadusega kohtule määratud volitust ehk otsustusõigust määrata isikule karistus üle, sh otsustada ka karistuse liigi valiku osas. Karistuse liigi valikul tuleb kohtul arvestada kõigi KarS § 56 lg 1 toodud alustega ning arvestada ka juhustega, mis tulenevad Riigikohtu lahenditest jäädes eelkõike isiku süü raamidesse. Otsuse põhistusest peab olema arusaadav kuidas kujunes kohtu siseveendumus muuhulgas ka konkreetse karistuse liigi valikul. Autor on arvamisel, et antud seadusemuudatusega võib kaasneda oht, et kohtunik peab tegema otsuse, mis läheb vastuollu tema siseveendumusega.

2 KARISTUSE LIIGI VALIK KARISTUSÕIGUSE PRAKTIKAS

2.1 Senised katsed süsteemi reformimiseks

Joobes mootorsõiduki juhtimine on probleem, mille tõsidust on aja jooksul aina rohkem ühiskonnas teadvustatud ning sellest tulenevalt on aja jooksul tehtud erinevaid katseid olukorda parandada karistuspoliitika abil.

KrK sätestas kuni 1990 aastani mootorsõiduki juhtimise joobeseisundis kriminaalkorras karistatava teona. Alates 1990 a lõpust muutus joobes juhtimine haldusõiguserikkumiseks,¹³⁹ seejuures ei mänginud rolli joobe suurus. Esimesed muudatused, mis olid suunatud karistuste karmistamisele eelnimetatud tegude eest jõustusid 1996 a, mil joobes juhtimine oli küll jätkuvalt haldusõigusrikkumine, kuid ühe aasta jooksul korduvalt toimepandud teo eest võimaldas seadus juhtimisõiguse peatamist kuni 3 aastaks. Joobes juhtimist käsitleti uuesti kuriteona alates 2001 a, mil korduva teo säte lisati taas KrK-sse ning karistatav oli nimetatud tegu rahatrahvi või vabadusekaotusega kuni kahe aastani ning juhtimisõiguse peatamisega kuni kolme aastani. Ka 2002 a jõustunud KarS kohaselt jäi korduv joobes juhtimine endiselt kriminaalkorras karistatavaks teoks. Seadus võimaldas joobes juhti rahatrahviga või vabadusekaotusega mille pikkus oli senise kahe aasta asemel kuni kolm aastat. Juhtimisõiguse peatamise maksimaalne pikkus ei muutunud. 01.09.2002 alates oli esmane joobes juhtimine karistatav senise haldusõigusrikkumise asemel juba väärteokorras, mille eest nägi väärteomenetluse seadustik ette rahatrahvi kuni 300 trahviühikut ning lisakaristusena automaatse juhtimisõiguse peatamise kolmeks kuuks. 2009.a muutus ka esmane joobes juhtimine kriminaalkorras karistatavaks, mille eest nägi seadus ette rahalise karistuse või kuni kolme aastase vangistuse. Sama muudatusega dekriminaliseeriti korduv joobes juhtimine.

Kui varasemalt oli isiku karistamise puhul määravaks see, kas isik oli varasemalt karistatud või mitte (sellest sõltus karistuse määramine kas väärteomenetluse või kriminaalmenetluse raames), siis antud muudatusega sellisest vastutuse määramisest loobuti ning seda eelkõige seetõttu, et

---

¹³⁹ Haldusõiguserikkumiste seadustik. RT I 2002, 56, 350.

selline karistuse määramine ei arvestanud piisavalt isiku teoga.¹⁴⁰ Hetkel kehtiva seaduse alusel on liiklusosalaste rikkumiste puhul karistuse määramisel põhiliseks teguriks alkoholi kogus juhi organismis ning selle suurusest sõltub, kas karistus määratakse väärteomenetluse (alkoholi piirmäära ületamine) või kriminaalmenetluse (joove) raames.¹⁴¹

14.11.2017 algatas Vabariigi Valitsus karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu. Riigikogus kandis seaduseelnõu numbrit 328 SE.¹⁴² Kavandatud muudatused puudutasid peamiselt joobes sõiduki juhtimise poolt määratavate karistuste karmistamist. Eelnõu seletuskirjast¹⁴³ nähtuvalt oli karistuste karmistamise peamine põhjus asjaolu, et senised karistused polnud uute süütegude ärahoidmisel olnud efektiivsed ning hoolimata ka korduvatest kriminaalkaristustest jätkavad juhid uute rikkumiste toimepanemist. Seetõttu valmistas Justiitsministeerium ette muudatused karistuste täpsemaks diferentseerimiseks, mille eesmärgiks oli eelnõu autorite hinnangul suure riskiga korduvrikkujate suhtes mõjusam karistuspraktika. Eelnõu kohaselt nähti korduvalt sõiduki joobeseisundis juhtimise eest ette kohustuslik šokivangistus.

01.11.2017 jõustus KarS muudatus, mille § 424 lg 4 kohaselt mootorsõiduki juhtimise eest joobeseisundis, kui tegu on pandud toime korduvalt ei jäeta mõistetud karistust täielikult tingimisi kohaldamata ning kohaldatakse lisakaristusena juhtimisõiguse äravõtmist.

Oma arvamust kohustusliku šokivangistuse kohta on enne antud seadusemuudatuse läbiviimist avaldanud mitmed valdkonna praktikud ning õigusteadlased. Pika kohtunikutöö kogemusega endine Harju Maakohtu esimees Helve Särgava ei pea õigeks KarS muudatust, mis sätestab kohustusliku šokivangistuse, kuna leiab, et sellega võetaks kohtunikelt sisuliselt ära kaalutusõigus. H. Särgava rõhutab, et kohtuniku kõige suurem õigus ongi kaalutusõigus ning just asjaolude üle arutlemiseks ongi kohtunikku vaja. H. Särgava lisab, et kohtunikule tuleb ikka jätta see funktsioon, mis on talle Eesti Vabariigiriigi PS-ga antud ning selgitab, et kui täitevvõim hakkab

---

¹⁴⁰ Liiklusseaduse ja karistusseadustiku ning nendega seonduvate seaduste muutmise seaduse nr 179 SE eelnõu seletuskiri. Kättesaadav: <https://m.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/acf423dc-cbee-1257-0f3d-b725f8477ccb/>, 30. oktoober 2017.

¹⁴¹ *Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne 4. Täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne* (2015), *supra nota* 57, lk 1065.

¹⁴² Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse) nr 328 SE. Kättesaadav: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20\(suhtumise%20karmistamine%20sõiduki%20joobes%20juhtimisse\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20(suhtumise%20karmistamine%20sõiduki%20joobes%20juhtimisse)), 11. detsember 2017.

¹⁴³ *Ibid.*

karistusi mõistma, siis ei ole tegemist sellise õigusriigiga, kus tahetakse olla ning see ei ole õigusriigi põhimõte.¹⁴⁴ Sarnaselt Helve Särjavale ei kiida antud seadusemuudatust heaks ka tuntud liiklussüütegudele spetsialiseerunud vandeadvokaat Indrek Sirk, kelle hinnangul ei ole vangistuse kohustuslikuks määramisega kaalutlusõigus kohtunikele tagatud, kuna seadusesse on ette kirjutatud, et vangistus tuleb ilmtingimata määrata. I.Sirk selgitab, et pigem on siin küsimus põhmõttelises muutuses karistusõiguses. Seadusandja on varem kohtule andnud PS-st tuleneva otsustusvabaduse, et otsustada, kas vangistust kohaldada ning kui suures ulatuses peaks see olema täitmisele pööratud. See on võimalik peaaegu kõigi kuritegude puhul. Nüüd aga on otsustatud KarS mõistes ühe kergema kuriteoliigi puhul seda, et kohtutelt võetakse hiilivalt otsustusvabadust ära. Samas leiab I.Sirk, et enamus retsidiivsetest roolijoodikutest tulekski mingiks ajaks ühiskonnast eraldada kuid selleks ei vajata kohustuslikku šokivangistust kuna senikehtinud seadus juba andis selleks kõik võimalused.¹⁴⁵ Indrek Sirk leidis õiguskomisjoni istungil, et paremaid tulemusi võib saavutada politsei järelevalve suurendamisega või muude alternatiivsete ennetavate meetmetega. Näiteks alkoholukke, alkoholi tarvitamist kontrollivad võrusid vms. Ta märkis lisaks, et enamus roolijoodikute kohtuasju lahendatakse kokkuleppemenetluse korras. Kehtiv kord lubas joores juhtimise eest määrata karistuseks kuni kolmeaastase vangistuse ning kohtunik, advokaat ja prokurör peavad jõudma õiglase lahenduseni. Ta märkis, et karistuse määramisel lähtub kohtunik prokuröri nõudmisest, mis tähendab, et prokuröri argumendid on väga olulised ning sellest sõltub, milline karistus saab olema. Ehk ka senikehtinud seaduse järgi oli võimalus rakendada kaalutlusõigust. Tehtud muudatus aga piirab seda. Sirk leidis, et eelkõige tuleb tähelepanu pöörata alkoholiprobleemile, sest alkoholi tarbimisega kaasneb palju probleeme ning joores juhtimine on üks neist. See tähendab, et juhtimisõiguse äravõtmine ei lahenda probleemi. Tegeleda tuleb alkoholi tarbimise piiramisega. Tema hinnangul ei hoia ka juhtimisõiguse mitteomamine isikuid autoroolist eemale, aidata võiksid pigem erinevad tehnilised lahendused või ravi.¹⁴⁶ Ka Tartu ülikooli kriminaalõiguse professor Jaan Sootak on avaldanud kriitikat nimetatud muudatustele ning leidnud, et kohus peab saama piisava mänguruumi. J.Sootaki hinnangul peab seadusandja tegema oma tööd, nägema ette karistusraamid, aga jätma ka kohtule otsustamisruumi.

---

¹⁴⁴ Mihkelson, H. (2017). *Kogenud kohtunik on ülikriitiline: kohtunikust ei tohi teha kummitemplit*. Kättesaadav: <http://www.postimees.ee/3975985/kogenud-kohtunik-on-uelikriitiline-kohtunikust-ei-tohi-teha-kummitemplit>, 7. mai 2017.

¹⁴⁵ Mihkelson, H. (2017). *Liiklusjurist šokivangistusest: Reinsalu tegeleb probleemiga vales otsast*. Kättesaadav: <http://www.postimees.ee/4053325/liiklusjurist-sokivangistusest-reinsalu-tegeleb-probleemiga-valest-otsast>, 7. mai.2017.

¹⁴⁶ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (suhtumise karmistamine sõiduki joores juhtimisse) nr 328 SE. Kättesaadav: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmis%20seadus%20\(suhtumise%20karmistamine%20soiduki%20joores%20juhtimisse\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmis%20seadus%20(suhtumise%20karmistamine%20soiduki%20joores%20juhtimisse)), 11. detsember 2017.

Nimetatud muudatus ahendab kohtu otsustamise ruumi ja kohus peab tegema otsuse, millega ta pole põhimõtteliselt nõus. J.Sootak leidis, et sellisel kujul ei ole enam tegemist ausa ja õiglase kohtupidamise ega ka õiglase kohtuotsusega.¹⁴⁷ Riigikohtu esindaja, kohtunik Saale Laos, märkis õiguskomisjoni istungil, et Riigikohtu seisukoht antud seadusemuudatuse suhtes on kujunenud erinevate ekspertide vaatepunktist lähtuvalt ning juhtis tähelepanu, et KarS üldosa muudatused hakkavad mõjutama kogu karistuspoliitikat laiemalt, mistõttu tuleb põhjalikult kaaluda, kas see muudatus on põhjendatud, kui mõjutada soovitakse vaid ühte kuriteo liiki. Riigikohus on seisukohal, et kohustuslik šokivangistus ei ole vajalik, põhjendatud ega arvesta KarS süstemaatikaga. Kohtule tuleb karistuse mõistmisel jätta piisav kaalutusruum, võimaldamaks kohtul mõista konkreetse üksikjuhtumi asjaoludele vastav individualiseeritud karistus. Kohtuniku sõltumatus õiguse mõistmisel on mõeldud selleks, et tagada eeskätt põhiõiguste kaitse ka kohtumenetluses. Selline kohtu kaalutusõiguse piiramine on seotud ka kellegi põhiõiguste piiramisega. Ehk küsimus on karistuse proportsionaalsuses. Teise aspektina juhtis sarnaselt I.Sirgile ka S.Laos tähelepanu, et seni kehtinud seadus ei keelanud karistuspraktikal kujuneda selliseks, nagu eelnõu seda ette näeb ilma seadust muutmata. 2016. aasta esimese poolaasta karistuspraktika andmete põhjal saab öelda, et ¾ roolijoodikuid puudutavatest asjadest lahendati kokkuleppemenetluses ning leidis, et võib-olla saaks karistuspraktikat muuta kriminaalpoliitilise suunise andmisena ministri poolt.¹⁴⁸ Eelnimetatud õiguskomisjoni istungil esitas prokuratuuripoolse seisukoha ka Dilaila Nahkur-Tammiksaar, kes sõnas, et prokuratuuri jaoks on eelnõus välja pakutud muudatused aktsepteeritavad ning sisaldavad ka nende poolt tehtud ettepanekuid. Ainus, mille suhtes oli prokuratuur skeptiline, puudutab kohustuslikku šokivangistust. Prokuratuur on seisukohal, et eelnõus väljapakutud regulatsioon ei parandaks olukorda ning leiab, et enne nii radikaalsete muudatuste tegemist tuleks vaadata, kas muud meetmed on rakendatud. Prokuratuuri esindaja selgitas komisjoni istungil, et praktikas on kasutusel enamasti lühimenetlus, prokuratuuri suund on pigem kokkuleppemenetluste sõlmimisel. Kui tarvis on karmimaid meetmeid, siis pole midagi lihtsamat, kui keelata KarS § 424-s lühimenetluse sõlmimine. Kokkuvõtvalt Riigiprokuratuur KarS § 424 lg 4 regulatsiooni ei toetanud.¹⁴⁹

---

¹⁴⁷ Lass, L. (2017). *Kohtud ja advokatuur on karistusseadustiku muudatuste suhtes kriitilised*. Kättesaadav: <http://www.err.ee/580573/kohtud-ja-advokatuur-on-karistusseadustiku-muudatuste-suhtes-kriitilised>, 7.mai.2017.

¹⁴⁸ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse) nr 328 SE. Kättesaadav: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seaduse%20\(suhtumise%20karmistamine%20sõiduki%20joobes%20juhtimisse\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seaduse%20(suhtumise%20karmistamine%20sõiduki%20joobes%20juhtimisse)), 11. detsember 2017.

¹⁴⁹ *Ibid.*

Muret kohtuvõimu sõltumatuse piiramise kohta on väljendanud ka riigikohtu esimees Priit Pikamäe, kelle hinnangul võib kohtuvõimu sõltumatust pidada demokraatia ja õigusriigi äärmiselt oluliseks baromeetriks. Ta on arvamusel, et kuna kohtuvõimu peamisi toimimisaluseid kujundavad poliitiliselt moodustatud parlamendid ja valitsused, kelle tegevust seesama kohus peab tasakaalustama, siis on teatud konfliktioht siia kolmnurka alati sisse programmeeritud. Õigusriik saab aga rängalt kahjustatud, kui poliitilisel tasandil hakatakse kohtutes nägema demokraatia garanti asemel valitute tahte elluviimise takistajat. Kus tahes algatakse abinõusid kohtusüsteemi toimimise piiramiseks, on see märk demokraatia defitsiidist.¹⁵⁰

Autor on siinkohal seisukohal, et nimetatud seadusemuudatus on vastuolus justiitsministri hinnanguga, milles ta viitas tehtud uuringule¹⁵¹ ning leidis, et joores juhtimise probleemi lahendamisel ning uute rikkumiste ärahoidmisel karistuste karmus rolli ei mängi. Suurem rahatrahv ega pikem karistusae pole nende juhtide retsidiivsuse vähendamisel tulemuslik vahend ning joores juhtide puhul ei ole tegemist olukorraga, kus üks lahendus sobib kõigile.

Üks õigusriigi põhiprintsiipe avaldub proportsionaalsusprintsipiina. Tegu, selle õiguslik astmestatus ja sanktsioon peavad üksteise suhtes olema kohases vahekorras. Proportsionaalsuspõhimõtte ühe alapunkti moodustab *ultima ratio* ehk subsidiaarsusprintsip. Tegemist on põhimõttega, et karistusõigusliku normi tohib luua alles siis, kui ennast on ammendanud võimalused reguleerida konkreetset käitumist teistes, vähem repressiivsetes õigusvaldkondades. Tänapäeva karistusseadusandluse inflatsioon on *ultima ratio* printsipi enamasti kahe silma vahele jäänud. Kui ühiskonnas kerkib esile mingi kas tõeline või ka ainult näiline pahe, siis pööratakse pilk kohe seadusandja poole. Poliitilistele organitele on karistusseadusandlus kõige kiirem ja odavam viis tõestada, et midagi rahva kaitseks ka tehakse. Kas karistusõiguslik norm on konkreetse probleemi lahendamiseks tingimata hädavajalik või üldse kohane vahend, jääb seejuures tähelepanuta. Tulemuseks on, et paljud uued karistusõigusnormid ei suuda konkreetset pahet tõkestada või rakendatakse neid norme õiguskaitseorganite poolt äärmiselt vähe. Kahtlust äratavad on ka sümbolse karistusseadusandluse juhtumid, kus

---

¹⁵⁰ Pikamäe, P. (2017). Poola, Ungari, Türgi on sünged näited kohtuvõimu sõltumatuse piiramisest. Kättesaadav: <http://arvamus.postimees.ee/4061453/priit-pikamae-poola-ungari-turgi-on-sunged-naited-kohtuvoimu-soltumatuse-piiramisest>, 7.mai.2017.

¹⁵¹ Ahven, A. (2015). *Joores sõidukijuhtimise analüüs: nähtuse ulatus, karistuspraktika ja retsidiivsus. Kriminaalpoliitika analüüs*. Justiitsministeerium. Kättesaadav: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/joores_juhtimise_analuus.pdf, 5.detsember.2017.

seadusandjale on juba ette selge, et normid ei saavuta pea mingit tähendust ja on mõeldud vaid ühiskonnapoliitilise signaalina.¹⁵² Konstitutsiooniõiguse üha kiiremat arengut silmas pidades tuleb loota, et *ultima ratio* printsiibile pööratakse tulevikus rohkem tähelepanu. Kuna kriminaalkaristus on õigusjärelmite kataloogis kõige karmim, on õigusriiklikult hädavajalik, et seadusandja tohiks seda rakendada alles siis, kui teised asjakohased riiklikud meetmed lahendust ei paku.¹⁵³ Vältida tuleks olukorda, kus karistusõigus muutub tööriistaks, mida kasutatakse valedele eesmärkidel. Sellega võivad kaasneda rasked tagajärjed. Eesmärgiks tuleks seada arukas ja selgelt mõistetav karistusnormistik, mis lähtub nii inimõiguste kui põhivabaduste tagamisest.¹⁵⁴ Õigusemõistmisel kriminaalasjades on kindlad eesmärgid ja poliitika ning see peab õigustama ennast teatava funktsionaalsuse lubadusega. Karistusõigus peab tooma kasu, selle ülesandeks on kaitsta erinevaid õigusi ja huvisid ning olema sotsiaalselt asjakohane ja põhjendatud.¹⁵⁵

Joobes juhtimine on probleemina aktuaalne ning selle lahendamist vajatakse riiklikul tasandil. Eelnevat kinnitab muuhulgas ka see, et antud valdkonnas on viimaste aastate jooksul läbi viidud mitmeid uuringuid. Järgnevalt toob autor välja viimaste aastate olulisemad uuringutest nähtuvad tulemused ning erinevates magistritöodes toodud järeldused.

Joobes juhtide arvukust liikluses on analüüsitud 2016 aasta justiitsministeeriumi uuringus „Kui palju on liikluses joobes juhte.“¹⁵⁶ Uuringust nähtub, et et joobes juhtide tegelik osakaal liikluses on viimastel aastatel vähenenud. Seda kinnitab registreeritud juhtumite arvu vähenemine olukorras, kus juhtide joobekontroll on iga aastaga kasvanud. Juhtide joobekontroll on sage ka rahvusvahelises võrdluses. Nii küsitluste kui ka politseireidide andmetel on Eestis joobes juhte liikluses märksa vähem kui enamikus Euroopa riikides. Arvestades liikluses osalevate autode suurt hulka, on reaalne tabamise tõenäosus 1-2%. Samas on tabamise tõenäosus seda suurem, mida raskema joobega on tegu. Politseipoolse kontrolli suurendamine ei suurenda enam oluliselt raskes joobes juhtide tabamise tõenäosust ning toob kaasa pigem nn jääknähtudega tabatavate inimeste arvu mõningase kasvu, kelle liikluskäitumine väliselt silma ei hakka.

---

¹⁵² Hirsch, H.J. (2004). Õigusriikliku karistusõiguse aktuaalsed probleemid. *Juridica*. Nr. 3, lk 162-163.

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ Siitam-Nyiri, K. (2014). Karistusõiguse areng revisjonist Euroopa Liidu ühtse karistusõiguseni. *Juridica*. Nr 8, lk 580.

¹⁵⁵ Nuotio, M. (2008). Õigusemõistmine kriminaalasjades ja eetika. *Juridica*. Nr 8, 519-526. lk 521.

¹⁵⁶ Ahven (2016), *supra nota* 3.

Siinkohal juhib autor tähelepanu asjaolule, et antud uuringus viidatakse asjaolule, et joobes juhte on eesti liikluses vähem kui enamikus Euroopa riikides. Euroopa karistusõigus liigub aga selles suunas, et vältida reaalse vangistuse kohaldamist. Autori hinnangul tuleb ka Eestis sarnaselt Euroopaga võimalusel vältida reaalse vangistuse kohaldamist ning kasutada erinevaid alternatiive.

2016 aastal valmis Justiitsministeeriumi uuring „Karistuspraktika analüüs joobes juhtimise kuritegudes,¹⁵⁷ milles analüüsiti joobes juhtimise kuritegusid 2016 aasta esimesel poolaastal. Antud uuringus jõuti sarnaselt käesoleva töö autoriga järeldusele, et praktikas on kasutamata võimalused karistuspraktika osas, mis puudutavad eelkõige osalise karistuse, elektroonilise valve, sotsiaalprogrammide ja ravi kohustuste kasutamist. Lisaks selgus antud uuringust, et 2016 I poolaastal on joobes juhtide osakaal liikluses vähenenud varasemast 11 %. Ka esimesel poolaastal on karistusliikidest enim määratud vangistus, mis moodustas 89% määratud karistustest, realselt kandis vangistust 9,5% karistatutest.

Justiitsministeeriumis 2015. aastal valminud analüüsis „Joobes sõidukijuhtimise analüüs: nähtuse ulatus, karistuspraktika ja retsidiivsus“ järeldati, et „joobes juhtide osakaal liikluses on vaatluste andmetel suurusjärgus 0,15%. Arvestuslikult on teedel igapäevaselt üks kuni neli tuhat alkoholi tarvitanud või narkojoobes sõidukijuhti, kellest tabatakse päevas keskmiselt 10–30 juhti ehk hinnanguliselt üks kuni kaks protsenti rikkujatest. Kõrgem on joobes juhtimise kordumise risk nendel isikutel, keda on mõne viimase aasta jooksul selle eest juba korduvalt karistatud. Raskes alkoholijoobes (vere alkoholisisaldus vähemalt 2,5 mg/g) või narkojoobes rikkumiste korduv toimepanemine suurendab uue süüteo riski märgatavalt. Kergemas, väärteole vastavas alkoholijoobes (alla 1,5 mg/g) juhtide puhul on uute sarnaste süütegude risk madalam ka siis, kui niisuguseid tegusid on toimepandud mõne aasta jooksul korduvalt.“¹⁵⁸

Lisaks leiti antud analüüsi tulemusena, et kehtiv karistuspraktika ei vähenda joobes juhtide retsidiivsust. Analüüsi soovitusel peaks karistuspraktika tulevikus enam arvestama konkreetse isiku riskide ja vajadustega mõjutus- ja karistusmeetmete valikul.

---

¹⁵⁷ Salla, J., Kadaksoo, L.M. (2016). *Karistuspraktika joobes juhtimise kuritegudes*. Justiitsministeerium. Kättesaadav:

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kars_ss_424_karistuspraktika_2016_avalik.pdf, 14.oktoober 2017.

¹⁵⁸ Ahven (2015), *supra nota* 149.

Eelnimetatud analüüsi kommenteeris justiitsminister Urmas Reinsalu järgnevalt: „Joobes juhtide arv on nii suur, et nende juhtumite menetlemine on politseile, prokuratuurile ja kohtule saanud liinitööks, kus oluline on menetluse kiirus ja standardlahendused. Analüüs näitab, et joobes juhid on oma riskidelt ja vajadustelt kirju seltskond, kelle seast tuleks tulevikus paremini üles leida kõige probleemsemad juhid ning kohandada ka karistussüsteem ümber nii, et korduvrikkumisi senisest paremini ennetada. Käesolev analüüs näitab, et joobes juhtimise probleemi lahendamisel ning uute rikkumiste ärahoidmisel karistuste karmus rolli ei mängi. Suurem rahatrahv ega pikem karistusaeg pole kahjuks nende juhtide retsidiivsuse vähendamisel tulemuslik vahend.“¹⁵⁹

Justiitsministri sõnul peavad karistused olema proportsioonis teo raskusega ning olema eelkõige suunatud uute rikkumiste ennetamisele. „Kindlasti pole joobes juhtide puhul tegu olukorraga, kus üks lahendus sobib kõigile. Tulevikus peame võtma enam aega ja parema enam ressursi suurema riskiga juhtide hindamisele, tõendus põhiste programmide väljatöötamisele ja rakendamisele ning samuti alkoholismiravi karistussüsteemiga integreerimisele.“¹⁶⁰

Autori hinnangul on eelnimetatud seisukohad vastuolus kohustusliku šokivangistuse kohaldamisega, kuna vangistus ei ole lahendus, mis sobib kõigile. Retsidiivsete isikute puhul on primaarne tegeleda ennetustegevuse ja vajadusel sõltuvusraviga. Vangistus ei ole sobiv lahendus sõltlasele, pigem näeb autor siinkohal ohtu selles, et vangistuses viibides isik desotsialiseerub ning lisanduvad ka muud vangistusest tulenevad negatiivsed mõjud.

Käesoleva töö teemaga haakub ka 2013. aastal Tartu Ülikoolis kaitstud magistritöö „Karistuse mõju mootorsõiduki joobes juhtimise eest karistatud isikute retsidiivsusele,“¹⁶¹ mille autoriks on Krista Pottsepp. Magistritöö eesmärgiks oli analüüsida karistuse mõju joobes juhtimise eest karistatud isikute retsidiivsusele ning läbi viia karistuse mõju analüüs, et selgitada välja, kas korduvrikkumisel on põhjuslik seos karistuse liigi ja/või selle määraga. Magistritöös püstitas autor hüpoteesi, et joobes juhtimise eest määratud karistused vähendavad korduvrikkumisi. Autor viis läbi karistuspraktika analüüsi, mille eesmärgiks oli välja selgitada, kas ühe-korra rikkujatele ja korduvrikkujatele esmarikkumise eest määratud keskmised karistused erinesid statistiliselt olulisel

---

¹⁵⁹ Reinsalu: *joobes juhtimise vähendamisel karistuse karmus rolli ei mängi*. (2015). Kättesaadav: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kriminaalpoliitika/reinsalu-joobes-juhtimise-vahendamisel-karistuse-karmus-rolli-ei-mangi>, 30. november 2017.

¹⁶⁰ *Ibid.*

¹⁶¹ Pottsepp, K. (2013). *Karistuse mõju mootorsõiduki joobes juhtimise eest karistatud isikute retsidiivsusele*. (Magistritöö). Tartu Ülikooli õigusteaduskond Tallinnas. Tallinn.

määral. Autor jõudis järeldusele, et üheks korduvrikkumist soosivaks teguriks ei olnud liiga leebe esmarikkumise eest saadud karistus, kuna korduvrikkujatele määratud keskmised karistused ei olnud väiksemad kui ühe-korra rikkujatele määratud karistused. Töös käsitletud uuringud ei kinnitanud vanglakaristuse preventiivset mõju. Lisaks leidis käsitletud töö autor Eesti karistuspraktika analüüsi tulemusel, et vanglakaristuse kui karistusliigi mõjususe joores juhtimisele ja selle mõju korduvrikkumisele võib olla Eestis üle hinnatud ning ainult karistusõiguslik lähenemine joores juhtimise ennetamiseks ja korduvrikkumiste vähendamiseks ei ole piisav. Eelnimetatud töös järeldatu kinnitab ka autori eelpool avaldatud seisukohti, et šokivangistuse kohustuslikuks muutmine korduvrikkujate puhul ei ole tõhus meede probleemi lahendamiseks.

2013. aastal kaitses Tallinna Tehnikaülikoolis magistritöö Kaire Leet teemal „Joores mootorsõidukijuhtimise karistusõiguslik probleem Eestis ja selle lahendamise võimalusi teiste riikide näitel.“¹⁶² Nimetatud töös leidis autor, et alkoholi piirmäära ületamise eest väärteokorras karistamisel on menetlejal täna karistusliigi valikul üsna paindlikud võimalused, mis peaks varasemast oluliselt efektiivsemalt võimaldama võtta arvesse kõiki süüteo asjaolusid ja rikkuja isikut. Autori hinnangul on karistuste mitmekesisus ning valiku- ja erinevate karistusliikide kombineerimise võimalus liiklusrikkumiste puhul üks positiivsemaid muudatusi, mis viimasel ajal on tehtud. Samal ajal leiab töö autor, et sedasama ei saa öelda joores juhtide karistamise kohta kriminaalkorras kuna KarS § 424 eest karistamisel on täna kehtiva regulatsiooni kohaselt kohtunikule jäetud väga suured piirid karistuse määramisel, mida töö autor nimetab hoopis piiride puudumiseks. Autor nõustub siinkohal eelnimetatud töös järeldatuga, et kohtunikule oli seni kehtinud regulatsiooniga jäetud suured piirid karistuse määramisel kuid autori hinnangul on see positiivne ning seda ei peaks nimetama piiride puudumiseks.

Eelnev kinnitab käesolevas töös püstitatud hüpoteesi ning autor nõustub õigusteadlaste ja praktikute arvamusega kohustusliku šokivangistuse osas ning leiab, et antud seadusemuudatus ei ole põhjendatud. Seda just seetõttu, et kasutamata on jäänud muud võimalikud alternatiivsed meetmed olukorda parandada ning mindud on otse seadusemuudatuse juurde millega vähendatakse oluliselt kohtunike otsustusvabadust ja kaudselt muudetakse kogu KarS-i dünaamikat.

---

¹⁶² Leet, K. (2013). Joores mootorsõidukijuhtimise karistusõiguslik probleem Eestis ja selle lahendamise võimalusi teiste riikide näitel. (Magistratöö). Tallinna Tehnikaülikooli õiguse Instituut. Tallinn.

2.2 Karistuse liigi valik kriminaalasjades

Karistuse liigi määramise praktika analüüsimiseks teostas töö autor kohtulahendite analüüsi kasutades avalike kohtulahendite registrit elektroonilises Riigi Teatajas. Valim sisaldas perioodil 01.09.2016 kuni 31.12.2016 KarS § 424 alusel määratud karistusi. Lahendite valimis osalesid KarS § 424 alusel jõustunud kohtulahendid, mis on tehtud esimeses kohtuastmes.

Valimist välistati lahendid, kus on kohaldatud KarS § 63 lg-t 1, välja arvatud lahendid kus KarS § 424 on toimepandud koos KarS §-ga 123; §-ga 329 või §-ga 423¹. Samuti on valimist välistatud alaealiste isikute karistused. Liitkaristuse kohaldamisel KarS § 64 ja 65 alusel on kajastatud valimis vaid neid lahendeid, kus varasem karistus on määratud KarS § 424 ning KarS § 422 lg 2 alusel. KarS § 65 lg 2 kohaldamisel kajastuvad analüüsis ka sellised lahendid, kus täitmisele pööratav varasem karistus on omakorda moodustunud liitkaristusest, kus vähemalt ühe episoodi karistus oli määratud KarS § 424 või 422 lg 2 alusel. KarS § 64 lg 1 alusel kergema karistuse raskemaga kaetuks lugemisel kajastuvad analüüsis vaid need kaasused, kus KarS § 424 on käsitletav raskema karistusena.

Kokku kajastus eelimeetatud perioodis 768 lahendit, millest vastas valimi kriteeriumitele 671 lahendit. Valimist välistatud lahendid jagunesid järgnevalt:

- 2 lahendit, mis olid tehtud alaealise suhtes;
- 94 lahendit, kus oli kohaldatud KarS § 63, § 64 ja/või § 65;
- 1 lahend, mille puhul manuses olnud lahend oli sisestatud ekslikult ning ei vastanud seetõttu valimi kriteeriumitele.

Analüüsitud on kõiki karistuse liike ning rahalise karistuse ja vangistuse määramisel ka selle suurus, olemasolul ka lisakaristus ning selle kestus. Lisaks on on analüüsis välja toodud lahendid, kus on kohaldatud karistusest vabastamist KarS § 73 ja 74 alusel või vangistuse asendamist üldkasuliku tööga KarS § 69 alusel. KarS § 73 ja 74 kohaldamisel on toodud välja karistuse asendamise ajaline kestus. Kajastatud on ka isikute varasem karistus KarS § 424 alusel, ning kas varasem karistus on kehtiv või mitte. Lühimenetluses mõistetud karistuse puhul kajastab antud analüüs realselt kantavat karistust st karistuse määra, mis on saadud kolmandiku maha arvamiseega. Korduvate rikkumiste alla loetakse ka rikkumisi, kus varasem karistus on määratud KarS § 422 lg 2 alusel.

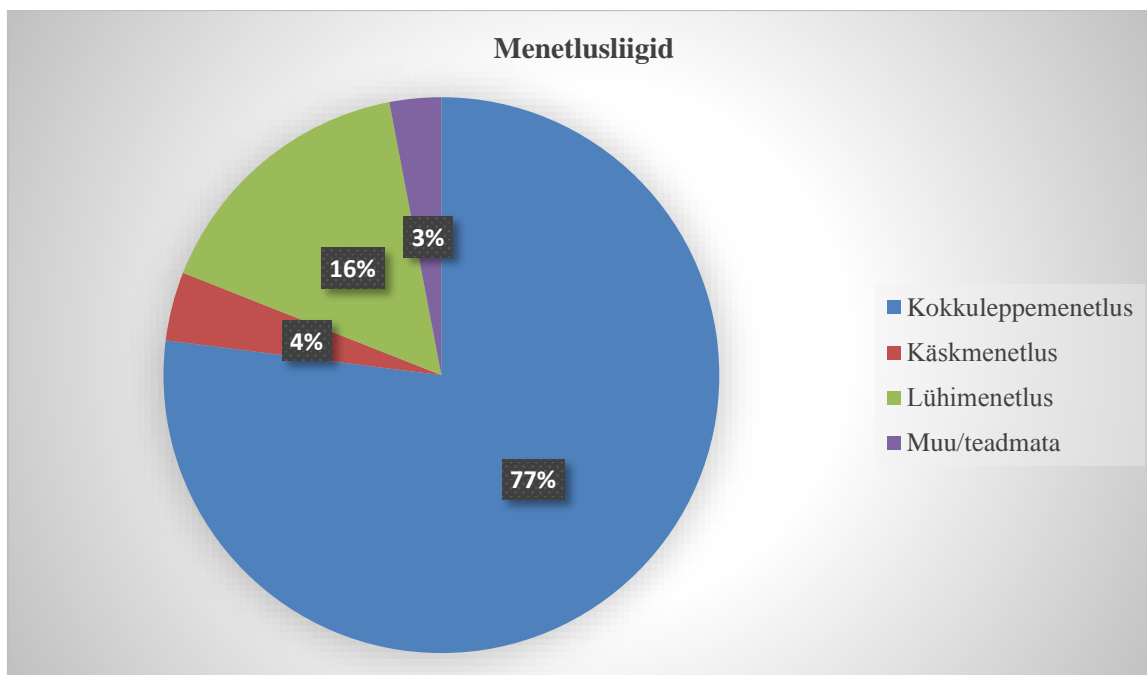
- Menetlusliigi valik

Analüüsi kriteeriumitele vastanud 671-st lahendist 228 on menetletud kiirmenetluse korras. „Mida kiiremini ja vahetumalt karistus järgneb käitumisele, seda efektiivsemalt käitumist maha surutakse. Karistuse ajaline viibimine vähendab olulisel määral karistuse efektiivsust.“¹⁶³ Seetõttu lahendab kohus suure osa joores juhtimise süütegudest just kiirmenetlust kohaldades, mis võimaldab menetluse lahenduseni jõuda 48 tunni jooksul.

Menetlusliikidest domineerib selge enamusega kokkuleppemenetlus, millele järgneb lühimenetlus ja käskmenetlus. Järgnevas joonises on kajastatud menetlusliigid protsentuaalselt (joonis nr 1). Joonises nr 1 olev „muu/teadmata“ lahter sisaldab endas lahendeid, kus kohus ei olnud täpsustanud menetluse liiki. Kohtute lõikes tuleb märkida, et enim domineerib kõikjal piirkondades kokkuleppemenetlus, erandiks on Harju Maakohus, kus lahendite osakaal menetlusliikide lõikes jaotub suhteliselt võrdselt kokkuleppemenetluste (47,9%) ja lühimenetluste (51,04%) vahel. Pärnu Maakohtus menetletakse 84,5% lahenditest kokkuleppemenetluses ning järgneb käskmenetluses menetletud lahendid 5,63%. Tartu Maakohtus menetletakse 94,7% lahenditest kokkuleppemenetluses ning järgneb lühimenetlus 2,09% ning ka Viru Maakohtus domineerib kokkuleppemenetlus 85,6%, millele järgneb käskmenetlus 10,3%.

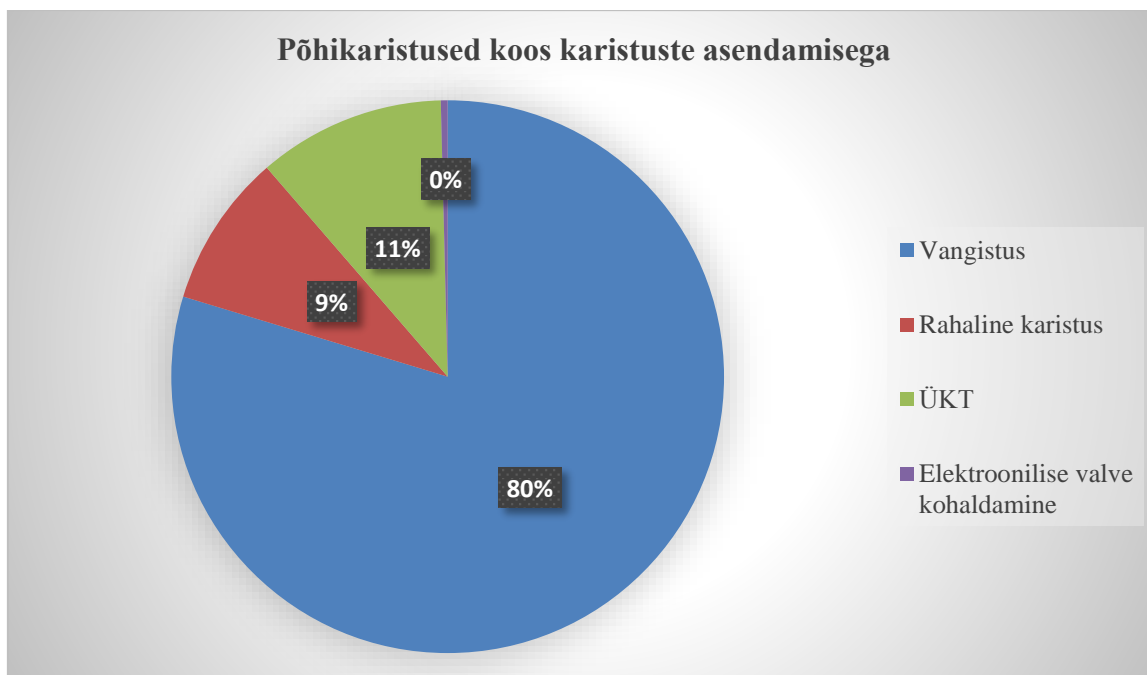
¹⁶³ Deluty, M. (1978). Self-control and impulsiveness involving aversive events. *Journal of Experimental Psychology: Animal Processes*. Vol 4, lk 250-266; Dinsimoor, J. (1998). *Punishment*. In W.O'Donohue (Ed.). *Learning and Behavior Therapy*. New York: Allyn & Bacon, lk 188-204 (viidatud Saar, J. (2007). *Kriminaalpsühholoogia*. Tallinn: kirjastus Juura).

Joonis 1. Menetlusliigid

- Põhikaristused

Põhikaristuse liikidest on kõikides kohtutes kõige enam määratav karistuse liik vangistus, millele järgneb vangistuse asendamine ÜKT-ga ning rahaline karistus. Analüüsitud lahenditest 2-s oli kohaldatud vangistuse asendamist elektroonilise valve seadmega KarS § 69¹ lg 1 alusel. Kõikidest karistusliikidest 79,14% puhul oli mõistetud karistuseks vangistus, mis jäeti tingimisi täitmisele pööramata. Põhikaristused koos karistuste asendamisega on toodud joonises nr 2.

Joonis nr 2. Põhikaristuste jagunemine koos karistuste asendamisega

- Vangistus

Analüüsitud lahendites, kus karistusliigiks oli valitud vangistus, moodustas reaalse vangistuse osakaal 5%, tingimisi vangistuse osakaal oli 94% ja 1% moodustasid osaliselt tingimisi määratud vangistused.

Šokivangistust mõisteti kokku 7-s lahendis, keskmine määratud päevade arv oli 57 päeva, suurim arv 120 päeva ja väikseim 30 päeva. Kõigi 7 lahendi puhul oli tegemist varasemalt karistatud isikutega, neist viiel oli kehtiv karistus.

Reaalse vangistuse puhul oli keskmiseks karistuseks 258 päeva, tingimisi mõistetud vangistuse puhul oli keskmine päevade arv 184. Kahe eelneva karistusvõimaluse keskmine päevade arv oli kokkuvõttes 194 päeva.

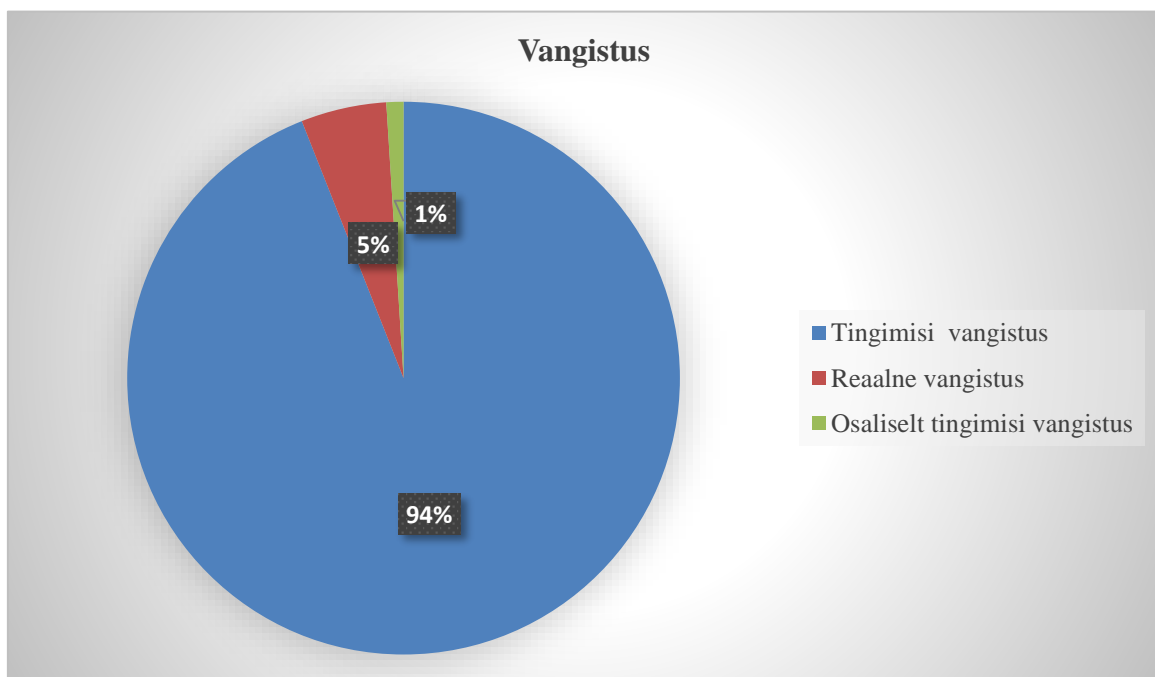
Kohaldades tingimisi vangistust KarS § 74 alusel, peab isik järgima ka KarS § 75 lg 1 tulenevaid kontrollnõudeid, millele lisaks on kohtul võimalus:

- KarS § 75 lg 2 p 2 ja p 2¹ alusel kohustada isikut täiendavalt mitte tarvitama alkoholi või narkootilisi aineid.
- KarS § 75 lg 2 p 8 alusel osalema sotsiaalprogrammis.
- KarS § 75 lg 2 p 5 alusel alluma ettenähtud ravile.

- KarS § 75¹ lg 1 alusel süüdimõistetud alluma alkoholi tarvitamise keelu täitmise kontrollimisele elektroonilise seadme abil, mis on kinnitatud süüdlase keha külge ning mille abil on võimalik kindlaks teha alkoholi tarvitamine.

Analüüsitud lahenditest, kus oli kohaldatud tingimisi vangistust KarS § 74 alusel oli mõistetud täiendava meetmena alkoholi ja/või narkootiliste ainete tarvitamise keeld 136-l juhul (neist 52 isikut omas eelnevat kehtivat karistust samaliigilise teo eest, 36 isikut olid eelnevalt karistatud samaliigilise teo toimepanemise eest kuid ei omanud kehtivat karistust). Sotsiaalprogrammis kohustati osalema 83 isikut (neist 34 omas kehtivat karistust samaliigilise teo toimepanemise eest, 22 isikut olid eelnevalt karistatud samaliigilise teo toimepanemise eest kuid ei omanud kehtivat karistust). Ettenähtud ravi (alkoholismi vastane ravi ning erinevad AA koosolekud) määrati kokku 9-le isikule ning ühe isiku puhul rakendati lisaks alkoholi tarvitamise keelule ka alkoholi tarvitamise keelu täitmise kontrollimist elektroonilise seadme abil, mis on kinnitatud süüdlase keha külge.

Keskmise reaalse vangistuse keskmine pikkus oli 258 päeva, keskmine tingimisi mõistetud vangistuse pikkus oli 184 päeva. Tingimisi vangistusega määratav katseaja keskmine pikkus oli 16 kuud, neist lühim 6 ja pikim 60 kuud. Vangistuse jagunemine protsentuaalselt on näidatud joonises nr 3.

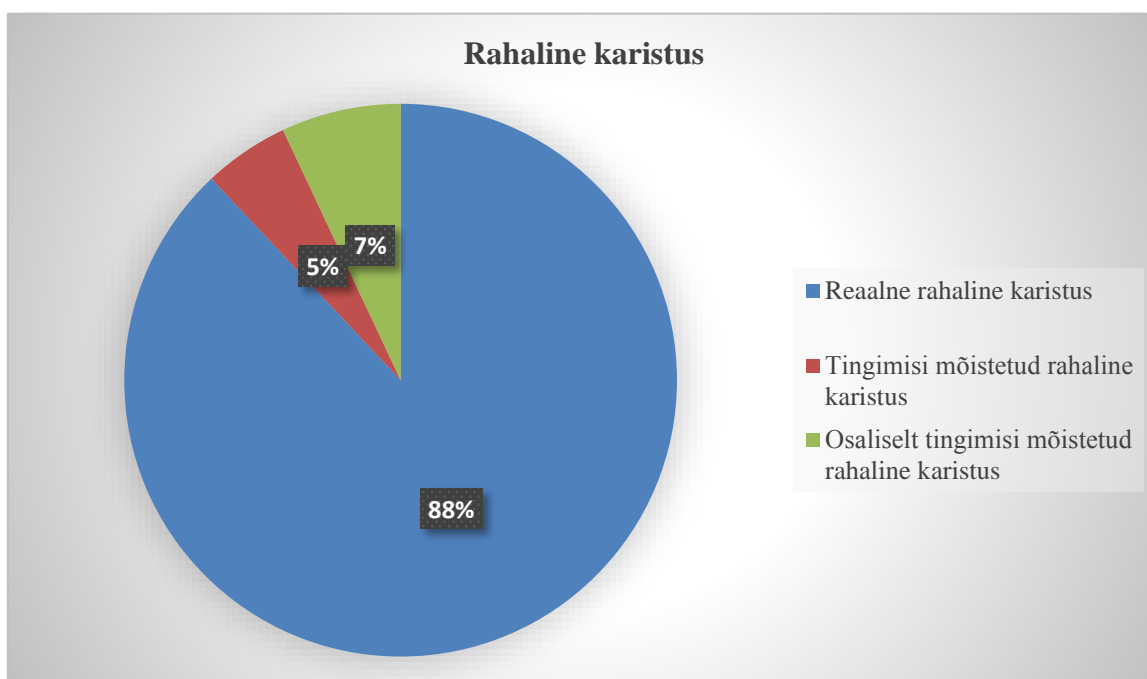
Joonis nr 3. Vangistuse jagunemine

- Retsidiivsus

Käsitletud lahenditest tulenes, et varasemalt oli KarS § 424 või KarS § 422 lg 2 sätestatud toimepanemise eest karistatud 24% isikutest, neist 14 % omas kehtivat karistust. Autor juhib tähelepanu asjaolule, et tingimisi vangistusega karistatud isikutest omas varasemat karistust 14,7% isikutest ning kehtivat karistust omas 4,1 % isikutest.

- Rahaline karistus

Rahalise karistuse osakaal KarS § 424 süütegudes on väike, kokku mõisteti rahalist karistust 61-s analüüsitud lahendis. Neist 54-l juhul kuulus rahaline karistus reaalselt täitmisele, 3 rahalist karistust määrati täitmisele tingimisi ning 4 rahalist karistust määrati osaliselt tingimisi. Keskmise rahatrahvi suurus oli 1584 eurot. Väikseim rahaline karistus oli 400 eurot ning suurim 9132 eurot (kohesele kandmisele kuulus 2283 eurot ning ülejäänud osa mõisteti tingimisi). Siinkohal saab eristada Harju maakohust, kus on mõistetud kõik analüüsis kajastatud tingimisi rahalised karistused. Rahalise karistuse jagunemine protsentuaalselt on kajastatud joonises nr 4.

Joonis nr 4. Rahalise karistuse jagunemine

- Üldkasulik töö (ÜKT)

Kokku asendati mõistetud vangistus ÜKT-ga 70-l korral. Neist 51 isikul oli eelmise samaliigilise teo toimepanemise eest määratud tingimisi vangistus katseajaga ning ÜKT määramine oli viimane meede veel enne reaalse vangistuse kohaldamist. Keskmise määratud ÜKT määr oli 384 tundi.

- Lisakaristusena juhtimisõiguse äravõtmine

Analüüsitud perioodil kohaldati 671-st lahendist 432-l juhul lisakaristusena juhtimisõiguse äravõtmist. Keskmise lisakaristuse määr oli 4,4 kuud, pikim lisakaristus oli 36 kuud ja lühim 1 kuu. Analüüsi tulemusel ei selgunud andmed selle kohta, mitmes lahendis jättis kohus lisakaristuse kohaldamata kuna isikul oli see varasemalt kas ära võetud või puudus isikul üldse juhtimisõigus.

- Konfiskeerimine

Süüteo vahendi (sõiduki) konfiskeerimist kohaldati 671-st lahendist 35-l juhul. Neist 22-l isikul oli varasem kehtiv karistus, ülejäänud isikud olid varasemalt KarS § 424 järgi karistatud.

Lähtudes antud töö teoreetilisest osast oli kohtul seni kehtinud regulatsiooni kohaselt võimalus kohaldada väga erinevaid karistusliike ja alternatiive kuid analüüsi tulemusel saab järeldada, et põhiliseks karistusliigiks on vangistus, mis on jäetud tingimisi täitmisele pööramata (79,14% kõikidest lahenditest). Kuigi analüüs ei sisaldanud teises ja kolmandas kohtuastmes jõustunud karistusi, saab öelda, et kohtud määrasid autori hinnangul põhjendamatult palju karistusi tingimisi vangistusena ning rahalise karistuse ja erinevate kombineeritud karistusliikide osakaal on väga väike. Autori hinnangul võib tingimisi vangistuse kohaldamine olla põhjendatud olukorras, kus isik on varasemalt karistamata ning võib eeldada, et kriminaalkaristuse kui raskeima karistuse kohaldamine omab isikule piisavat preventiivset mõju kuid ka siinjuures leiab autor, et esmase karistuse korral oleks põhjendatud rahalise karistuse kui kergeima karistusliigi valik tingimisi vangistuse ees. Siinkohal täpsustab autor, et ka ka rahalist karistust (sarnaselt vangistusele) on vajadusel võimalik asendada KarS § 70 järgi vangistuse, üldkasuliku töö või sõltuvus raviga siis, kui isik pole kohtu määratud tähtajaks rahalise karistuse summat tasunud. Lisaks eeltoodule näeb autor rahalise karistuse eelistamises võimalust muuta isikule karistus tunnetavamaks ning võimalus riigile vältimaks kulukat reaalse vangistuse kohaldamist. Lähtudes antud töö teoreetilisest osast, on 2017 aastal ühe vangi ülalpidamiskulu kuus 1417 eurot, mis autori hinnangul on suur ning toetab autori seisukohta, et vangistuse määramine võiks kõne alla tulla alles siis, kui kõik muud karistuslikud meetmed on juba rakendatud ning isik jätkab

õigusrikkumiste toimepanemist. Ka tingimisi vangistust mõistes tuleb olla valmis selleks, et isik jätkab õigusrikkumiste toimepanemist ja tingimisi vangistus tuleb täitmisele pöörata. Seetõttu on autori hinnangul otstarbekam esmase rikkumise puhul määrata isikule rahaline karistus, mille võib jätta täitmisele pööramata.

Lisaks väärrib märkimist asjaolu, et erinevate karistusvõimaluste kombineerimist kohaldatakse praktikas väga vähe. Näiteks KarS § 73 võimaldab ka rahalist karistusest tingimisi vabastamist ning võimalik on ka karistuse osaline täitmisele pööramine. Autori hinnangul oleks asjakohasem näiteks rahalise karistuse määramisel jätta see osaliselt täitmisele pööramata ning rakendada senisest enam elektroonilise valve võimalusi kuna kaasaegsed seadmed võimaldavad teostada järelevalvet selle üle, kas isik, kellele on määratud kohtu poolt alkoholi tarbimise keeld, seda kohustust täidab. Analüüsitud lahenditest oli vaid ühes lahendis kohaldatud elektroonilise valve seadet, mis võimaldab reaalselt jälgida alkoholi tarbimise keelu saanud isiku käitumist. Siinkohal saab märkida, et eelnimetatud seade omab olulist preventiivset mõju uute rikkumiste ennetamisel ning omab olulist eelist tavalise kriminaalhoolduse käigus teostava järelevalve ees. Seda just seetõttu, et kontrollitegevust on võimalik teostada ilma selleks täiendavat inimressurssi kulutamata ning see asjaolu on teada ka isikule, kelle üle kontrolli on vajalik teostada, mis autori hinnangul omakorda on distsiplineeriva ja eripreventiivse toimega.

KarS § 69 lg 1 alusel võib kohus süüdlase nõusolekul kuni kaheaastast vangistust mõistes asendada selle üldkasuliku tööga. Töö autor on seisukohal, et ka ÜKT määramine oleks rikkujale oluliselt tunnetatavam kui mõistetud vangistus mis on jäetud tingimisi täitmisele pööramata.

Lähtudes eeltoodust leiab autor, et kohtud kohaldavad enamikel juhtudel tingimisi vangistust, mida autor enamikel juhtudel ei pea eriti mõjusaks karistusmeetmeks. Samas leiab aga autor, et kohustusliku šokivangistuse kohaldamine ei ole antud olukorras lahenduseks, ning karistusi annaks mõjusamaks, isikule tunnetatavamaks muuta ka seni kehtinud regulatsiooniga. Retsidiivsete isikute puhul oli vangistuse mõistmine võimalik ka seni kehtinud regulatsiooniga ning seda kohtud vajadusel ka rakendasid. Eelkõige näeb autor probleemile lahendust just erinevate karistusliikide ja karistusalternatiivide kombineerimisel isikust lähtuvalt ning erinevate preventiivsete meetmete kasutusele võtmise suurendamist.

Seni kehtinud regulatsiooni kohaselt oli KarS § 424 alusel võimalik karistada isikut kuni 3 aastase vangistusega. Antud töö teoreetilises osas viitas autor riigikohtu lahendile,¹⁶⁴ mis sedastas, et karistuse määramisel tuleb aluseks võtta sanktsiooni keskmine määr ning kujundada sellest lähtuvalt isikule sobiv karistus arvestades süüteo kergendavate ja raskendavate asjaoludega. Analüüsi käigus tuvastas autor, et vangistusega (nii reaalse- kui ka tingimisi mõistetud) karistatud isikute puhul oli vangistuse keskmine päevade arv 194 päeva, mis on umbes 3,5 kuud. See aga on oluliselt väiksem isegi sanktsiooni keskmisest. Autori hinnangul tekitab küsimusi asjaolu, et keskmise vangistuse määr on kohtupraktikast tulenevalt sanktsioonivahemiku alguses olukorras kus 77% karistusi mõisteti kokkuleppe menetluses, mis eeldab karistuskokkuleppega nõustumist nii süüdistatava, kaitsja, prokurör ja kohtuniku poolt.

2.3 Lahendusi karistuse liigi määramisel tekkivatele kitsaskohtadele

Analüüsi tulemustest võib järeldada, et kohtupraktikas kohaldatati tingimisi vangistust kergekäeliselt. Autori hinnangul ei ole see kõikide juhtumite puhul tõhus karistusliik. Eelkõige tuleks otsida lahendusi karistuspoliitika mõjusamaks muutmisel seni kehtinud seadusandluse keskel. Autor on seisukohal, et kohtud peaksid karistuse määramisel arvestama rohkem isikuga ning hindama, kas tingimisi vangistus on just kõige mõjusam karistusliik.

Karistus on eelkõige riigipoolne hukkamõistu avaldamine, mis toimub erilises vormis ja mis peab tagama selle, et karistust sellisena ka võetakse.¹⁶⁵ Tingimisi vangistuse kohaldamine olukorras, kus isik on varasemalt korduvalt kriminaalkorras karistatud, ei mõju sarnaselt isikule kes on varasemalt karistamata ning loob olukorra, kus varem karistatud isikud ei tunnetata realselt neile määratud karistuse olemust. Käesoleva töö autori hinnangul tuleks arvestades isikut ning isiku süüid rakendada reaalse vangistuse alternatiivina pigem ÜKT-d ja rahalist karistust, millel on reaalne ja tunnetatav mõju rikkujale ning erinevate karistusalternatiivide kombineerimist. Lisameetmetena tuleks kasutusele võtta elektroonilised valveseadmed, mis võimaldavad jälgida isiku alkoholitarbimist. See tõhustaks retsidiivsete rikkujate roolist eemal hoidmist.

---

¹⁶⁴ RKKKo 3-1-1-77-11, p 11. RKKKo 3-1-1-52-13, p 19.

¹⁶⁵ Sootak (2007), *supra nota* 41, lk 78.

Tuntud valdkonna praktik, vandeadvokaat Indrek Sirk, leidis õiguskomisjoni istungil, et paremaid tulemusi võiks saavutada politsei järelevalve suurendamisega või muude alternatiivsete ennetavate meetmetega, näiteks kasutades alkoholukke, alkoholi tarvitamist kontrollivad jalavõrusid vms.

Autor on seisukohal, et järelevalve suurendamine küll omaks teatavat mõju aga ei ole mõeldav ega otstarbekas suurendada järelevalvet iga potentsiaalse rikkuja juurde. Küll aga oleks väga efektiivne kasutada retsidiivsete isikute puhul, kellele on määratud muuhulgas alkoholi tarvitamise keeld, alkoholi tarvitamist kontrollivaid võrusid. Autori hinnangul tuleks kohustusliku šokivangistuse mõistmise asemel riigil suunata oma resurss sellele, et tagada kohtuotsuse täitmine ehk alkoholi mittetarvitamine isikute poolt, kellele on juba määratud alkoholi tarvitamise keeld. Tänauses praktikas kajastub see, et suurel osal korduvatest rikkujatest on varasemalt määratud alkoholi tarvitamise keeld, see aga ei takista neid korduvalt joores rooli istumast. Seega oleks tehniline vahend, mis võimaldab reaajas kontrollida isiku joores seisundit, oluliselt parem alternatiiv isiku vangistamise asemel, mis on riigile kulukas ning koormav.

Elektroonilise valve olemus tuleneb KarS §-st 75¹. Sisuliselt on tegemist kohtu poolt määratud tähtaja jooksul rakendatavate liikumisvabaduse piirangutega, milleks kasutatakse isiku keha külge kinnitatavaid elektroonilisi seadmeid. Seatud piirangute järgimist kontrollib kriminaalhooldusametnik. Kasutatavate seadmete liiki reguleerib justiitsministri 22.02.2007 määrus nr 15 „Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord.“¹⁶⁶ Praktikas on kasutusel peamiselt kahte liiki seadmeid, mis erinevad nii oma tööpõhimõttelt kui ka kontrollivõimalustelt.¹⁶⁷ Saadaval on ka sellised elektroonilise valve seadmed, mis töötavad analoogselt tavalise elektroonilise valve süsteemiga, kuid täiendava võimalusena on sellega võimalik mõõta ka alkoholi sisaldust väljahingatavas õhus. Süsteem saadab valvealusele teate puhuda alkomeetrisse ning sel hetkel kui isik alkomeetrisse puhub, teeb seade temast pildi ja edastab selle keskserverisse koos mõõtmise tulemustega. Pildi tegemine välistab pettused puhumisel. Kui eelnevalt on isiku foto programmi sisestatud, võrdleb süsteem fotosid automaatselt ja annab häireteate koheselt, kui alkomeetrisse puhunud on vale isik.¹⁶⁸ Lisaks eelnevale on saadaval ka elektrooniline jalavõru, mis teatud aja tagant mõõdab automaatselt isiku

---

¹⁶⁶ Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord RT I, 12.01.2011, 7.

¹⁶⁷ Ahven, A., Kruusement, A. (2013). *Elektroonilise valve kohaldamine*. Justiitsministeerium. Kättesaadav: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/elektroonilise_valve_kohaldamine_2-2013.pdf, 23. november 2017, lk 3.

¹⁶⁸ *Ibid.*

alkoholisisaldust läbi naha erituva higi kaudu ning annab häireteate kohe kui tuvastab joobe olemasolu isiku organismis.

Õigusemõistmise all mõistetakse süüteo menetluses tavaliselt kuriteo või väärteo toimepannud isikute süü kindlakstegemist ja nendele karistuse mõistmist. Kohus on oma tegevuses seotud kehtiva õigusega sel viisil, et ta kohaldab õigusnorme üksikjuhtudele. Õigusemõistmise eesmärk aegade jooksul muutub. Traditsioonilises mandri euroopalikus kriminaalmenetluses olnud esmane eesmärk püüdlemine õigluse poole; tõe leidmine on olnud kriminaalmenetluse esmane ülesanne. Angloameerikaliku kriminaalmenetluse mõjul ning menetlusökonomilistel kaalutlustel on üha olulisemaks eesmärgiks muutumas õigusrahu saavutamine ja üksikjuhtumile sobiliku lahendi leidmine menetluse lihtsustamise ja kiirendamise teel. Sellise poliitika tulemusena väheneb kriminaalmenetluses kohtu ning kasvab prokuratuuri osa süüteoasjade lahendamisel. KrMS §-d 239–250 annavad prokurörile ulatuslikud volitused taotleda kohtult kokkuleppemenetluste kohaldamist.¹⁶⁹

Üheks karistuspraktika mõjusamaks muutmise kasutamata võimaluseks peab autor ka justiitsministeeriumi poolset ühtsete suuniste andmata jätmist prokuröridele. Analüüsitud perioodil lahendati 77 % kohtuasju KarS § 424 koosseisudes kokkuleppemenetluse korras, kus karistuse liik ja määr lepatakse kokku süüdistatava, advokaadi ja prokuröri vahel ning hilisemas faasis on oluline, et antud kokkuleppega nõustub ka kohtunik. Kokkuleppe sõlmimisel on määrava tähtsusega prokuröri seisukoht so prokurör määrab raamid, mille piires kokkulepe saab sündida.

Prokuratuuri ülesanne on juhtida kohtueelset menetlust, tagades selle seaduslikkuse ja tulemuslikkuse ning esindada riiklikku süüdistust kohtus¹⁷⁰. Prokuratuuri nimel on pädev volitusi teostama prokurör, kes allub ainult seadusele. Tulenevalt oma volitustest on prokuratuuril kanda tähtis roll ka riigi kriminaalpoliitika elluvijana.¹⁷¹ Süüdistaja kutse-eetika erisus ja suur eetiline dilemma tuleneb eelkõige prokuröri rolliga seotud kollisioonist: ühtne süüdistuspoliitika versus prokuröride sõltumatus. Prokuröri sõltumatuse ja ühtse süüdistuspoliitika vahel kollideeruvad erinevad väärtused kus tuleb leida mõistlik tasakaal. Seega prokuröri sõltumatus ei ole absoluutne ja prokuröril tuleb arvestada ka teiste põhiseaduslike väärtustega. Samas eksisteerivad nõuded,

---

¹⁶⁹ *Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne 3. väljaanne.* (2012)/ Toim. Ü. Madise, R. Narits, P. Vinkel, Jt. Tallinn: Kirjastus Juura. § 146, p 10.

¹⁷⁰ Prokuratuuriseadus. RT I, 28.12.2017, 12.

¹⁷¹ Sootak (2017), *supra nota* 24, lk 251.

kuidas prokuröride sõltumatust arvestav ühtse süüdistuspoliitika elliviimine peab toimuma. Nii eeldab näiteks prokuröride eetikakoodeks¹⁷², et prokuröridele antavad üldised või üksikud instruksioonid, juhendid, meetodikad peavad olema oma sisult üheselt tõlgendatavad ning selged, kooskõlas seadustega ning väljaandja pädevusega ning kooskõlas prokuratuuri ja prokuröri protsessuaalse sõltumatuse põhimõtetega. Lisaks õiguslikule dimensioonile on prokuröride sõltumatus paljuski seotud ka organisatsioonikultuuriga. Ühtsete seisukohtade ellurakendamine on tunduvalt lihtsam olukorras, kui need seisukohad on kujundatud ühtselt, prokuröre kaasates.¹⁷³

Õigusteoreetilises kirjanduses on lahatud karistust kokkuleppe objektina Eesti kriminaalmenetluslikus kokkuleppemenetluses. Vastavalt KrMS-i § 244 lg 3-le, § 245 lg 1 p-le 9 on kokkuleppemenetluses üheks kokkuleppe objektiks karistuse liik ja määr. Seoses karistuse küsimusega on oluline märkida, et kokkuleppemenetluse õiguslikus reglatsioonis ei ole otsesõnu ette nähtud karistumäära vähendamise võimalust. Seetõttu võiks küsida, kas prokuratuur võib kokkuleppemenetluses taotleda kergemat karistust võrreldes selle karistusega, mida ta taotleks pärast samade kuriteo asjaolude kaalumist üldkohtumenetluse korras. Eeltoodud küsimusele jaatava vastuse toetuseks on asjaolu, et vastavalt KrMS-i § 244 lg 3-le, § 245 lg 1 p-le 9 on karistuse liik ja määr kokkuleppemenetluses üheks kokkuleppe objektiks. Sellest seadusesättest võib kaudselt tuletada prokuratuuri volituse teha järeleandmisi karistumäära suhtes. Selline järeldus põhineb tõdemusel, et üsna ebamõistlik ning mitte kooskõlas kokkuleppemenetluse olemusega oleks karistuse liigi ja määra arvamine kokkuleppemenetluse läbirääkimise objektide hulka ilma, et prokuratuuril oleks volitust teha järeleandmisi karistumääras.¹⁷⁴ Samuti on leitud õigusteoreetilises kirjanduses, et tuleks lähtuda põhimõttest, mille kohaselt isik, kes pani kuriteo toime, kuid aitab kiiremini kaasa õigusrahu taastamisele ja loobub ulatuslikumalt oma õigustest, peab saama ka suurema hüvituse karistuse kergendamise vormis.¹⁷⁵ Õigusteadlane Uno Lõhmus on aga avaldanud seisukoha, milles ta kahtleb, kas karistust saab pehmendada tasuna süüdistatava valmisoleku eest teha õiguskaitseorganitega koostööd. Ta leiab, et süüprintsipiist lähtudes ei saa poolte kokkulepe olla karistuse aluseks ning süüst kergema karistuse määramine rikub süü põhimõtet isegi siis, kui karistust kergendatakse menetluse kiirendamise eesmärgil.¹⁷⁶ Kohtule laieneb ka siinkohal kaalutusõigus õiglase kohtuotsuse tegemiseks. KrMS § 248 lg-le 1 p 2 alusel

¹⁷² Prokuröride eetikakoodeks. Kättesaadav: <http://www.prokuratuur.ee/et/organisatsioon/prokuroride-eetikakoodeks>, 10.detsember 2017.

¹⁷³ Aas, N. Süüdistaja kutse-eetika. Ettekande teesid. 2010, p 3. Kättesaadav: <http://www.riigikohus.ee/?id=795>

¹⁷⁴ Kergandberg, E., Sillaots, M. Kriminaalmenetlus. Tallinn, kirjastus Juura 2006, lk 373.

¹⁷⁵ *Ibid.*

¹⁷⁶ Lõhmus, U. (2014). Kas kokkuleppemenetlus on kooskõlas karistusõiguse süüprintsiibiga? *Juridica*. Nr 7, lk 548.

on kohtul võimalus olukorras kus ta ei nõustu kuriteo kvalifikatsiooni või karistuse liigi või määraga tagastada kriminaaltoimik prokuratuurile, millega antakse võimalus sõlmida uus kokkulepe.

Siinkohal leiab autor, et prokuratuuri esmaseks ülesandeks on riikliku karistuspoliitika ühtlane kujundamine. Seetõttu on autor arvamusel, et kui riiklik suund on teatavat liiki kuritegude eest karistuste mõjusamaks ja karmimaks muutmine, siis ei peaks prokuratuur sõlmima karistuskokkuleppeid, mis jäävad sanktsioonivahemiku algusesse. Autori hinnangul ei ole karistuste karmistamiseks ehk kohustusliku šokivangistuse kohaldamiseks vajalikud eeldused täidetud.

Euroopas on vanglakaristuse vähendamine olnud prioriteediks juba 20. sajandi viimastest kümnenditest. 1976 a võeti Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee (edaspidi ENMK) poolt vastu resolutsioon “Mõnedest vangistusele alternatiivsetest karistusabinõudest” (ingl k *One Some Alternative Penal Measures to Imprisonment*), milles kajastus üleskutse otsida uusi alternatiivseid sanktsioonivorme. See pani aluse euroopa riikide kriminaalpoliitika ühele olulisemale põhisuunale.¹⁷⁷ Mittevabaduskaotuslike vanglakaristuste eelistamist vangistusele on ENMK kinnitanud ka hiljem ja korduvalt oma soovitusel liikmesriikidele. Arusaamine, et vangistus on karistuse üldiste eesmärkide saavutamiseks üks halvimaid karistusliike on Euroopas üldiselt omaks võetud. Euroopa Liidu karistuspraktikas on prioriteediks kujunemas eelkõige mittevabadusekaotuslikud karistused.¹⁷⁸

Autor on seisukohal, et kohustusliku šokivangistuse kehtestamisega on Eesti liikunud kaugemale euroopalikest väärtustest karistuspoliitikas ning leiab, et antud muudatus ei ole põhjendatud. Samale tulemusele oli võimalik jõuda ka seni kehtinud seadust kohaldades. Seda eelkõige just justiitsministeeriumi poolse karistuspoliitika kujundamise läbi, mida autori hinnangul oleks saanud teostada läbi kokkuleppemenetluste, karmistades kokkulepitavaid karistusi ja kombineerides just konkreetselt isikust lähtuvaid erinevaid karistusliike, samal ajal kujundades ühtlast karistuspoliitikat ka teistes menetlusliikides ühtlustades süüdistusega esitatud karistustepanekuid.

---

¹⁷⁷ Maruste, R. Vabadusekaotuse alternatiivid. Ülevaade Euroopa praktikast. Eesti Jurist 1991, nr 6, lk 410.

¹⁷⁸ Sootak. Pikamäe (2001), *supra nota* 66, lk 120.

Karistamise mõju sõltub suuresti isiksuslikest faktoritest ning sarnasele karistusele võivad erinevad inimesed reageerida erinevalt. Ka sama inimene võib erinevatel asjaoludel reageerida samale karistusele erinevalt.¹⁷⁹ Autori hinnangul ei ole tõenäoline, et määratav kohustuslik šokivangistus on mõjus kõigile isikutele sarnaselt. Oluline on siinkohal märkida tehtud uuringutest nähtuv, et karmid karistused sh reaalne vangistus ei avalda mõju retsidiivsetele isikutele, kelle puhul oleks vajalik tegeleda eelkõige alkoholismi ravivõimalustega ja alkoholijoobes juhtimise ennetamisega, mitte karistamisega.

Üheks olulisimaks ja reaalselt lahendusi pakkuvamaks lahenduseks peab autor retsidiivsete isikute puhul alkovõrude kasutamist, mis lahendaks olukorra, et sõltumata juba varasemalt kohtu poolt määratud alkoholi tarvitamise keelust on isik siiski alkoholi tarvitanud ja ka joobes mootorsõidukit juhtinud. Karistusega saab anda teole hinnangu aga see ei lahenda probleemi ennast. Selleks vajame me tänapäevast ennetustegevust ja alkoholi- ja narkosõitlaste puhul ka ravivõimalusi.

Kokkuvõtvalt on autor seisukohal, et kohustusliku šokivangistuse rakendamine on vastuolus *ultima ratio* printsiibiga, selle kehtestamisega piiratakse kohtu diskretsiooniõigust ning soovitud tulemuse saavutamine on küsitav. Retsidiivsete isikute puhul tuleks autori hinnangul tähelepanu suunata eelkõige erinevate isikust tulenevate riskide hindamisele ja sellest lähtuvalt käitumise muutmisele suunatud karistusmeetmete arendamisele.

---

¹⁷⁹ Saar (2007), *supra nota* 35, lk 255.

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli selgitada välja kas 01.11.2017 kehtima hakanud kohustusliku šokivangistuse määramine ning seeläbi karistuste karmistamine on põhjendatud või võimaldas ka seni kehtinud seadus kujundada karistuspraktikat mõjusamalt. Töö käigus oli püstitatud hüpotees: karistusseadustiku 01.11.2017 kehtima hakanud muudatuse alusel kohustusliku šokivangistuse kohaldamine korduvrikkujate puhul ei ole põhjendatud kuna seni kehtinud regulatsioon võimaldas karistuse määramisel võtta kasutusele mõjusamaid karistusmeetmeid.

Käesolevas magistritöös on nii teoreetiline kui ka empiiriline osa ning töös kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit. Esmalt püstitati töö sissejuhatuses hüpotees ning seejärel analüüsi üldtunnustatud teoreetilisi aluseid ning karistuse liigi määramist praktikas, et leida kinnitust töös püstitatud hüpoteesile.

Töö eesmärgi saavutamiseks töötas autor läbi suures hulgas teaduslikke allikaid, mis puudutasid karistuste määramise teoreetilisi aluseid, ning teostas maakohtu lahendite analüüsi perioodi 01.09.2016-31.12.2016 kohta, tuvastamaks milline oli karistuspraktika maakohtutes enne korduvate rikkumiste korral määratava šokivangistuse kohustuslikuks muutumist.

Magistritöö keskseks probleemiks kujunes asjaolu, et maakohtud kohaldasid ühetaolist karistuspraktikat kus 79,14% rikkujatele määrati tingimisi vangistus ning kasutamata jäeti alternatiivsed võimalused, mida kehtiv seadus võimaldas. Analüüsides maakohtute praktikat leidis autor, et enamus põhikaristusi mõistetakse vangistusele, mitte rahalisele karistusele tuginevalt ning ka enamiku karistusalternatiivideni jõutakse vangistuse kaudu, enamasti karistusest tingimisi vabastamisega. Lisaks selgus kohtulahendite analüüsist, et 77% kaasustest lahendati kokkuleppemenetluse korras, ning kohaldatavad karistused jäävad sanktsioonivahemiku algusesse. Eeltoodu alusel kujundas autor seisukoha, et käesolevas töös püstitatud hüpotees leidis kinnitust ning kohustusliku šokivangistuse kohaldamine ei ole põhjendatud kuna eelnevalt on kasutamata võimalused, millega saaks retsidiivsete isikute karistusi mõjusamaks muuta.

Töö käigus selgus, et nii õigusteoreetilisest kirjandusest, KarS-st ega ka Riigikohtu lahenditest ei tulene ühest ja selget reeglistikku, mille järgi peab kohus otsustama karistuse liigi, määra karistusest vabastamise või selle asendamise. Karistuse liigi ja määra küsimus on jäetud kohtu

kaalutusõiguse küsimuseks. Küll aga võimaldas KarS kombineerida erinevaid karistusliike ja karistusest vabastamise ning karistuse asendamise alternatiive. See võimaldas karistuse määramisel lähtuda just konkreetsest isikust, kellele määratav karistus peab mõju avaldama, tema süü suurusest ning võimalusest kaitsta õiguskorra huvisid. Riigikohtu lahenditest, mis käsitlevad karistuse mõistmist võib järeldada, et konkreetset ja üheselt mõistetavat mudelit karistuse määramiseks ei ole ning kohus peab lähtuma eelkõige KarS § 56 sätestatust. Kohus peab pärast kuriteo toimepanemise tuvastamist süü suurusest lähtuvalt andma toimepandud kuriteole põhjendatud karistusõigusliku hinnangu, mis sisaldab karistuse liiki ja määra. Sellest tuleb järeldada, et süü mõju mõistetava karistuse liigile ja määrale avaldub eelkõige süüle antava hinnangu kaudu, ehk karistuse suuruse järgi. See, milline peab olema erinevate asjaolude proportsioon, mida kohus peab otsuse tegemisel arvesse võtma, ei ole eraldi kohtupraktikas analüüsimist leidnud. Oluline roll karistusmudeli loomisel ongi just riigikohtu praktikal, kus on väljendatud seisukohti, mida tuleb karistuse (sh karistusliigi) määramisel järgida. Muuhulgas juhitakse riigikohtu lahendites palju tähelepanu sellele, et karistuse määramisel tuleb arvestada kõikide süütegu puudutavate asjaoludega ning sellest tulenevalt määrata konkreetsele isikule sobiv ja mõjuv karistus.

Töö käigus asus autor seisukohale, et senikehtinud praktikas määratud karistused, eelkõige tingimisi vangistus ei anna soovitud tulemust. Eelkõige ei ole tingimisi vangistus isikule, kes on varasemalt kriminaalkorras karistatud, tunnetatav karistusena. Ta saab jätkata oma tavapärase igapäevarutiiniga ning ei tunnetata karistuse repressiivset mõju. Sellisel kujul karistus võib olla tunnetatav esmakordsel kriminaalkorras karistamisel kuna kriminaalkaristuse olemasolu kitsendab oluliselt isiku valikuid nt tööturul ning eriliselt tunnetatav on kriminaalkaristuse olemasolu, näiteks avalikus sektoris töötavatel isikutel, kelle ametisse määramise üheks eelduseks on kriminaalkorras karistatuse puudumine. Autor on seisukohal, et kohtud lähtuvad karistusi määrares pigem tavapärasest karistuse määramise praktikast ning lähtuvad vähem süüdistatava isikust ning eripreventsioonist. Ka justiitsminister U. Reinsalu on möönnud joores juhtidega seotud süütegude arvukust ning asjaolu, et nende juhtumite menetlemine on politseile, prokuratuurile ja kohtule saanud pigem liinitööks, kus oluline on menetluse kiirus ja standardlahendused. Eeltoodut kinnitas ka teostatud kohtulahendite analüüs.

Töö käigus analüüsis autor muuhulgas ka erinevaid uuringuid ning magistritöid, kus oli lahatud joores juhtimisega seonduvat. Selle analüüsi tulemusel saab öelda, et karistuste karmistamisel retsidiivsete isikute puhul kasu ei ole ning arvestada tuleks rohkem konkreetse isiku riskide ja

vajadustega mõjutus- ja karistusmeetmete valikul ning karistussüsteemi tuleks kohandada selles suunas, et ennetada uusi rikkumisi integreerides alkoholismiravi karistussüsteemiga.

Autor leidis teoreetilise ja praktilise analüüsi tulemusel, et oli kohtul seni kehtinud regulatsiooni kohaselt võimalus kohaldada väga erinevaid karistusliike ja alternatiive kuid praktilise analüüsi tulemusel moodustas 79,14% kõikidest lahenditest vangistus, mis jäeti tingimisi täitmisele pööramata. Kohtud määrasid autori hinnangul põhjendamatult palju karistusi tingimisi vangistusena ning rahalise karistuse ja erinevate kombineeritud karistusliikide osakaal on väga väike. Autor leidis, et karistuspraktika mõjusamaks muutmiseks ei ole vajalik ega põhjendatud kohustusliku šokivangistuse kohaldamine, vaid eelnevalt tuleks püüda muuta mõistetavad karistused isikutele mõjusamaks erinevaid isikust lähtuvaid karistusliike ja karistusalternatiive omavahel kombineerides. Retsidiivsete isikute puhul oli vangistuse mõistmine võimalik ka seni kehtinud regulatsiooniga ning seda kohtud vajadusel ka rakendasid. Eelkõige näeb autor probleemile lahendust just erinevate karistusliikide ja karistusalternatiivide kombineerimisel isikust lähtuvalt ning erinevate preventiivsete meetmete kasutusele võtmise suurendamist. Üheks olulisemaks ja tõhusamaks preventiivseks meetmeks korduvrikkujate puhul peab autor elektroonilise valveseadme kasutusele võtmist, mis võimaldab jälgida alkoholi tarvitamise keelust kinni pidamist.

Teise aspektina antud töös tõi autor välja prokuratuuri rolli karistuspraktika kujundamisel. Seni kehtinud regulatsiooni kohaselt oli KarS § 424 alusel võimalik karistada isikut kuni 3 aastase vangistusega. Analüüsi käigus tuvastas autor, et vangistusega (nii reaalse- kui ka tingimisi mõistetud) karistatud isikute puhul oli mõistetud vangistuse keskmine päevade arv 194, mis on umbes 3,5 kuud. See aga on oluliselt väiksem isegi sanktsiooni keskmisest määrast. Autori hinnangul ei ole põhjendatud olukord, kus keskmise vangistuse määr on kohtupraktikast tulenevalt sanktsioonivahemiku alguses, kui 77% karistusi mõisteti kokkuleppe menetluses, mis eeldab karistuskokkuleppega nõustumist nii süüdistatava, kaitsja, prokurör ja kohtuniku poolt. Autor näeb karistuspraktika muutmisel olulist rolli prokuratuuril, kelle ülesandeks on välja kujundada ühtne karistuspraktika ning kriminaalpoliitika elluviimine. Üheks karistuspraktika mõjusamaks muutmise kasutamata võimaluseks peab autor justiitsministeeriumi poolset ühtsete suuniste andmata jätmist prokuröridele. Kokkuleppe sõlmimisel on määrava tähtsusega prokuröri seisukoht so prokurör määrab raamid, mille piires kokkulepe saab sündida.

Lähtudes eeltoodust on autor arvamisel, et et käeolevas töös püstitatud hüpotees on leidnud kinnitust ning mõjusamate karistuste määramine oli võimalik ka senikehtinud seadusega. 01.11.2017 kehtima hakanud seaduse muudatus, mille kohaselt on korduvate rikkujate karistamisel kohustuslik määrata šokivangistus ei ole põhjendatud. Vangistuse määramisega kaasneb suur põhiõiguste riive ning see peab olema põhjendatud. Autori hinnangul peavad nii suure põhiõiguste riive kaasa toova lahenduse korral olema eelnevalt kasutatud kõik meetmed. Antud olukorras see nii ei ole ning kasutamata on jäetud võimalused muuta karistuspraktikat mõjusamaks läbi erinevate alternatiivkaristuste rakendamise ja ühtse karistuspoliitika kujundamise.

Vanglakaristuse vähendamine on Euroopas olnud prioriteediks juba pikka aega ning töö autori arvates liigub Eesti karistusõigus antud seaduse muudatusega Euroopa karistusprioriteetidest kaugemale. Euroopas on mõistetud, et vangistus on karistuse üldiste eesmärkide saavutamiseks üks halvimaid karistusliike ning seetõttu on prioriteediks kujunemas eelkõige mittevabadusekaotuslikud karistused.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et šokivangistus kohustuslikuks muutmine korduvate rikkujate puhul on inimlikust aspektist vaadates mõistetav kuna probleem vajab riiklikul tasandil sekkumist eelkõige seetõttu, et võimalikuks kannatanuks võib osutada iga liikluses osaleleja. Õiguslikult probleemi analüüsidis leidis töö autor, et tehtud muudatus põhjendatud ei ole kuna seni kehtinud seadusandlus võimaldas võtta kasutusele tõhusamaid meetmeid kombineerides erinevaid karistusliike- ja alternatiive ning läbi riigi ühtse karistuspoliitika kujundamise. Analüüsi tulemusi vaadeldes ei kasutanud seni kehtinud praktika ära kõiki olemasolevaid võimalusi.

SUMMARY

JUSTIFICATION OF THE COMPULSORINESS OF THE SHOCK IMPRISONMENT IN THE COMPOSITIONS OF CRIMINAL OFFENCE PURSUANT TO THE § 424 OF THE PENAL CODE

Evelin Tuur

The aim of present thesis is to find out if imposing of the compulsory shock imprisonment, which came into force on November 1, 2017, is justified or also the law in force so far allowed to make punitive practices more effective. The hypothesis that was asserted to guide the research was: imposition of compulsory shock imprisonment to repeat offenders on the basis of the amendment introduced to the Penal Code on November 1, 2017 is not justified, since the regulation in force until then allowed for the imposition of punishments to introduce more effective punitive measures.

The present Master's thesis has both theoretic and empirical parts and the research method used in it is qualitative. First, in the introduction of the thesis the hypothesis was asserted and then the generally recognized theoretical framework and practices of determining the type of punishment were looked into in order to examine the validity of the hypothesis asserted in the thesis.

To achieve the aim of the Master's thesis, the author has worked through a large number of theoretical sources and analysed the decisions made during the period of 01/09/2016–31/12/2016 by the county courts, in order to determine what the punitive practices in the county courts were, before it became compulsory to impose shock imprisonment in the case of repeated violations of law.

The central problem of the Master's thesis is the fact that county courts imposed conditional imprisonment too lightly, leaving no room for other possibilities allowed by the law that was in force then. When analysing the practices of county courts, the author found out that most of the basic sanctions imposed were based on imprisonment, not on financial penalties, and that most of the punitive alternatives came through imprisonment, mostly by conditional release.

In the thesis, the author formulated the view that the sentences imposed in practice until now, in particular, conditional imprisonment, do not produce the desired results. In particular, conditional imprisonment is not perceivable for a person who has been previously convicted of a criminal offence. A punishment of this type can be perceived when the punishment for a criminal offence is imposed for the first time, since the existence of a criminal offence substantially restricts a person's personal choices; but on a person already punished for a criminal offence, a new similar punishment will no longer have any significant effect.

As one of the suggestions of how to change the practices used so far, the author suggested to increase the proportion of the financial penalties. Financial penalties have several advantages over imprisonment and conditional imprisonment, as the financial penalty is the cheapest kind of punishment for the state in the economic sense, and it also has a repressive purpose of a punishment, since it affects the economic status of the convicted offender. In addition, in the sense of financial penalties, the state does not have an obligation to supervise a person as, for example, a person subject to conditional release and conduct supervision.

In changing the punishment practice, the author of the thesis sees an important role as well for the prosecutor's office, whose task is to develop a uniform implementation of punishment practices and criminal policy. Therefore, if the tightening of punishments is to be desired, the prosecutor's office should begin upon bringing charges, with a demand to be presented for a more effective punishment to be imposed, regardless of the type of proceedings. The analysis of court decisions revealed that a large number of proceedings are settled by a way of settlement proceedings, where the type and level of punishment is one of the subjects to be negotiated.

In the course of the research, it became clear that neither the legal literature, nor the Penal Code nor the Supreme Court decisions resulted in a single and clear set of rules according to which the court should decide on the type, the category of the punishment, on the release or replacement of the sentence. The issue of the type and the category of the punishment is left to the discretion of the court. The decisions of the Supreme Court regarding the imposing of the punishment may lead to the conclusion that there is no specific and unambiguous model for the imposition of a punishment, and the court must rely in particular on the provisions of § 56 of the Penal Code. Among other things, in the decisions of the Supreme Court, much attention is being paid to the fact that when determining the punishment, all factors related to the offence have to be taken into

account and, as a result, it is necessary to impose a punishment suitable and effective for a particular person.

The author is of the opinion that the amendment to the law, which came into force on November 1, 2017, according to which it is compulsory to impose a shock imprisonment on the repeat offenders and the court does not have a discretion in this regard, that is, a discretionary power does not come into conformity with these positions.

In choosing the type of punishment, the court shall take into account all the grounds provided for pursuant to the § 56 (1) of the Penal Code and also take into account the instructions arising from the decisions of the Supreme Court, remaining in the frames of the fault of the individual. It must be understandable from the motivational part of the decision how the court came to the internal judgement, among other things, in choosing the type of punishment. The author is of the opinion that it is possible that this amendment to the law will lead to a risk that the judge must make a decision which conflicts with his or her inner judgement. In addition to the above, the author finds that this amendment to the law also contradicts the principle of *ultima ratio*, according to which a norm of criminal law can only be created when the possibilities to regulate concrete behaviour in other, less repressive, areas of law are exhausted. The author considers that the amendment to this law is not justified. This is precisely because of the fact that the alternative measures to improve the situation are left unused and it has been rushed directly to the legislative amendment, which significantly reduces the decision-making power of the judges and indirectly changes the dynamics of the entire Penal Code. In the opinion of the author, in the case of recidivistic offenders, attention should be drawn, in particular, to assessing the various risks of a person and, accordingly, to develop punitive measures aimed at changing behaviour.

As a result of the analysis, it has to be considered that the hypothesis asserted in this thesis has been confirmed. Although this analysis did not include the penalties that entered into force in the second and third instance courts, it can be said that the courts impose, in the author's opinion, unjustifiably many sentences as conditional imprisonment, and the application of more effective penalties was possible even under the law that was in force until now. As a result of the analysis, also the fact that the proportion of the financial penalty in the criminal practices is very small is revealed. According to the author, the choice of financial penalty is unjustifiably left secondary. In addition, it is worth noting that the combination of different penalty options is implemented very rarely. According to the author, more electronic surveillance options would be needed. Only

in one of the analysed decisions the electronic surveillance device was imposed, which allows to monitor in real time the behaviour of the person who received the prohibition of alcohol consumption. In this regard, it can be noted that the above-mentioned device has a significant preventive effect in preventing new violations of law.

The reduction of imprisonment has long been a priority in Europe and, according to the author, with this amendment to the law the Estonian criminal law is moving beyond the European punishment priorities. In Europe, it has been understood that imprisonment is one of the worst types of punishment for achieving the general aims of punishment, and therefore priority is given, in particular, to non-custodial sentences.

To summarize, it can be said that making shock imprisonment compulsory for repeat offenders is understandable from a human point of view, since the problem is serious and requires intervention at national level, in particular because anybody taking part in traffic may be their potential victim. However, from a legal point of view, the amendment is not justified, since the law that was in force so far allowed to introduce more effective measures in shaping the country's uniform criminal policy. According to the results of the analysis, all the available options were not used in the existing practices.

Kasutatud allikate loetelu

Teadusraamatud

1. Annepaio, T. jt. (2003). *Sissejuhatus õigusteadusesse*. Tallinn: kirjastus Juura.
2. Ernits, M. jt. (1999). *Karistusseadustiku üldosa eelnõu. Lähtealused ja põhjendused*. Tartu: kirjastus Juura.
3. *Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne 4. Täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne*. (2015)/ koost. J. Sootak, P. Pikamäe. Tallinn: Kirjastus Juura.
4. Kergandberg, E., Sillaots, M. (2006). *Kriminaalmenetlus*. Tallinn: kirjastus Juura.
5. Koolmeister, I. jt. (2007). *Väärteomenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Kirjastus Juura.
6. Maruste, R. (2004). *Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse*. Tallinn: Kirjastus Juura.
7. Narits, R. (2004). *Õiguse entsüklopeedia*. Tallinn: Kirjastus Juura.
8. *Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne 3. väljaanne*. (2012)/ Toim. Ü. Madise, R. Narits, P. Vinkel, Jt. Tallinn: Kirjastus Juura.
9. Saar, J. (2007). *Kriminaalpsühholoogia*. Tallinn: kirjastus Juura.
10. Sootak, J. (1998). *Veritasust kriminaalteraapiani*. Tallinn: Kirjastus Juura.
11. Sootak, J. (2002). *Õpetus karistusseadusest*. Tallinn: kirjastus Juura.
12. Sootak, J. (2003). *Karistusõiguse alused*. Tallinn: kirjastus Juura.
13. Sootak, J. (2007). *Sanktsiooniõigus*. Tallinn: kirjastus Juura.
14. Sootak, J. (2010). *Karistusõigus. Üldosa*. Tallinn: kirjastus Juura.
15. Sootak, J. (2017). *Õigus igapäevale. Teejuht Eesti õigusesse ja õigusteadusesse*. Tallinn: Kirjastus Juura.

Teadusartiklid

16. Hirsch, H.J. (2004). Õigusriikliku karistusõiguse aktuaalsed probleemid. *Juridica*. Nr. 3, 161-167.
17. Kangur, A. (2001). Väikeste süütegude menetlus: aus menetlus vs kokkuhoid. *Juridica*. Nr 7, 495-500.

18. Kivi, L., Sootak, J. (2001). Karistuse kohaldamise alused karistusseadustikus. *Juridica*. Nr. 7, 475-487.
19. Kruusement, A. (2003). Üldkasulik töö. Karistusseadustik ja rakenduspraktika. *Juridica*. Nr. 6, 436-442.
20. Lõhmus, U. (2014). Kas kokkuleppemenetlus on kooskõlas karistusõiguse süüühimõttega? *Juridica*. Nr 7, 545-549.
21. Nuotio, M. (2008). Õigusemõistmine kriminaalasjades ja eetika. *Juridica*. Nr 8, 519-526.
22. Parmas, A. (2008). Süüteovahendi konfiskeerimise eesmärk ja õiguslik olemus ning selle põhiseaduslik õigustus. Riigikohtu üldkoogu otsus asjas 3-1-1-37-07. *Juridica*. Nr. 8, 554-560.
23. Reinthal, T. (2009). Praktikas ilmnevaid probleeme karistuse mõistmisel. *Juridica*. Nr. 9, 608-618.
24. Reinthal, T. (2010). Karistusõiguse suund – ülekriminaliseerimine? *Juridica*. Nr. 10, 740-750.
25. Salla, J. (2014). Karistuse asendamist ja karistusest vabastamist puudutavad muudatused. *Juridica*. Nr. 8, 592-602.
26. Siitam-Nyiri, K. (2014). Karistusõiguse areng revisjonist Euroopa Liidu ühtse karistusõiguseni. *Juridica*. Nr 8, 576-581.
27. Sootak, J. (1997). Looming või aritmeetika? Süüdlase isiku arvestamine karistuse mõistmisel. *Juridica*. Nr.1, 31-36.
28. Sootak, J. (2000). Theories of Punishment and Reform of Criminal Law (Reform as a Change of Mentality). *Juridica International*. No. 1, 68-78.
29. Sootak, J. (2004). Karistusõigusel on oma füüsika. Teo ja tagajärje omistamine– vanad ja uued dogmatikafiguurid karistusõiguses. *Juridica*. Nr. 3, 168-175.
30. Sootak, J. (2005). Kaks aastat karistusseadustikku – uus õigus ja uued probleemid? *Juridica*. Nr. 1, 35-44.
31. Sootak, J. (2006). Mida teha, kui isiku ohtlikkus on süüst suurem? Saksamaa kogemus mittekaristuslike mõjutusvahendite osas. *Juridica*. Nr. 8, 519-529.
32. Sootak, J., Parmas.A. (2007). Mootorsõiduki konfiskeerimine karistusseadustiku §-s 424 sätestatud teo korral. *Juridica*. Nr. 10, 687-694.
33. Sootak, J., Laos, S. (2016). Lisakaristus liiklussüüteo eest. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus asjas 3-1-1-75-16. *Juridica*. Nr. 9, 676-680.
34. Vaher, K.M. (2008). Masskuriteod: väike teosüü ja suur ohtlikkus. *Juridica*. Nr. 8, 527-530.

Eesti õigusaktid

35. Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord RT I, 12.01.2011, 7.
36. Haldusõiguserikkumiste seadustik. RT I 2002, 56, 350.
37. Karistusseadustik. RT I, 21.06.2016, 24.
38. Karistusseadustik. RT I, 07.07.2017, 5.
39. Karistusseadustiku rakendamise seadus. RT I 2002, 56, 350.
40. Kriminaalhooldusseadus. RT I, 07.07.2017, 6 .
41. Kriminaalkoodeks. RT 1992, 20, 288.
42. Kriminaalmenetluse seadustik. RT I, 07.07.2017, 7.
43. Liiklusseadus. RT I, 07.07.2017, 9.
44. Prokuratuuriseadus. RT I, 28.12.2017, 12.
45. Põhiseadus RT I, 15.05.2015, 2.
46. Vangistusseadus. RT I, 07.07.2017, 10.
47. Väärteomenetluse seadustik. RT I, 05.12.2017, 10.

Eesti kohtulahendid

48. RKKKo 3-1-1-90-97.
49. RKKKo 3-1-1-77-01, p 8.1.
50. RKKKo 3-1-1-26-03, p 5.
51. RKKKo 3-1-1-10-03, p 7
52. RKKKo 3-1-1-79-03, p 15.
53. RKKKo 3-1-1-138-04, p 12.
54. RKKKo 3-1-1-40-04, p 7.
55. RKÜKo 3-4-1-2-05 p 50, p 57.
56. RKKKo 3-1-1-158-05, p 12.

57. RKKKo 3-1-1-99-06, p 14, 16, 20.
58. RKKKo 3-1-1-20-06, p 9.
59. RKÜKo 3-1-1-37-07, p 21.1, 23.
60. RKKKo 3-1-1-14-07 p 6.
61. RKKKm 3-1-1-27-07 p 14.
62. RKKKo 3-1-1-59-07, p 12.
63. RKKKo 3-1-1-100-07, p 9.
64. RKÜKo 3-1-1-86-07, p 23.
65. RKKKo 3-1-1-27-08, p 16.
66. RKKKo 3-1-1-86-09 p 7.2.
67. RKKKo 3-1-1-77-11, p 11, p 12.2.
68. RKKKo 3-1-1-76-12, p 7, p 10.
69. RKKKo 3-1-1-52-13, p 19.
70. RKKKo 3-1-1-58-13 p 7, 8, 9.
71. RKKKo 3-1-1-122-13 p 9, 10, 11.
72. RKKKo 3-1-1-59-15, p 13.

Muud allikad

73. Aas, N. (2010). *Süüdistaja kutse-eesitika. Ettekande teesid*. Kättesaadav: <http://www.riigikohus.ee/?id=795>, 1. märts 2017.
74. Ahven, A., Kruusement, A. (2013). *Elektroonilise valve kohaldamine*. Justiitsministeerium. Kättesaadav: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/elektroonilise_valve_kohaldamine_2-2013.pdf, 23. november 2017.
75. Ahven, A. (2015). *Joobes sõidukijuhtimise analüüs: nähtuse ulatus, karistuspraktika ja retsidiivsus. Kriminaalpoliitika analüüs*. Justiitsministeerium. Kättesaadav: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/joobes_juhtimise_analuus.pdf, 5. detsember. 2017.

76. Ahven, A. (2016). *Kui palju on liikluses joobes juhte?* Justiitsministeerium. Kättesaadav: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/teemaleht_kui_palju_on_liikluses_joobes_juhte.pdf, 11.november 2017.
77. Brügel, V. (2006). *Vangistuse alternatiivid.* (Magistritöö). Tartu Ülikooli õigusinstituut. Tallinn.
78. Deluty, M. (1978). Self-control and impulsiveness involving aversive events. *Journal of Experimental Psychology: Animal Processes*. Vol 4, lk 250-266; Dinsimoor, J. (1998). *Punishment. In W.O'Donohue (Ed.). Learning and Behavior Therapy*. New York: Allyn & Bacon, lk 188-204 (viidatud Saar, J. (2007). *Kriminaalpsühholoogia*. Tallinn: kirjastus Juura).
79. Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse) nr 328 SE. Kättesaadav: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seaduse%20\(suhtumise%20karmistamine%20sõiduki%20joobes%20juhtimisse\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seaduse%20(suhtumise%20karmistamine%20sõiduki%20joobes%20juhtimisse)), 11. detsember 2017.
80. Kiris, A jt. (2003). *Õiguse alused*. Tallinn: TTÜ kirjastus.
81. Kruusamäe, M. (2010). *Karistuse kohaldamise alused Riigikohtu praktika järgi.* (Magistritöö). Tartu Ülikooli kriminaalõiguse, kriminoloogia, kognitiivse psühholoogia õppetool. Tartu.
82. Kruusamäe, M. (2013). *Karistuse kohaldamise etapid Eesti kohtupraktikas. Riigikohtu analüüs*. Kättesaadav: https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analüüsid/2012/karistuse_kohaldamise_etapid.pdf, 12. oktoober 2017.
83. Lass, L. (2017). *Kohtud ja advokatuur on karistusseadustiku muudatuste suhtes kriitilised*. Kättesaadav: <http://www.err.ee/580573/kohtud-ja-advokatuur-on-karistusseadustiku-muudatuste-suhtes-kriitilised>, 7.mai.2017.
84. Liiklusseaduse ja karistusseadustiku ning nendega seonduvate seaduste muutmise seaduse nr 179 SE eelnõu seletuskiri. Kättesaadav: <https://m.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/acf423dc-cbee-1257-0f3d-b725f8477ccb/>, 30. oktoober 2017.
85. Leet, K. (2013). *Joobes mootorsõidukijuhtimise karistusõiguslik probleem Eestis ja selle lahendamise võimalusi teiste riikide näitel.* (Magistritöö). Tallinna Tehnikaülikooli õiguse Instituut. Tallinn.
86. Maanteeamet, Politsei- ja Piirivalveamet. (2017). *Liiklusaasta 2016*. Tallinn. Kättesaadav: https://www.mnt.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/statistika/2016_vol_6.pdf, 18. detsember 2017.
87. Maruste, R. (1991). *Vabadusekaotuse alternatiivid. Ülevaade Euroopa praktikast. Eesti Jurist*. Nr 6.

88. Mihkelson, H. (2017). *Kogenud kohtunik on ülikriitiline: kohtunikust ei tohi teha kummitemplit*. Kättesaadav: <http://www.postimees.ee/3975985/kogenud-kohtunik-on-uelikriitiline-kohtunikust-ei-tohi-teha-kummitemplit>, 7. mai 2017.
89. Mihkelson, H. (2017). *Liiklusjurist šokivangistusest: Reinsalu tegeleb probleemiga valest otsast*. Kättesaadav: <http://www.postimees.ee/4053325/liiklusjurist-sokivangistusest-reinsalu-tegeleb-probleemiga-valest-otsast>, 7. mai.2017.
90. Pikamäe, P. (2017). Poola, Ungari, Türgi on sünged näited kohtuvõimu sõltumatuses piiramisest. Kättesaadav: <http://arvamus.postimees.ee/4061453/priit-pikamae-poola-ungari-turgi-on-sunged-naited-kohtuvoimu-soltumatuses-piiramisest>, 7.mai.2017.
91. Pottsepp, K. (2013). *Karistuse mõju mootorsõiduki joobes juhtimise eest karistatud isikute retsidiivsusele*. (Magistritöö). Tartu Ülikooli õigusteaduskond Tallinnas. Tallinn.
92. Prokuröride eetikakoodeks. Prokuratuuri koduleht. Kättesaadav: <http://www.prokuratuur.ee/et/organisatsioon/prokuroride-eetikakoodeks>, 10.detsember 2017.
93. *Reinsalu: joobes juhtimise vähendamisel karistuse karmus rolli ei mängi*. (2015). Kättesaadav:<http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kriminaalpoliitika/reinsalu-joobes-juhtimise-vahendamisel-karistuse-karmus-rolli-ei-mangi>, 30. november 2017.
94. Salla, J., Kadaksoo, L.M. (2016). *Karistuspraktika joobes juhtimise kuritegudes*. Justiitsministeerium. Kättesaadav: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kars_ss_4_24_karistuspraktika_2016_avalik.pdf, 14.oktoober 2017.
95. Sootak, J., Pikamäe, P. (2001) *Kriminaaltäitevõigus*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
96. *Vangistuse kulud*. Vanglateenistuse koduleht. Kättesaadav: <http://www.vangla.ee/et/uudised-ja-arvud/vangistuse-kulud>, 31 detsember 2017.